د ټولنپوهنې له نظره

په افغانستان کې د واک جوړښتونه

ډاکټر م. عثمان روستار تره کی

۱۳۷۷ لمریز

Ketabton.com

د ټولنپوهنې له نظره

په افغانستان کې دواک جوړښتونه

PROPERTY OF ACKU
7553

ډاکټر، م، عثمان روستار تره کی

د حقوقو او سیاسي علومو د پوهنځي پخوانی استاد

ژباړه: محمد اسمعیل یون

۱۳۷۷ لمریز کال

PROPERTY
AFGHANISTAN CENTRE AT KABUL UNIVERSITY
3 ACKU 00007553 0

Ketabton.com

د کتاب پېژندنه:

د کتاب نوم	:	د ټولنپوهنې له نظره په افغانستان کې د واك جوړښتونه.
لیکوال	:	ډاکټر م. عثمان. روستار تره کی.
ژباړه	:	پوهیالی محمد اسمعیل یون.
خپرندوی	:	د پښتني فرهنګ د ودې او پراختیا ټولنه.
کمپوز	:	ایشیا سافټ، پېښور - پښتونخوا.
کمپوزر	:	حفیظ الله.
شمېر	:	۵۰۰ ټوکه.
د چاپ نېټه	:	۱۳۷۷ل/ ۱۹۹۸ع کال.

چاپ : دانش کتابخانه، ډهکی نعلبندی قصه خوانی - پشاور

د چاپ حق محفوظ دی

Ketabton.com

بسم الله الرحمن الرحیم

ډالۍ!

هغو افغانانو ته چې د سولې، اولسواکۍ او خپلواکۍ د اساسي ضمانت په توګه د مرکزي او ملي حکومت د ټینګښت لپاره جنګیږي.

ACKU

PROPERTY OF ARIC

Ketabton.com

نيو ليک

سرليک | مخ

د خپرندوی یادښت .... الف
د لیکوال پېژندګلوي .... ج
سریزه .... و

لومړۍ برخه

د ټولنيز او سياسي ژوند ارزښتونه

لومړی څپرکی

د دولت د جوړښت بنسټونه

الف. د اسلام دين ۳
ب. جهاد او غزا ۴
ج. قومي او قبيلوي اړيکي ۵
د. لويه جرګه ۶
يو. د قبيلوي اولسواکۍ د ستنو په ټينګښت کې د لويې جرګې رول ۶
دوه. د دولت د حقوقي ستنو په تثبيت کې د لويې جرګې رول ۱۳
هـ. سيمه پالنه او ملت پالنه ۲۳
و. د سلطنت موسسه ۲۸
يو. مذهب ۲۸
دوه. واکمن قوم او د هغه پر جوړښت باندې واکمن تعاملات ۲۹
۱. جرګه ۲۹
۲. مرکه ۳۰

Ketabton.com

۳. ننواتې ۳۱
۴. تيره اېښودل ۳۱
درې. ځمکوالي ۳۲

دویم څپرکی
سیاسي واک

الف. مذهب او دين ۳۳
ب. قبيله او کورنی ۳۵
ج. شتمني ۳۶
د. عمر او د ژوند تجربه ۳۶
هـ. بورو کراسي ۳۶
و. د جهاد قومانده ۳۷
ز. تکنوکراسي او پوهه ۳۷
ح. اردو ۳۸
ط. اندپوهه ايدلوژي ۳۸
يو. ويښ زلميان ۳۹
دوه. پرچم او خلق ۳۹
درې. د ملي ستم ډله ۴۰
څلور. د شعله جاويد ډله ۴۱
پينځه. د افغان ملت ګوند ۴۲
شپږ. اسلامي ډلې، د سياسي ژوند ځانګړنې او
د جګړه ييزې ستراتيژۍ غوراوی ۴۳
لومړی. جهادي تنظيمونه ۴۳
۱. عموميات ۴۳
۲. د جلب او جذب سيمې او ډلبندۍ ۴۶
الف. اخواني بنسټپال ۴۶
ب. د تصوف اهل ۴۷
ج. د مدرسې اهل ۴۸
- د اسلامي انقلاب حرکت ۴۹
- اسلامي وحدت ګوند ۵۰

Ketabton.com

دویم طالبان
۱. د طالبانو رامنځته کېدل ۵۳
۲. جمعیت العلمای اسلام او مدرسې ۵۵
۳. د طالبانو غورځنګ د انقلابي خصلت لرونکی دی ۵۹
۴. د طالبانو د راځرګندېدو منطق ۶۳
دریم. د سیاسي ژوند ځانګړنې ۶۵
څلورم. د جهادي مشرانو له خوا د جګړه ییزې ستراتیژۍ غوره والی ۶۶

دریم څپرکی

قهر او روغه

الف. د قهر او زور کارول ۷۲
یو. جغرافیایي لامل ۷۲
۱. جیوپولیتیك لامل ۷۲
۲. فزیکي لامل ۷۲
دوه. ټولنیز لامل ۷۳
درې. سیاسي لامل ۷۷
ب. د اولسواکۍ د موازینو رعایت ۸۱

دویمه برخه

د ټولنیزاو سیاسي ژوندپه برخه کې د ۱۹۷۸ کال د کمونستي کودتا اغېزې

لومړی څپرکی

د دولت د تشکیل د بنسټونو رنګونه

الف. سلطنت او پارلمان ۸۵
ب. له مذهب نه سیاسي ګټه اخیستل ۸۸
ج. قومي او قبیلوي اړیکې ۸۹
یو. په سیاسي برخه کې بې اتفاقي ۹۰

Ketabton.com

دوه. په کلتوري برخه کې بې اتفاقي ۹۰
درې. په پوځي برخه کې بې اتفاقي ۹۱
د. ملتپالنه، پان اسلامېزم او د جهاد نړیوال کېدل ۹۱
هـ. په هجرت کې د ملتپالو روناندو د سیاسي هڅو خنډونه ۹۹
جغرافیایي لامل (عامل) ۱۰۰
پولي او مالي لامل ۱۰۱
رواني او کلتوري لامل ۱۰۱

دویم څپرکی

د نابېلي حکومت غوښتنه او د ملي اردو د بیا جوړونې پر بنسټ د دولت د فزیکي لوړتیا بیا را ژوندي کول

الف. د ملي اردو بیا جوړونه (ملي وسلول پوځ) ۱۰۳
ب. وسلوالي ډلې او د بې وسلې کولو ربړه ۱۰۶
ج. د درنو وسلو راټولول ۱۰۸
د. د درنو وسلو د راټولو لپاره د مناسبې نېټې ټاکل ۱۱۰
هـ. لنډ مهالی حکومت او د مشروعیت ستونزه ۱۱۰

درېیم څپرکی

د واک د کلاسیکو بنسټونو ویجاړېدل او د هغه د نویو ملاتړو راڅرګندېدل

الف. د واك د كلاسيكو بنسټونو ویجاړېدل ۱۱۳
یو. قبیله او کورنۍ ۱۱۳
دوه. شتمني ۱۱۵
درې. عمر او د ژوند تجربه ۱۱۵
څلور. تکنوکراسي او پوهه ۱۱۶
۱. د پوهنتون د بنسټیزو ارزښتونو ویجاړول ۱۱۷

ACKU

Ketabton.com

- په تشکیلاتي برخه او درسي نصاب کې بدلون ۱۱۸
- د علمي پرسونل په برخه کې د بدلون راوستل ۱۲۲
۲. د پېژندنې کړکېچ او له هغه څخه را پیدا شوې پایلې ۱۲۸
لومړی. د هېواد په دننه او ګاونډیو هېوادو کې افغاني ځوانان ۱۲۹
دویم. په لویدیځو هېوادو کې افغاني ځوانان ۱۳۲
ب. د واک د نویو ملاتړو راڅرګندېدل ۱۳۵
یو. جهادي تنظیمونه ۱۳۵
دوه. د جهاد قوماندانان ۱۳۶

خلورم څپرکی

د جهاد په بهیر کې قهر او روغه

الف. قهر ۱۳۸
یو. د کلاشینکوف او ستنګر نسل ۱۳۸
دوه. تروریزم په سیاست کې د جنایت د هڅې ښکارندوی ۱۳۹
ب. روغه ۱۴۶
پایله ۱۵۱

ACKU

Ketabton.com

د خپرندوی یادښت

زموږ ګران هېواد افغانستان نه یوازې د هېواد د سترو اتلانو او ساتونکو استوګنځی و، بلکې ستر تمدنونه یې هم رازېږولي، په دیني او دنیایي پوهنو کې یې ستر ستر پوهان بشریت ته وړاندې کړي دي. زموږ تاریخ له ډېرو لوړو ژورو ډک دی، یو وخت دا خاوره په سیمه کې د پوهې، هنر او سیاست مرکز و، او ځینې وخت د نړیوالو ښکیلاکګرو او نړیوالو نیونکو د لښکرکښیو قرباني شوې هم ده.

په داسې حال کې چې پخوا دا هېواد د پوهې او فرهنګ مرکز و، خو په معاصر تاریخ کې زموږ خلک تل د سیمې او نړۍ د ځواکونو له برغلونو سره لاس او ګرېوان وو. خپل ټول ځواک یې د هېواد او ملي نوامیسو د دفاع په لاره کې لګولی او د دې وخت یې پیدا کړی نه دی چې د پوهې او هنر ډیوه نوره هم روښانه کړي. بیا هم د هېواد پوهانو هڅه کوله له سترو مالي او سیاسي ستونزو سره سره د خپلو لاس لرلو امکاناتو تر بریده د پوهې دودولو او تدریس ته دوام ورکړي. زموږ په هېواد کې د پوهنیزو او کلتوري چارو وده، قناعت بښونکې نه وه، خو کلتوري انحطاط هم واکمن نه و، د دې هیله موجوده وه چې د وخت له غوښتونو سره سم د پوهنیزو او کلتوري چارو په پر مختیېولو کې سترې بریاوې زموږ د خلکو په برخه شي. خو په خواشینۍ سره په ۱۹۷۸ کال کې کمونستي کودتا او ورپسې زموږ پر هېواد باندې د سرو لښکرو یرغل د ټولنیز ژوند په ټولو برخو کې د ګډوډیو پیل و. کمونست ګوند او یرغلګرو ځواکونو غوښتل د زور او دولتي واک په واسطه د دې خاورې خپلواک ملي هویت له منځه یوسي، د هېواد تاریخ تحریف او ټولو اقتصادي سیاسي، کلتوري او

Ketabton.com

ټولنیزو پدیدو ته له شوروي څخه راغلی سور رنګ ورکړي.

بې شمېره هېوادپال پوهان او متخصصین قرباني شول، له هېواد څخه د مغزونو فرار پیل شو، د هېواد زېربنا او اقتصادي بنسټ ویجاړ شو او په پای کې د دولتي اداري جوړښت له منځه لاړ، د پردیو او ګاونډیو هېوادونو له غرضه ډک لاسونه د هېواد ګوټ ګوټ ته ورسېدل. د پرچم، ملي ستم، وحدت حزب او اسلامي جمعیت ګډه کودتا چې د روسیې او ګاونډیو هېوادو د جاسوسي کړیو له خوا پلان شوې وه او د نوموړیو هېوادونو عملي ملاتړ یې درلود بشپړې سیاسي، اقتصادي، کلتوري او اخلاقي ړنګونه یې رامنځته کړه چې د هغه تشریح د دې سریزې له زغم نه وتلې ده.

د ژوند د ټولو برخو بیا رغونه د اوسني او راتلونکي پښتت ستره او لویه دنده ده. په هېواد کې د سولې او د حقوقو د دولت له نشتوالي سره سره، ټول هېوادپال کسان مسوولیت لري چې په هېواد کې د عادي ژوند د بېرته راګرځېدولو لپاره د خپلو امکاناتو تر بریده هڅې وکړي، د پوهنیزو او روزنیزو موسسو بیا رغونه او د پوهنیزو او کلتوري چارو لپاره هلې ځلې هغه ستر مسوولیتونه دي چې په دې لړ کې راځي.

دا کتاب په هېواد کې د نومیالیو ملي، سیاسي، علمي او ټولنیزو شخصیتونو څخه د یوه شخص اثر دی. پوهنوال استاد روستار تره کي دا اثر نه یوازې د جهاد په سختو شرایطو کې لیکلی، بلکې د افغاني او ملي هویت د بیا ځلونې د مبارزینو په مخکښانو کې دی. ده په افغاني خپرونو کې په حیرانوونکي جرئت او غوځ منطق سره د پردیو له دسیسو نه پرده پورته کړې او د افغانستان خلک یې له هغو سترو خطرونو نه چې زموږ هېواد او خلکو ته متوجه وو خبر کړي دي.

د پښتني فرهنګ د ودې او پراختیا ټولنه چې په دې وروستیو وختونو کې د آلمان په هېواد کې له کلتوري انحطاط سره د مبارزې لپاره جوړه شوې ده. د هېواد په د واړو ژبو پښتو او دري د دې کتاب د خپرونې ویاړ لري.

په درناوي
د پښتني فرهنګ د ودې او پراختیا ټولنه

Ketabton.com

د لیکوال پېژندګلوي

پوهنوال ډاکټر محمد عثمان روستار تره کی د هېواد له لویو ملي، علمي او سیاسي شخصیتونو څخه دی. دی په ۱۳۲۰ لمریز کال د کابل په ښار کې په یوې پوهنیزې او فاضلې کورنۍ کې زیږېدلی دی. ده خپلې منځنۍ زده کړې په ۱۳۳۹ لمریز کال د استقلال په لیسه کې پایته ورسولې او په ۱۳۴۳ ل کال د کابل پوهنتون د حقوقو او سیاسي علومو له پوهنځي څخه فارغ شو. ډاکټر محمد عثمان روستار تره کی په ۱۳۴۶ ل کال کې د لوړو زده کړو لپاره د فرانسې هېواد ته لاړ او په ۱۳۵۰ ل کال کې د عامه حقوقو په څانګه کې د ډاکترا د ډپلوم په اخیستلو بریالی شو.

ډاکتر روستار تره کی په ۱۳۵۱ ل کال کې د کابل پوهنتون د حقوقو او سیاسي علومو پوهنځي د تدرسي کدر غړی شو.

نوموړی د ۱۳۶۱ ل کال د غوایي (ثور) په میاشت کې د افغانستان د استادانو او ښوونکو د ټولنې د رهبرۍ په کدر کې چې د شوروي د یرغل پر ضد د پوهنتون او معارف د ښوونکو د مقاومت لپاره جوړه شوې وه د فعال غړیتوب له امله ونیول شو. د لاسپوڅي کمونیست رژیم څارنوالۍ د تش په نامه انقلابي محاکمې د یوې ناځرګندې غونډې په ترڅ کې ډاکتر محمد عثمان روستار تره کي ته د اعدام د سزا غوښتنه وکړه. محکمې په وړاندیز شوي سند کې نرمښت راوست او دی یې په لس کاله زندان محکوم کړ. د دې حکم پانه به په (ه) مخ کې ولولئ.

ډاکتر محمد عثمان روستار تره کی د نړیوالو ټولنو په ځانګړې ډول د ښښنې د نړیوال سازمان او د ملګرو ملتو د بشر د حقوقو د کمېسیون راپورتر ارمه کورا په هڅو او اغېزو د ۱۳۶۶ ل کال د وږي (سنبلې) په میاشت کې د پینځه کلن بند له تېرولو وروسته له زندانه خوشې شو.

Ketabton.com

د روڼاندو (روښنفکرانو) په باب له دود سره سم د خاد پالیسیو دا غوښتل چې ډاکټر محمد عثمان تره کی باید له زندان څخه تر خلاصون وروسته تر څارنې لاندې وي. چې بهر ته یې د تلو مخه ونیول شي. نوموړي له زندان څخه تر راوتلو وروسته د خپلې مبارزې دوام او بهر ته د تلو هدف پټ وساته، یو ځل بیې په پوهنتون کې پر خپلې تدرسي دندې پیل وکړ. ډاکټر روستار تره کي د مبارزې د دوام لپاره زیات مجال پیدا نه کړ. دی یو ځل بیا د ۱۳٦۸ کال د غبرګولي (جوزا) په میاشت کې د واد په اووم ریاست کې زنداني او جسمي شکنجه ورکړای شوه. دا ځل د ناروغی او د پوهنتون د استادانو د هغې غونډې د درناوي په خاطر چې د جمهوري ریاست په مقر کې د ډاکټر نجیب الله د وینا د اورېدلو لپاره جوړه شوې وه له یو میاشتني زندان وروسته خوشي شو.

ډاکټر تره کی چې نږدې (۱۵) کاله یې د حقوقو په پوهنځي کې تدریس کړی دی، د حقوقو او سیاست په څانګه کې د ګڼو تألیفونو لرونکی دی چې ځینې تر کمونیستي کودتا د مخه کلونو کې د پلازمېنې (پایتخت) په خپرونو او ځینې یې تر لېږد (هجرت) وروسته د هجرت په خپرونو کې خپاره شوي دي.

ډاکټر محمد عثمان روستار تره کي د فرانسې، المان، ایتالیا، سویس، اتریش، یونان، ترکیې، یوګوسلاویا او ایران هېوادونو ته سفرونه کړي، په ۱۳٦۸ ل کال کې یې لومړی پاکستان او بیا په ۱۳۷۰ کال کې فرانسې ته هجرت کړی دی.

نوموړی څلور زامن لري.

خپرندوی

Ketabton.com

۱۱۴

دولت جمهوری دموکراتیک افغانستان

ریاست محکمه اختصاصی انقلابی

پارچه ابلاغ حکم

مورخه ۲۹/۳/۱۳۶۲

نمبر ۱۶۱

دیوان (۱) محکمه اختصاصی انقلابی در جلسه قضائی مورخه ۲۹/۳/۱۳۶۲ حکم ذیل را صادر نمود

[illegible]

بدینوسیله خلاصه نص حکم بشما ابلاغ شد. محل امضا مامور موظف — محل امضا رئیس محکمه

۱۰ سال حبس

[illegible]

سریزه

د انساني ټولنو او ټولنیزو پېښو پوهنیزې (علمي) مطالعې ته ټولنپوهنه یا سوسیولوژي وایي. چې له ابژیکتیف تحلیل، شمېریزو (احصایوي) بېلګه اخیستو او نورو څخه د خپل کار د لارې (مېتود) په توګه ګټه اخلي.

که چېرې ټولنپوهنه د ټولنې د فعالیت او تشکل د مطالعې وسیله وګڼو، "اګوست کانت" (۱۸۱۹-۱۸۲٦) باید د هغې د بنسټ ایښودنکي په توګه وپېژندل شي. ده ټولنپوهنه یوه ګټوره پوهه ګڼله. "دورکیهم" (۱۸۹۴) لومړنی سړی دی چې د ټولنیزو پېښو د زیاتې او پر پوهنیزو (میتودیکو) لارو ولارې مطالعې لاره یې بېرته کړه. له ده وروسته "ماکس وېبر" (۱۸٦۴ - ۱۹۲۰)، "پول فلکس" (۱۹۰۱ - ۱۹۷٦)، "تلکوت پرسان" (۱۹۰۲ - ۱۹۷۹) او نورو په خپل وار سره د ټولنپوهنې د مېتودونو په پلټنې او د موضوعګانو په سپړنې کې برخه واخیسته.

په هر ډول! د ځواك د پیدا کېدو څرنګوالی، د هغه د کارونې ځایونه او د هغه دنده له سترو ټولنیزو پېښو څخه دي چې د ټولنپوهنې د مطالعې په منځنۍ (محور) کې ځای لري. که چېرې ځواك د دولتي تشکیل په وجود کې ځای ونیسي او یا د نفوذ رسالت د دولت دننه (بطن) ته لاره ولري، سیاسي ټولنپوهنه یې مطالعه کوي.

ترلاس لاندې اثر کې لکیوال هڅه کړې چې د ځواك قالبونه او جوړښتونه د دولت د تشکیل له منځ څخه تر قاعدې پورې او د ځواك له جوړ شویو نښو نه د هغه تر اولسي تیتو و پرکو نښو پورې په مقدماتي توګه په لنډیز سره وڅېړي.

په افغانستان کې قهر (خشونت) او روغه د تاریخ په غېږ کې د پېښو زېږوونکو پدیدو په توګه د ټولنپوهنې غوره موضوعګانې جوړوي. په

Ketabton.com

لنډيز سره په دوو برخو کې د دغو دوو پديدو يادونه کړې ده.

دا ټکی د يادونې وړ دی چې د شننې (تحليل) د اکاډميکې طريقې رعايت تل د پام وړ دی، د شمېرنو او ارقامو منځپانگې (فقدان) ته يو څه د اخباري او ژورناليستکو خبرو رنگ ورکړی شوی، همدارنگه له ليکوال څخه د ژور، څېړمن او پراخ بحث مجال څخه اخيستل شوی.

له نابشپړتياوو او نيمگړتياوو سره سره دا ليکنه د افغاني ټولنپوهنې د يوې لنډې پيلامې په توگه کولای شي د نظر د څښتنانو د ژورو او پراخو پلټنو د هڅونو سبب شي.

د اثر په ليکنه کې د ليکوال له ذهني پانگې څخه ډېره گټه اخيستل شوې، په هغو ځايو کې چې له سرچينو او اخځونو څخه د باندې د حافظې له يادښتونو څخه کار اخيستل شوي. هغو ته په لمنليک کې اشاره شوې ده.

د يادونې بل ټکی دا دی چې د دې رسالې ځينې برخې د هغو ليکنو را اخيستنه (اقتباس) دی چې د ليکوال په قلم په وروستيو کلونو کې د هجرت په افغاني خپرونو کې خپرې شوي او د رسالې تر بحث لاندې موضوع سره يې په يو ډول اړه پيدا کړې ده.

دا سريزه به نيمگړې پاتې شي چې له خپلو هغو ننگياليو خوانانو نه چې د چاپ او خپرونې د فرهنگي کوميټې له لارې يې په خپله خوښه د دې رسالې د چاپ، خپرولو او وېشلو نوبت کړی، مننه او منننې و نه کړم. دا ښاغلي دا دي: ښاغلی جمال رحمان او ښاغلی خليل رحمان رسولي

فرانسه

د ۱۹۹۷ کال مارچ

پوهنوال ډاکټر محمد عثمان روستار تره کی

Ketabton.com

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

لومړۍ برخه

د ټولنيز او سياسي ژوند ارزښتونه

لومړی ځېرکی: د افغانستان تعاملي او دودېزه ټولنه د ټولنيز او سياسي ژوند د ځانګړو (ضوابطو) درلودونکې ده. په دې ټولنه کې د اسلام دين، جهاد او غزا، قبيلوي اړيکې، کليوالي او ملي جرګې، ملت پالنه او سلطنتي دستګاه د دولت د جوړښت بنسټونه جوړوي.

دويم ځېرکی: له مذهب، قبيلې او کورنۍ، شتمنۍ، سن او د ژوند تجربې، بوروکراسۍ د جهاد قوماندې، تکنوکراسۍ، اردو او ايډيولوژۍ څخه د سياسي ځواک د ملاتړيزو توکو په توګه ګټه اخيستل شوې ده.

درېيم ځېرکی: د دودېزې قبيلوي ديموکراسۍ رعايت د افغاني ټولنې له ستونزو ډکې څېرې او د هغې نامتجانس قومي او قبيلوي جوړښت ته تر يو حده ثبات او انډول ورکوي. خو په ټوليز ډول زور او (قهر) د سياسي

Ketabton.com

لوبو واکمن توکي (عنصر) ګڼل کېږي.

افغاني ټولنه له خپلو کړکېچنو او جنجاليزو پېښو سره چې څينې وخت ان د هغې د ژوند دوام تر پوښتنې لاندې راولي، کېداى شي د وخت له.ازمېيښت څخه روغه رمټه راووځي؟

د ورځې ستره پوښتنه همدا ده چې مورږ د هغې د ځواب په لټه کې له سياسي ټولنپوهنې (Sociologie Politique) څخه مرسته غواړو.

Ketabton.com

لومړی څپرکی

ددولت دجوړښت بنسټونه

الف. د اسلام دین: د افغانستان په پېښلیك (تاریخ) کې ملي پاڅونونه چې د یو واحد ملي دولت د جوړېدو سبب شوي دي، تل د مذهبي ملاتړ درلودونکي وو. د ۱۹ پېړۍ په پای او د (۲۰) پېړۍ په پیل کې دانګلیس د یرغل په وړاندې د افغانستان د خلکو پاڅونونه د همدغې مذهبي او ملي انګیرنې لرونکي وو.

په اتیایمه لسیزه کې د روس یرغلګرو پر ضد زموږ د خلکو ملي او اسلامي جهاد، زیاتره د افغانستان د اسلامي هویت پر بنسټ ډډه لګوله.

خو له دې سره سره د افغانستان په تاریخ کې اسلام او ملت پالنه له یو بل سره اوبدل شوي دي. په دې کې شك نه شته چې موږ ان تر اسلام دمخه په خپل خپل هېواد کې د سیمه ایزو (جبهو) لرونکي ملي غورځنګونه درلودل. خر تر هغه وخت پورې چې دا غورځنګونه له مذهبي، ارزښتونو سره یو ځای شوي نه وو ټینګښې او پراخه اغېزې یې نه درلودلې. اسلام که له یوې خوا د افغانستان د خلکو د اسلامي او ملي هویت د دفاع اساسي خوځندوی و، له بلې خوا یې ګڼ قومیزې او نامتجانسې افغاني ټولنې ته تجانس او یووالی وباښه. افغاني قومونه او قبایل د اسلام تر بیرغ او لاربښوونو لاندې د روحانیت پر یو واحد مرکز ګروهمن (معتقد) شول او دې کار د ټولنې په سیاسي ثبات، په ځانګړي ډول هغه وخت چې سلطنت د سیاسي خبرو پر (بلا منازع) مرکز بدل شو او ملي یووالی یې تأمین کړ او د بیعت یوه سرچینه وګرځېد، اغېزمن واقع شو.

په افغانستان کې مذهب او سیاست یو له بل بېل کړای شوي نه دي. د هېواد په ټېرو قوانینو کې د دولتي خواك د نیولو لپاره دا شرط و

Ketabton.com

چې واکمنان باید مسلمانان وي. واکمنو د خپل واك د ساتنې لپاره تل له اسلامي فقې کار اخیستی، له خلکو یې بیعت اخیستی او د مذهبي مناسکو د تر سره کولو په وخت کې د خلکو تر څنګ ودرېدلي دي.

په افغانستان کې د قوانینو زیاته برخه د اسلام د شریعت (حنفي مذهب) پر بنسټ ولاړه ده، له ډېرې پخوا څخه د ځانګړو دیني مدرسو جوړول د خلکو د دودیزو (تعاملي) حقوقو برخه ګڼل کېده او د دولت له خوا پرې هېڅ ډول بندیز لګول شوی نه و. د دیني پوهنو تدریس د دولت په تعلیمي موسسو کې د لومړنیو، منځینو او لوړو زده کړو د پروګرام یوه برخه وه. په پایله (نتیجه) کې د یو اسلامي هېواد په توګه په افغانستان کې دین، ملت پالنه او سیاست ګډ او څنګ په څنګ دي.

ب. جهاد او غزا: سپېڅلې جګړې ته وایي. په افغانستان کې تر اسلام وروسته د یو نامسلمان یرغلګر په وړاندې د دین، هېواد او ملي نوامیسو دفاع د جهاد تر بیرغ لاندې تر سره شوې ده.

کله چې جهاد له افغاني ملتپالنې سره په سمون کې راغلی، افغانستان ګاونډیو هېوادو ته د اسلام دین، افغاني فرهنګ او ژبې د خپرېدو پر منځني (مرکز) بدل شوی او د حقوقو دولت د جوړښت د بنسټ کار یې ور کړی دی.

په داسې حال کې چې جهاد د یاد وړ سوبو او د لویو امپراتوریو د جوړېدو لپاره وسیله وه، د اسلام دین په ښه توګه د دغې ګڼ قومیزه امپراتورۍ تجانس او سیاسي سمون تأمین کړی دی.

د افغانستان خلك د ملي یوالي له هغه یوازیني ځواکمن احساس څخه چې د جهاد په بهیر کې یې لاره، د ژوند په عادي چارو کې ورڅخه یو څه بې برخې و.

تر هغه وخت پورې چې جهاد د تاج و تخت د مدعیانو د سوداګرۍ د ګټې پر ناروغۍ نه و اخته شوی او د هېواد په دننه کې د نویو لوبغاړو د اخیستو لپاره د بهرنیانو لاسوهنې زیاتې او پراخه شوې نه وې د

Ketabton.com

افغانستان بېلابېلو قومونو د يو واحد ملت په چوکاټ کې د پاملرنې وړ يووالى درلود. په هغه وخت کې د افغانستان خلکو په جهاد کې له برې وروسته په يو زړه او غږ داسې سياسي او ټولنيز بنسټونه جوړ کړل چې د يو نوي (مدرن) دولت جوړښت ته يې لاره اواره کړه. په افغانستان کې ۱۹ پېړۍ او د ۲۰ پېړۍ په پيل کې د حقوقو دولت ستر جوړښتونه لکه مرکزي حکومت، پارلمان، او د جهاد له برې وروسته قضايي جوړښتونه د خپلواکۍ ګټل او د انګريز د ښکېلاك ماتې زموږ د خلکو په برخه شوي دي.

د افغانستان د پښتنو قبايلو په منځ کې جهاد له په زړه پورې قبيلوي دود سره اوبدل شوى دى. خلك د جهاد اعلان په ملي اتڼ سره لمانځي، ډول او نغاره‌ږګرمو ولولو نر، ښځې او ځوانان د غزا ډګر ته رابولي.

ښځې د جهاد لپاره د نارينه وو په سرتېرۍ کې ستره ونډه لري، د پښتو حماسي لنډيو بيتونه د دې اند ښکارندويي کوي لکه:

که تور اور بل مې ميراتېږي   د دين غزا ده جانان نه منع کومه

او يا

که په ميوند کې شهيد نه شوې

خدايږو لاليه بې ننګۍ ته دې ساتينه

ج. قومي او قبيلوي اړيکي (مناسبات): په افغانستان کې بېلابېل قومونه او قبايل ژوند کوي، پښتانه، تاجك، هزاره، ازبك، او ترکمن يې غټ قومونه دي، پښتانه د افغاني ټولنې په جوړښت کې واکمن توکى جوړوي، له ۱۸ پېړۍ څخه يې د شوروي تر يرغله پورې په افغانستان کې د نورو قومونو د نږدې او صميمانه ملګرتيا په همکارۍ دولتي او سياسي واك په لاس کې لاره او د افغانستان د دولت بنسټ اېښودونکو په توګه ګڼل کېږي. نا پښتنو قومونو په تاريخ کې هېڅ وخت له دې واکمن عنصر سره د سياسي واك لپاره د يو جدي وسلوال رقابت د مورچل چلند نه و غوره کړى او تل يې د هېواد د ادارې په برخه کې دويم رول منلى و، دې

Ketabton.com

وضعې د هېواد سياسي او ټولنيز ثبات تضمين کړي و.

د ۱۹۷۹ کال د دسمبر په مياشت کې کله چې شورويانو پر افغانستان يرغل وکړ په همدې وخت کې قومي لړکي (اقليتونه) د پښتنو د سياسي واك د تاريخي چلوونکي (متصدي) پر ضد وښورېدل.

د. لويه جرګه:

يو. د قبيلوي اولسواکۍ په ټينګښت کې د لويې جرګې اغېز (رول):

لويه جرګه چې له ملي، ټولنيزو، مذهبي شخصيتونو او د قومونو او قبايلو له نامتو مشرانو څخه جوړېږي، د قبيلوي اولسواکۍ د نظام په سيوري کې د ژوند د دوام لپاره د افغانستان د ملت د ارادې سياسي او حقوقي څرګندوی بلل کېږي.

لويې جرګې د افغاني ټولنې د ټولنيزو، سياسي، اقتصادي او رواني شرايطو زېږندې دي چې دوديزې او ځاني، اولسواکۍ (ديموکراسۍ) هم په خپله لمن کې رانغاړي. لويې جرګې دي چې د يو واحد ملي ارمان او يا هم د واکمنو د سياسي موضع د ثبيت لپاره يې تاريخي پېښنې سره اوډلي (کانالېزه) کړي دي. په داسې حال کې چې لېبرالي اولسواکۍ د ناجوړه پېوند په شان د پرديو څرګندونه کړې ده، لويه جرګه د دويزې ډيموکراسۍ په توګه د هېواد په تاريخ کې د ژورو ريښو لرونکې ده.

لويې جرګې تر نورو جرګو لوړې دي او (د پارلمان په ګډون) د دولت له ټولو نمايندګيو څخه زيات حقوقي صلاحيت لري او ان په نامستقيم ډول (د واکمن له لارې) د افغانستان د معاصر دولت په جوړښت کې د ملي واکمنۍ د څواك وسيله ګرځېدلې ده.

همدارنګه لويې جرګې په دې لاندې چاروکې خپل اغېز شيندلی دی: د واکمن ټاکنه، د اساسي قوانيونو تصويب، د عادي قوانينو تصويب او بدلون، د بهرني سياست په برخه کې د سترو ملي مسئلو په باب دولت ته د لارښوونې لپاره د کړنلارې (دستورالعمل) صادرول.

د افغانستان د معاصر دولت د موسسې لويې جرګې (۱۷۴۷م) د افغان او انګليس د لومړي جنګ د لويې جرګې (۱۸۴۱)، د غزني د

Ketabton.com

لویې جرګې {د افغان او انګلیس دویم جنګ} (۱۸۷۸) او د پېښور {د شوروي پر ضد د جهاد سوق} (۱۹۸۰م) کال له لویې جرګې پرته د نورو زیاتو لویو جرګو جوړښت او په هغو کې د بحث او مطرح موضوعګانو عملي نوښت تل د واکمنو په لاس کې و. هغه وخت واکمنو ډلو د وخت د حکومتونو او دولتونو د سیاست او پالیسیو د توجیه لپاره د لویې جرګې په ترکیب او د هغې د اجندا په ترتیب کې له خپل واك او اغېز څخه کار اخیستی دی. د زور له دې اغېز سره سره د واکمنو ډلو او د خلکو د استازیو تر منځ په هغو شرایطو کې چې واکمن د ملي یووالي ممثلین وو او مذهبي اتوریته یې درلودله او د ټولنې د سیاسي شعور کچه ډېره ټیټه وه، ډېر زیات توپیر نه و. په بله وینا په لویه جرګه کې ګډون کوونکو مخورو ټولنیزو شخصیتونو، خانانو، لارښوونکي، مذهبي پوهانو او عالمانو باید لږ تر لږه د خلکو باور درلودلی. له دې پرته د دولت چلوونکي د خلکو له خوا د دولت د غوښتنو د ملاتړ د لټون په چاره کې له ستونزو سره مخامخېدل او د لویې جرګې له جوړېدو څخه د مقاماتو په پام کې لرلې هیله نه پوره کېدله.

په تېره نیمه پېړۍ کې د وخت د حکومتونو له خوا لویې جرګې ته د اساسي قوانینو وړاندې شوې مسودې او د لویو جرګو له خوا د تصویب شویو متنونو پرتله دا ښکاره کوي چې لویې جرګې د مسودو په متنو کې لږ تر لږه له پنځه لسو څخه تر دیرش فیصدو پورې د بدلون راوړولو له مخې په ټولیز (کلي) ډول د حکومتونو تر اغېز لاندې نه وې او په ځینو برخو کې د واکوالو جرګو په توګه ځرګندې شوي دي.

په افغانستان کې د شوروي له یرغل څخه د را زیږېدلې جګړې دوام لویه جرګه د کابل حکومت د سیاسي لوبو لوړو ژورو ته ور دننه کړه او هغه یې د مقاومت په ځواکونو کې د خبرو اترو یوه جنجالیزه موضوع وګرځوله. په داسې حال کې چې د مقاومت د ځواکونو زیاتې برخې لویه جرګه د یوې ټولنېزې کارېدونکې موسسې پر توګه تایید کړې. د سولې نوښت په لاسته راوړو کې د هغې د رول پرثبیت باندې د نظر اختلاف لري.

Ketabton.com

د لويې جرګې دود د سياسي، قومي او مذهبي مخالفينو په ناروغيو هم اخته شو.

سياسي: له دې پلوه هغه اشخاص او تنظيمي ډلې چې له جهاد څخه نوو را پيدا شويو شرايطو دوی د نوي سياسي ځواك په توګه د پام وړ ګرځولي دي، لويه جرګه د واك د کلاسيکو او متروکو پديدو د بيا ژوندي کولو وسيله ګڼي. دی اند هغه وخت لار زور اخيستنه چې د لويې جرګې له نوم سره د پخواني پاچا نوم يادېده.

قومي: ځينو قومي او مذهبي لږکيو ډلو ته له دې کبله چې په لويه جرګه کې د پښتنو قبايلو (اکثريت) ونډه او د افغانستان د معاصر دولت په جوړېدو کې د دوی رول او د دې تر څنګ د ملت په لارښوونه کې د نومورو قبايلو اغېز زيات و، لويه جرګه د اکثريت د حقوقي واکمنۍ د توجيه حربه وګڼله چې په پای کې د دولت په اداره کې لږکيو (اقليتونو) ته د دويم رول د ورکړې سبب کېدله، د جهاد د دوران باغيتوب او د اولسواکۍ (ديموکراسۍ) له موازينو بهر د زياتو غوښتنو کړکېچ د دې سبب شوی و او هغوی د دولت په اداره کې په فرعي رول قانع نه وو.

دې ډلو له لويې جرګې سره له قومي پلوه چلند وکړ او ان د افغانستان په تاريخ کې يې د "جرګه برزګ ملي"، "مجلس کبير مهيني" پر اصطلاح باندې د لويې جرګې د نوم د بدلون په خاطر لاس په کار شول.

مذهبي: له دې پلوه چې بنسټپال اسلام په لويه جرګه کې د اولس د استازو ګډون د مذهبي پوهانو د يوې اهل (حل و عقد) جرګې له اعتبار کم ګڼي. له دې پرته بنسټپال چې د اسلامي نړۍ په تصوررولو سره د افغانستان چارو ته داخل شوي وو، لويه جرګه يې د افغان ملت پالنې څرګندوی بلله، اسلامي انترناسيوناليزم د ملت پالنې له نوم سره چې په هر ډول افاده شي مخالف دی.

که څېرې د جګړې په شرايطو کې ټاکنې (انتخابات) چې زموږ په چاپېريال کې يوه نااشنا پديده ده، د يو سياسي توافق د لاسته راوړلو لپاره چې د يو حکومت په چوکاټ کې راڅرګندېږي منتفي وګڼل شي، د

Ketabton.com

جګړې د ختمولو یا لږ تر لږه د کړکېچ د کمولو لپاره یوازې یوه لاره پاتې کېږي او هغه د لویې جرګې جوړېدل دي. په کړکېچن حالت کې د لویې جرګې د جوړېدو لپاره کېدای شي زیات شمېر دلیلونه وړاندې شي. له دې جملې نه:

- د سولې او سیاسي ثبات د تأمین لپاره د افغاني قبیلوي ډیموکراسۍ پر اصولو برابرې پر یوې داسې موسسې ډډه لګول چې د تاریخ په اوږدو کې یې د لیبرالې اولسواکۍ له تجملي جوړښت څخه زیات خپل قابیلیت په زیات رسولی وي.

- که چېرې لویه جرګه د یو انتقالي حکومت د ټاکلو لپاره مؤظفه شوې وي، انتقالي حکومت ته د سیاسي او حقوقي ځواک ورکړه، هغه هم په داسې شرایطو کې چې ځینې جهادي تنظیمونه د وسلوال جهاد د غوښتنې په پر مخ بېولو سره یوازې او یوازې خپل ځان په هېواد کې د سیاسي ځواک بلامنازع وارث وګڼي.

- په داسې شرایطو کې چې ټولې تنظیمي ډلې د جهاد د لسیزې په بهیر کې د بهرنیو لاسوهونکو هېوادو څخه اغېزمنې شوې د دودیزې جرګې له لارې د سولې د ټینګښت په برخه کې په خپله افغانانو ته د نوبت ورکړه.

- په افغاني ټولنه کې "چوپ اکثریت" ته د سیاسي او حقوقي ملاتړ ورکړه، هغه اکثریت چې غږ یې یوازې د جګړې له ډګر څخه د باندې اوربدل کېږي. د (بې پرې کسانو) د رول ټاکنه او د ننداري له حالت څخه د هغو را ایستل.

د بې پرې اشخاصو، سوله غوښتونکو جهادي قوماندانانو، بوروکراتانو، د معارف او پوهنتون استادانو او د منځلارو تنظیمونو د یو نوي ایتلاف د جوړېدو لپاره د لارې لټون. د سولې د ځواکونو دا ایتلاف چې د پراخه تفاهم پر بنسټ منځته راغلی ډاډه شي چې د جګړې د دوام پلوي ځواکونه به په راتلونکي سیاسي ژوند کې تجرید او څنډې ته کړي.

- د سیاسي تفاهم او سولې لکه ټاکنې، رفرندم، او نورو د

Ketabton.com

ټینګښت لپاره د بل هر ډول پروسیجر په انډول د لویې جرګې د جوړېدو اسانتیا، په داسې شرایطو کې چې د لویې جرګې د یاد وړ جوړوونکي عناصر له افغانستان څخه د باندې ژوند کوي.

په کړکېچنو شرایطو (لکه د جګړې د اتلسو کلونو په مهال) د لویې جرګې د جوړېدو ترکیب د نویو غړیو غوښتنه کوي. په دې مانا چې نوي عناصر لکه د جهاد رهبران، د جهاد قوماندانان، مخکښ اشخاص یا د ملي مقاومت د ځواك ځرګندوی اشخاص باید د لویې جرګې په ترکیب کې شامل شي. سربېره پر دې که بیا هم لویه جرګه له ملي پولو څخه د باندې جوړه شوه، له نویو دندو لکه د سولې د نوښت تر لاسه کول او لاربشود کدر له ټاکنې سره به مخامخ وي.

لویې جرګې د افغانستان د تاریخ د ټاکلو شرایطو زېږندې دي او په طبیعي ډول د هغو شرایطو له امله چې دا جرګې په کې جوړې شوي دي د ځومره والي او ځرنګوالي له پلوه یوه له بلې سره توپیر لري.

د جګړې د وخت د لویې جرګې او د سولې د وخت د لویې جرګې یو څه توپیر په کې دی چې د سولې د وخت لویې جرګې له اوسینو ستونزو چې افغاني ټولنه ور سره لاس او ګرېوان ده مخامخ نه وې. کله که د کړکېچ او جګړې د وخت لویه جرګه وغواړي له ګډوډیو او بغاوتونو سره مقابله وکړي باید په فرد پورې تړلې ځانګړنې او له ورځنیو مسایلو سره د مقابلې لپاره سم امکانات ولري.

د ګډوډوی او ملي رهبری د نشوالي په شرایطو کې د لویې جرګې د جوړېدو عوره دلیل یو داسې حکومت ته د مشروعیت او تمثیلي ځانګړنې ورکول دي چې د سولې او سیاسي ثبات د ټینګښت دنده پر غاړه ولري.

د دې حکومت مشروع صبغه به ټولې هغه ډلې چې په سپین سترګۍ سره د سیاسي واك لپاره د افغانستان د خلکو او ملت د نمایندګۍ ادعا کوي بې وسلې کړي او نړیواله ټولنه په ځانګړي ډول د ملګرو ملتو سازمان به د لویې جرګې د باور وړ د اجرایي ځواك د پېژندنې

Ketabton.com

له واقعیت سره مخامخ کړي.

لویه پوښتنه دا ده چې د جګړې او سیاسي ګډوډۍ په شرایطو کې به څوك د لویې جرګې د جوړېدو واکواله مرجع وي؟ که د افغانستان د نوي دولت له موسسې جرګې او نورو لویو جرګو څخه چې د بهرني یرغل په وړاندې یې د ملي مقاومت لاربښوونه کوله په استثنایي توګه تېر شو، نورې لویې جرګې د افغانستان د واکمنو له خوا د هېواد په دننه کې د سولې او سیاسي ثبات په شرایطو کې جوړې شوې دي. په داسې حال کې چې هېڅ یوه جګړه کوونکې ډله او د کابل اداره د حقوقي دلایلو په وړاندې کولو سره نه شي کولای د مشروعیت مدعي شي؛ موږ باید د افغانستان د معاصر تاریخ په رڼا کې ماضي ته مراجعه وکړو او د لویې جرګې د جوړېدو واکواله ډله او مشروع مرجع پیدا کړو. دا مرجع چې د لویې جرګې په شان د تاریخ ښکارندده (پدیده) او د یو ډول مشروعیت څرګندوی ده، د پخواني مشروعیت ځیني ممثل سیاسي شخصیتونه له هغې جملې نه پخوانی پاچا دی، د لویې جرګې په جوړېدو کې د پخواني پاچا، د واك د غوراوي لپاره کولای شو ګڼ شمېر دلایل وړاندې کړو، له هغې جملې نه:

- پاچا د لویې جرګې د جوړېدو په برخه کې د زده کړو (کسبي) حقوقو لرونکی دی، نوموړي د خپل سلطنت په وخت کې لږ تر لږه درې لویې جرګې (۱۹۴۱، ۱۹۵۵، ۱۹٦۴) جوړې کړي دي.

- که د ۱۹۷۳ ع کال کودتا چې د سلطنت د ړنګېدو سبب شوه، د نوي مشروعیت پیل وګڼو، د سلطنت پخوانی مشروعیت یې د جمهوریت د مشروعیت تر شعار لاندې راوست، اوس د جمهوریت د مشروعیت ممثل واکمن د نشتوالي له کبله پاچا د یو اغېزمن عنصر په توګه یو ځل بیا مشروعیت پیدا کوي.

د اروپا په تاریخ کې له ټولنیزو او سیاسي کړکېچونو وروسته د پخواني مشروعیت د بیا اعادې لپاره کولای شو لږ تر لږه دوه بېلګې وړاندې کړو:

- په فرانسه کې د لوی انقلاب (۱۷۸۹ع) له پېښېدو وروسته چې

Ketabton.com

سیاسي او ټولنیز کړکیچ یې منځته راوړ، اتلسم لویي د سلطنت مشروعیت د اعادې په ارمان او د انقلاب د تګلارو د ساتنې په هیله ـ چارو واګې په لاس کې واخیستې (Rest Auration ریستوراسیون).

- په اسپانیا کې د فرانکو په مشرۍ د ملي متحدې جبهې او جمهوري حکومت تر منځ له خونړیو جګړو وروسته چې د (۶۰۰۰۰۰) کسانو د وژنې سبب شوې، جمهوري حکومت سیاسي واک واخیست، د وراثت قانون په ۱۹۷۴ کې د سلطنت د مشروعیت اعاده تایید کړه، فرانکو په ۱۹۷۵ کې لومړۍ جان کارلوس خپل ځای ناستی وټاکه.

خو په افغانستان کې پاچا یوازې په اوسنیو اضطراري شرایطو کې د مشروعیت وړ او د لویې جرګې د جوړېدو واکمنه مرجعه ده. د راتلونکې سولې په شرایطو کې له ډیموکراتیکو لارو چارو نه د نوي مشروعیت په ترکېدو سره به د پخواني مشروعیت د پدیدې عمر پایته ورسېږي، یو دا وي چې خلك د ازادو ټاکنو له لارې پخوانی مشروعیت ومني. په هر حال! په افغانستان کې به هېڅکله د سلطنت د اعادې لپاره ملي او نړیوال شرایط مساعد نه وي.

په پایله کې په کړکېچونو شرایطو کې پر لیبرالې ډیموکراسۍ (لکه ټاکنو) ډډه لګول چې زموږ ټولنه د هغې په ګټه بلده نه ده. او پرله پسې جګړې په سیاست کې تورې ته لاس اچول په یو واکمن قانون بدل کړي امکان نه لري. د جګړې د ۱۸ کلونو تجربې وښودله چې د مقاومت د ځواکونو تر منځ د یو تفاهم پر بنسټ د یو سیاسي ایتلاف جوړېدل په همغه اندازه مشکل دي لکه په ۱۹۹۲ کال کې د مقاومت د ځواکونو او د کابل د ایتلافي ادارې تر منځ.

د هر حکومت د اغېزمنتوب او اوتوریتې د تأمین لپاره چې غواړي په دننه کې، له سیاسي ثبات او په بهر کې له نړیوال باور څخه برخمن شي، باید مشروع صبغه، حقوقي او اخلاقي ځواك ورکړ شي. د دې ځواك د ورکړې مرجع لویه جرګه ده. د سولې نوبت باید لویې جرګې ته وسپارل شي. باید پرې نه ږدو چې دا د افغاني قبیلوي اولسواکۍ او د

Ketabton.com

افغانستان د معاصر دولت زېږندويه اصيله موسسه د ځينو دآسي خلکو د ولولو پر ناروغۍ اخته شي، چې د افغانستان د ټولنيز او سياسي ژوند جوړښت او چوکاټ ته په لنډ فکرۍ، کينې او خيرنو سترګو ګوري.

که نن لويه جرګه د مشروعيت د اعادې، د سولې او سياسي ثبات وسيله نه شي، د يوې تاريخي پديدې په توګه به خپل ارزښت له لاسه ورکړي او هغه وخت به افغاني ټولنه د خپلو ستونزو د حل لپاره په يوه نه جبرانېدونکې سازماني خلا کې واقع شي.

دوه. د دولت د حقوقي ستنو په تثبيت کې د لويې جرګې رول: د افغانستان په لرغوني تاريخ کې د مرکې او جرګې دود ژورې ريښې لري. د لاسته راغلو اسنادو له مخې د مسيح له زيږېدو څخه نږدې درې زره کاله د مخه لومړنۍ جرګه په بلخ کې جوړه شوه او "يما" يې د پاچاهۍ لپاره غوره کړ.

له ميلاد څخه دمخه په ۳۲۷ کال کې د هرات، بلخ، کندوز او فارياب په ښارونو کې د سکندر مقدوني يرغلګرو لښکرو پر ضد د مقاومت لپاره اولسي جرګې جوړې شوې.

په ۱۳ ميلادي پېړۍ کې د جلال الدين تر مشرۍ لاندې د باميانو، غزني او پروان، سيمه ييز مشران د چنګيز د يرغل په وړاندې جرګې ته سره کېناستل. خو د بهرني يرغل په وړاندې د افغانستان د خلکو پاڅون تل د جرګې د پرېکړې پايله (نتيجه) نه وې. د دې پاڅونونو زيات شمېر د خلکو د ناڅاپي او په خپل سر عکس العمل له مخې منځته راغلي دي. لکه په ۱٦مه پېړۍ کې چې روښانيانو د مغلو د واکمنۍ پر ضد پاڅون وکړ، دې پاڅونونو ته د ايمل خان او خوشال خان په مشرۍ د پولې پښتنو قبايلو په ۱۷ مه پېړۍ کې دوام ورکړ.

د ۱۷ مې پېړۍ په پای کې د محمد زمان خان او ذ الفقار خان تر لارښوونې لاندې د هرات خلکو د صفوي واکمنۍ په وړاندې جګړې ته را ودانګل.

بالاخره د ۲۰ مې پېړۍ په پای کې د هېواد ټولو خلکو د شوروي اتحاد د يرغل په وړاندې په زړورتيا سره مقاومت وکړ.

Ketabton.com

د مغلو پر ضد د روښانیانو، د صفویانو په وړاندې د هرات د ابدالیانو او د شورویانو پر ضد د افغانستان د ټولو خلکو پاڅون خپلواک او خپل سری غورځنګ و او د کومې مهمې جرګې له مخې چې په تاریخ کې دې ثبت وي نه دی تر سره شوی.

تر ۱۸ مې پېړۍ د مخه جرګو په عام ډول د بهرني یرغل په وړاندې د ټیت و پرکو سیمه ییزو مقاومتونو د لارښوونې دنده پر غاړه لرله او د سراسري او ملي صبغې لرونکې نه دي او د لویې جرګې وروستۍ بڼه یې خپله کړې نه ده.

لویه جرګه د یوې ممثلې جرګې، ملي جرګې او د افغانستان د معاصر دولت د جوړونکې جرګې په توګه په ۱۷۴۷ م کال د کندهار د ښار په منځ کې جوړه شوه. دې لویې جرګې دنده لرله چې له یوه پلوه د ایران د صفوي دولت په وړاندې د افغانستان د خپلواکۍ اعلان وکړي او له بله پلوه د هېواد لپاره مشر وټاکي.

که چېرې د ۱۹۴۷ کال (د کندهار شیر سرخ لویه جرګه) په هېواد کې د تمثیلونکو لویو جرګو پیل وګڼو، د ۲۵۰ کلونو په اوږدو کې پر ملي مسایلو د خبرو اترو لپاره لږ تر لږه دولس لویې جرګې جوړې شوي دي. په دې شمېر کې د کمونستي نظام لویې جرګې چې تشریفاتي بڼه یې لرله او د وخت د حکومتونو د پالیسۍ د تایید لپاره مخکې تر مخکې دنده ورسپارل شوې وه، شاملې نه دي.

له پورتنیو خبرو څخه څرګندېږي چې افغانستان په منځني ډول په هرو نږدې ۲۰ کلونو کې یوه لویه جرګه لرلې ده. لویې جرګې په هېواد کې د دوديزو (تعاملي) حقوقو زېږنده دي او د قبیلوي دیموکراسۍ د نظام په سیوري کې د افغانستان د ملت د ارادې، سیاسي او حقوقي څرګندوی بلل کېږي.

کولای شو لویې جرګې د هـغو د دندو له مخې پر دوو ډولونو ووېشو:

لومړۍ- هغه لویې جرګې چې د مرکزي حکومت د نشتوالي په

Ketabton.com

سرايطو کې د بهرني يرغل په وړاندې د ملي مقاومت د لارښوونې لپاره جوړې شوې دي.

دويم- هغه لويې جرګې چې د مرکزي حکومت په شتوالي کې د ملي مسايلو په باب د خبرو اترو لپاره جوړې شوي دي.

لومړی- ځينې لويې جرګې هغه وخت چې هېواد د بهرني يرغل له خطر سره مخامخ او مرکزي حکومت موجود نه و او يا تر بهرني واک لاندې و، د ملي مقاومت د لارښوونې لپاره جوړې شوي دي. دا لويې جرګې دا دي:

۱۷۴۷- د شير سرخ مزار لويه جرګه. په دې جرګه کې له مغلي او صفوي واکمنۍ څخه د افغانستان خپلواکي اعلان شوه.

۱۸۴۱- د کابل لويه جرګه چې د افغان او انګليس د لومړۍ جګړې لارښوونه يې وکړه.

۱۸۷۸- د غزني لويه جرګه چې د افغان او انګليس د دويمې جګړې په بهير کې يې د ملي مقاومت لارښوونه وکړه.

۱۹۸۰ د پېښور لويه جرګه چې له يو واحد مرکز څخه يې د شوروي پر ضد د افغانستان د خلکو د جهاد د سوق او ادارې نيت لاره، خو د بهرنيانو د لاسوهنې له امله په دې چاره کې بريالۍ نه شوه.

نوموړې جرګې د ملي حاکميت او د سراسري حکومت د نشتوالي په شرايطو کې جوړې شوي دي. دې لويو جرګو د ملي مقاومت د تيت و پرکو ځواکونو په يووالي او پيوستون او د ملي تفاهم د لارو چارو په برابرولو کې ډېره مرسته وکړه.

پورتنۍ لويې جرګې په داسې وخت کې جوړې شوي چې په هېواد کې مرکزي حکومت موجود نه و او دين د افغانستان د ګڼ قوميزه ټولنې د پيوستونوونکي توکي (عنصر) په توګه د جهاد لپاره وکارېده او د ملي روحيې د خواکمنۍ، سولې او سياسي ثبات لپاره يې لاره اواره کړه.

دې سر سره دې لويو جرګو د يو واحد ملت په چوکاټ کې د مختلفو قومونو په يو ځای کولو سره د افغانستان د ملت جوړونې تاريخي

Ketabton.com

لاملونه (عوامل) برابر او د ملي دولت د جوړېدو لپاره يې لاره اواره کړه.
دويم- لږ تر لږه اته لويې جرګې په داسې شرايطو کې جوړې شوي چې هېواد کې مرکزي حکومت موجود و. په دې وخت کې لويې جرګې د واکمنې ډلې او خلکو تر منځ د اړيکو د تأمينوونکي رول تر سره کړی او واکمنې ډلې ته يې د ټولنيز ځواك په ورکړې سره د هغو پرېکړې تضمين کړي دي.
نوموړې لويې جرګې په خپل وار سره د دندو له مخې په دوه ډوله دي:
يو هغه لويې جرګې چې د افغانستان د بهرني سياست د اصولو د ټاکنې او بل د موسسانو لويې جرګې چې د هېواد اساسي قوانين يې وضع کړي دي.
الف. درې لويې جرګې چې د افغانستان د بهرني سياست د کرښو د تثبيت دنده يې لرله، په لاندې ډول دي: ۱۹۱۶ د کابل لويه جرګه (د حبيب الله سلطنت) او ۱۹۴۱ د کابل لويه جرګه (د محمد ظاهر شاه سلطنت). دا دوه لويې جرګې د لومړۍ او دويمې نړيوالې جګړې په اړه د افغانستان د دريځ د ټاکنې لپاره جوړې شوي دي.
درېيمه لويه جرګه په کابل کې په ۱۹۵۵ (د ظاهرشاه وخت) کې جوړه شوه، په اجندا کې يې د پښتونستان مسأله، د افغانستان د دفاعي بنسټ پياوړتيا او د "سنټو" د پکټ په باب د دولت د دريځ څرګندول شامل وو.
نوموړې درې جرګې چې موږ يې نومونه واخيستل د بهرنيو مسايلو په باب د افغانستان د دولتي واکمنۍ د واك د حق د حقوقي سټنو د ټينګښت او تثبيت تمثيلوونکې دي.
له هغو لارښوونو څخه چې دې لويو جرګو د افغانستان د بهرني سياسي په باب د وخت حکومتونو ته کړي، داسې څرګندېږي چې لويې جرګې د هېواد د بهرني سياست د ټاکنې تر ټولو لوړې مرجعې دي.
له دې پرته لويې جرګې د افغانستان د ناپيېلي سياست د ټاکنې

Ketabton.com

نو، مقام او هم نوښتګرۍ ګټل کېږي. د افغانستان د ټولو حکومتونو له خوا چې له خپلواکۍ څخه د شوروي تر یرغل پورې (٦٠) کاله یې د چارو واګې په لاس کې اخیستې، د لویې جرګې له خوا په دودیز ډول د ټاکل شوې ناپېیلۍ تګلارې درناوی کېده.

ب- د موسسانو لویې جرګې چې د اساسي قوانینو د تدوین او بدلون (تعدیل) لپاره جوړې شوي دي، په لاندې ډول دي:

- ۱۹۲۳ د جلال آباد لویه جرګه (د اعلیحضرت امان الله خان وخت)
- ۱۹۲۸ د پغمان لویه جرګه (د اعلیحضرت امان خان وخت).
- ۱۹۳۱ د کابل لویه جرګه (د نادر شاه وخت).
- ۱۹٦۴ د کابل لویه جرګه (د محمد ظاهر شاه وخت).
- ۱۹۷۸ لویه جرګه (د سردار محمد داود خان وخت).

هغه قوانین چې د پورتنیو لویو جرګو په وسیله تصویب شول د افغانستان د دولت حقوقي بنسټونه یې ټینګ کړل:

د ۱۹۲۳ کال جرګه په داسې وخت کې جوړه شوه چې د افغانستان د خپلواکۍ له ګټلو څخه یوازې څلور کاله تېرېدل او شاه امان الله د مشروطه غوښتونکو د کړۍ چې د محمود طرزي له خوا یې لارښوونه کېدله د اصلاح غوښتونکو تلقیناتو تر سخت اغېز لاندې و.

خپلواک افغانستان باید د ملي ژوند د اصولي تنظیم او هم په نړیواله کچه د پېژندنې لپاره په خپلو پولو (قلمرو) کې د حقوقو دولت ETAT DE DROIT ستنې ټینګې کړې وای. دا کار د ۱۹۲۳ کال د اساسي نظامنامې په واسطه تر سره شو. دې نظامنامې د لومړي ځل لپاره په هېواد کې د پارلماني نظام د بنسټ ډېره کښېنوده. د اساسي نظامنامې په واسطه د دولت د شورا په نوم د جرګې (مجلس) وړاندېینه (پېشبیني) وشوه، چې په هغې کې د حکومت او خلکو استازي راټول شوي وو. شورا غالباً د مشورې واك درلود، خو کله کله یې د نظامنامو په اوډنې (تدوین) هم لاس پورې کاوه، د دولت د شورا په واسطه نږدې دولس نظامنامې وضع شوې.

Ketabton.com

که څه هم د دولت شورا د یو مدرن پارلمان په شان حکومت ته د باور د رایې د ورکړې او د اجرائیوي ځواك کنټرول دودواکونه نه لرل، خو له کومه ځایه چې دا د ملي ژوند د تنظیم لپاره د لومړنیو مدرنو نظامنانو اصلي مرجع ګڼل کېږي. کولای شو هغه د پارلماني او شاهي نظام د بنسټ لومړی ډبره وبولو.

حکومت له هغو وزیرانو څخه جوړ شوی و چې نېغ په نېغه د پاچا له خوا ټاکل کېدل او پاچا ته یې مسوولیت درلود نه د دولت شورا ته، چې په خپله د اجرایي او مقننه ځواك ترکیب و.

د شاه امان الله د وخت اساسي نظامنامې په حقیقت کې په یوه ناوړه ټولنیز چاپېریال کې د مشروطیت، دیموکراسۍ او د قانون حکومت د ځوانو پلویانو د ټینګو تګلارو ښکارندوی بلل کېږي چې په ملي کچه یې د بنسټیزو سمونونو رامنځته کول، د یو ځواکمن او اغېزمن مرکزي دولت د جوړېدو غوښتنه کوله. هغه ارتجاعي بدلونونه چې ۱۹۲۳ کال د اساسي نظامې په متن کې د ۱۹۲۸ کال د پغمان د لویې جرګې له خوا رامنځته شول په څرګند ډول په ډاګه کړه چې د اساسي نظامنامې روحیې د خلکو له روحیې سره سمون نه درلود.

په ۱۹۲۹ کې د سقاو زوی حبیب الله اړ و دوړ دا ټکی نور هم زبات کړ چې د مشروطیت او د قانون حکومت اصول لا دومره ټینګ شوي نه وو چې د دولتي نظام د ستنو د ګډوډۍ او ړنګېدنې مخه ونیسي.

د ۱۹۳۱ کال (د نادر شاه وخت) لویې جرګې، نوي اساسي قانون رامنځته کړ، دا اساسي قانون د شاه امان الله د وخت د اساسي نظامنانو په پرتله پر مختللی و او د ټولو هغو موسسو جوړښت چې په نوي دولت کې یې باید یو اساسي قانون یادون وکړي او د واك پولې یې وټاکي په دې قانون کې یې وړاندېینه (پشبیني) شوې وه، د دې اساسي قانون په رامنځته کېدو سره په حقیقت کې افغانستان د اماني پېر له ټاکلي سلطنت څخه مشروطه سلطنت ته ولېږېده.

له دې اساسي قانون سره سم د درې ګوني دولتي ځواك تر منځ

Ketabton.com

پولې وټاکل شوې. د قانون جوړولو جرګه (مجلس) له حکومت څخه بېله او د دوو خونو (اتاقونو) لرونکې شوه. پارلمان د قانون جوړولو دنده پر غاړه واخیسته او کولای یې شول په ځینو برخو کې د حکومت څارنه (کنټرول) وکړي. پارلمان حق لاره هغه نړیوال تړونونه چې د حکومت له خوا لاسلیک شوي وو تصویب او یا رد کړي.

حکومت د شاه له خوا ټاکل کېده او باید له پارلمان څخه یې د باور رایې اخیستلای. حکومت د کورني او بهرني سیاست لارښوونه کوله او له بهرنیو هېوادو سره یې تړون لاسلیک کولای شو.

شاه د لوړ حکم په توګه د دولتي جوړښت په سر کې په یو ډول د عامه موسساتو د کړنو څارنه کوله. سکه د شاه په نوم جوړېدله او خطبه د شاه په نوم لوستل کېده. ده د لویې جرګې او پارلمان د پرانیستو واک درلود او عادي قوانین یې توشیح کول.

د ۱۹۳۱ کال په اساسي قانون کې پو څېرکی د خلکو حقوقو او دندو ته ځانګړی شوی و.

د ۱۹۶۴ کال (د ظاهر شاه د سلطنت وخت) لویې جرګې بل اساسي قانون تصویب کړ. دا اساسي قانون د منځپانګې (محتوی) له مخې بډای او د قانون جوړولو د جوړښت (تکنیک) له پلوه تر ټولو دقیق او اساسي قانون دی چې افغانستان له خپلې خپلواکۍ وروسته لرلی دی.

د دغه اساسي قانون له حکمونو سره سم په دقیقه او څرګنده توګه له حکومت څخه د "سلطنت په تفکیک سره په انګلوساکسون ډول د پارلماني نظام وړاندېینه وشوه.

پارلمان له دوو خونو (اتاقونو) سره پاتې شو. د پارلمان د قانون جوړولو ساحې زیاتې څرګندې شوې او د پارلمان له خوا د حکومت د څارنې چارې ډېرې مشخصې شوې. پارلمان په داسې حال کې چې حکومت ته یې د باور رایه ورکوله، له حکومت څخه د باور د بېرته اخیستو واک پیدا کړ. پارلمان کولای شول په ځینو برخو کې حکومت تر پوښتنې لاندې ونیسي

Ketabton.com

د حکومت او سلطنت توپیر وشو او له سلطنتي کورنۍ څخه په حکومت کې د ګډون حق واخیستل شو. د لومړي ځل لپاره د اساسي قانون په واسطه د سلطنتي کورنۍ غړي تعریف (وپېژندل) شول.

صدر اعظم د شاه له خوا ټاکل کېده. نوموړي د کابینې وزیران ټاکل او وروسته یې له پارلمان نه د باور د رایې غوښتنه کوله. صدر اعظم په حقیقت کې د سلطنت او نورو عامه اورګانونو تر منځ د وصل کړۍ ګڼل کېدله. نوموړي د وزیرانو د جرګې (مجلس) ریاست پر غاړه درلود.

شاه له هغو اجرایي واکونو څخه چې په پخواني اساسي قانون کې یې ور څخه ګټه اخیستله بې برخې شو. سلطنت زیاتره تشریفاتي بڼه غوره کړه. د شاه واك هغه څه ته را لنډ شو چې معمولاً په پارلماني نظامونو کې د دولت په ریاست پورې اړه نیسي. (د قوانینو توشیح، د اضطرار د حالت اعلان، د لویې جرګې او پارلمان پرانیستل او نور).

په دې اساسي قانون کې د لوړې قضایي مرجع په توګه د سترې محکمې جوړېدل منځته راغلل. قاضي القضات د شاه له خوا ټاکل کېده.

د دې اساسي قانون بل نوښت د اساسي قانون په متن کې د لویې جرګې د جوړښت داخلول و، د لویې جرګې د جوړښت د ولایتونو او جرګو د رئیسانو، د شورا د غړو او د شاه له خوا د انتصابي اشخاصو په ګډون جوړ شو.

لویه جرګه د هغې منل شوي قانوني جوړښت ته په پام کې نیولو سره هېڅکله جوړه نه شوه. د ۱۹۶۴ کال اساسي قانون د یوې پوځي کودتا په څرګندېدو سره لغوه شو. افغانستان په خپل تاریخ کې د لومړي ځل لپاره د جمهوري نظام تر سیوري لاندې ودرېد. د دې نظام ارکان د هغه اساسي قانون په واسطه تنظیم شول چې د ۱۹۷۸ کال د لویې جرګې له خوا تصویب شوي وو.

د لومړي ځل لپاره د پارلمان د دوو خونو (اتاقونو) دودیز سستم په یو اتاقه سستم واوښت. دا لومړی ځل و چې په دولتي جوړښت کې د صدارت مقام له منځه لاړ او د دولت د ریاست او د حکومت د ریاست

Ketabton.com

دندې سره يو ځای شوې.

جمهور رئيس د لويې جرگې له خوا ټاکل کېده. نوموړې د ملي انقلاب د گوند دمشر په توگه د دولت، حکومت او ملي شوار د لارښوونې واگې په لاس کې لرلې. د واکمنو طرحه دا ډول وه چې د ټاکنو په صورت کې بايد د ملي انقلاب گوند د يوازني رسمي او پېژندل شوي گوند په توگه د يو اتاقه پارلمان زياتې څوکۍ ونيسي او هغه حکومت ته د باور رايې ورکړي چې ستره برخه يې په خپله له همدې رسمي گوند څخه جوړه شوې وي.

د ۱۹۷۸ کال اساسي قانون په حقيقت کې د جمهوريت لارښود باني سردار محمد داود ته د ټول دولتي واك د راټولېدو تمثيلوونکی و.

سردار محمد داود په خپل لاس کې د ټول واك د اخيستلو له لارې خپل خان کمونستانو سره چې د مېړيانو په شان يې د دولت په ارگانونو کې لارې کړې وې جگړې ته تياراوه.

❀❀❀

لکه څنگه چې يادونه وشوه، لويو جرگو د وروستيو ۲۵۰ کلونو په اوږدو کې د دولت د حقوقي ارکانو په تنظيم کې د هغه له ډېرو لومړنيو څخه نيولې بيا د هغه تر بشپړو پورې د اساسي قوانينو د تدوين او په ځينو برخو کې د دې قوانينو د وضع کولو له لارې ستر رول لوبولی دی.

د شاه امان الله له اساسي نظامنامې پرته نورو ټولو اساسي قوانينو د عبارت په بدلون سره واکمني (حاکميت) په ملت پورې تړلې گڼلې.

د ۱۹۶۴ او ۱۹۷۸ اساسي قوانينو په خپلو متنونو کې لويې جرگې د ملي او دولتي واکمنۍ تر ټولو لوړې ممثلې گڼلې دي.

ټولو اساسي قوانينو د دولت د سياسي نظام بڼه يا شاهي او يا جمهوري ټاکلې ده او ځينو يې د واك د لېږد لاره تثبيت کړې ده.

گردو اساسي قوانينو د مرکز او ولايتونو تر منځ د واك په وېش کې مرکزي سيستم غوره بللی.

په افغانستان کې د دوه نيمو پېړيو په بهير کې د لويو جرگو له

Ketabton.com

جوړښت څخه وروسته لومړی ملي دولت را وټوکېده او وروسته دې دولت پورې تړلي رژیمونه له ټاکلي (محدود) سلطنت څخه مشروطه او پارلماني او په پای کې د جمهوریت نظامونو ته پورته شول.

له دې پرته لویو جرګو د تاریخ په اوږدو کې د برحالو حکومتونو د واك په شرایطو کې د سولې او جګړې او کورني او بهرني سیاست په برخو کې د واکمنو پرېکړو ته مشروعیت ورکړی دی.

په کوم وخت او زمان کې چې په هېواد کې مرکزي حکومت موجود و، د افغاني ټولنې د حقوقي نظام په طرح کې د لویې جرګې رول د هغه باور په معیار پورې تړلی و چې د واکمنو ډلو له خوا د لویو جرګو پرېکړو ته ورکړ شوی دی. دا باور د وخت او ځای او د واکمنو د سیاسي مزاج تر اغېزو لاندې یو شان نه و. خو په هر حال! واکمنو ډلو له دې کبله چې خپلو پرېکړو ته اجرایي بڼه ورکړي، ناچاروو په پراخ معیار کې د لویو جرګو پرېکړو ته چې په هغو کې د خلکو رایې او زیات نظرونه منعکس شوي وو، درناوی وکړي. له دې پرته واکمن د دولت د هیلو او غوښتنو په برخه کې د خلکو له خوا له ستونزو سره مخامېدل او د لویې جرګې له جوړېدو څخه د مقاماتو لرلې هیله نه پوره کېدله.

سره له دې چې لویو جرګو په هېواد کې د حقوقو د دولت په جوړېدو کې بنسټیز رول لرلی دی، خو کله داسې پېښ شوي دي چې د واکمنو ډلو اجراات د لویې جرګې د تصویب شوي اساسي قانون د ځرګندو کرښو او یا د لویو جرګو د لارښوونو خلاف وي. لکه په ځانګړي ډول د اساسي قوانینو هغه برخې چې د خلکو حقوقو او د ازادیو تنظیم ته ځانګړې شوې وې، یوازې د تیوری او روښنفکری د هیلې تر بریده پاتې شوې او د اساسي قانون له متن څخه بې د ټولنې عملي ژوند ته لاره پیدا نه کړه.

له دې پرته د لویو جرګو له خوا تصویب شوي اساسي قوانین د واك د سوله ییز او قانوني لېږدونې په برخه کې په ۱۹۲۹ کال کې (د سقاو د اړ دوړ)، په ۱۹۷۳ کال کې (د سردار داود کودتا) او په ۱۹۷۸ کال کې (د کمونستي کودتا) په واسطه ناکام شول.

Ketabton.com

خو په افغاني ټولنه کې د ملي مسالو د حل لپاره د يو عمومي او سراسري ارمان په توګه د لويې جرګې د جوړولو دود اوس هم خپله ځواکمني لري. کمونيست رژيم، د ملي هويت له دښمنۍ سره سره دوه ځله په ۱۹۸۵ او ۱۹۸۷ کال کې په مسخه شوي ډول لويې جرګې جوړې کړې او اوس له شل کاله جګړې وروسته اسلامي ډلې چې له ملي دودونو سره په جګړو اخته وو، د هېواد د اوسني کړکيچ د حل، د حقوقو د دولت او د قانون د واکمنۍ د ټينګښت لپاره تر هر چا زيات د لويې جرګې د جوړېدو خبرې کوي.

PROPERTY OF ACKU 7553

هـ. سيمه پالنه او ملت پالنه:

د ۱۹ مې پېړۍ د فرانسې د مورخ او ټولنپوه "ارنست رنان" اند په يوه بشري ټولنه کې د يو ملت زېږندنه د هغه "د واحد ټولنيز وجدان" او "ګډ ملي روح" له يو ځای کېدو سره رامنځته کېږي. دا ګډ روح چې کله په يوه واحد ټولنيز تن کې را ټول شي د تاريخ په لوړو ژورو کې د خپلې شتمنۍ لپاره د ملت د دفاع د هڅو سرچينه وګرځي او د ملت د ژوند دوام له تېر څخه نن او له اوس وخت څخه راتلونکي ته تضمينوي.

د افغانستان د تاريخ لوستنه پوره شواهد په لاس راکوي چې نه بهرني لامل (پردی يرغل) او نه کورنيو عواملو (د ژبې، قوم او مذهب بېلوالي) د افغانستان د ملت واحد تن ټوټې کړی دی.

افغانستان ته د شوروي له يرغل څخه را پيدا شوې جګړه او کړکېچ د هېواد په دننه کې د بنسټيزو سياسي اختلافونو د څرګندېدو سبب شول. د دې اختلافونو په منځ کې له يو ډول انټرناسيونالېزم نه د دفاع لپاره د جګړه مارو ډلو تر منځ پټ او ښکاره رقابت موجود و، د دې جنجال په يوه غاړه کې مارکسست انټرناسيونالېزم چې د هېواد پالنې او ملت پالنې له "بند" څخه يې د ازادو انسانانو د يوې نړۍ د جوړېدو ادعا کوله ولاړ و او بل پلو يې اسلامي انټرناسيونالېزم چې د وطن د مينې له وسوسې څخه د بندي يې د اسلام له امت نه د فاضلې مدينې د جوړولو ادعا کوله ولاړ و.

Ketabton.com

دې انترناسیونالېزم که مادي سرچینه لرله او که روحاني په افغانستان کې د زیاتو سیاسي ډلو پام بهرنیو هېوادونو ته واړاوه، نه د واکمنۍ د چلوونکي په توګه د افغانستان ملت ته.

بهرنیو هېوادو ته د جنګي ډلو د لېوالتیا لامل څرګند دی: له یرغلګر سره د تودې جګړې او خپل منځي جګړو په شرایطو کې کېدای شي له بهر څخه د جګړې د خروبېدو پوره سرچینې تر لاسه شي، نه له داخل څخه. ملت ته د واك د همېشني څواك په توګه یوازې د سولې او روغې او د هغو دیموکراتیکو معیارونو په شرایطو د ټاکنو له لارې پاملرنه کېدای شي.

د سیاسي ډلو بهرني لېوالتیا په داسې حال کې چې د افغانستان ملت یې د خپلې ارادې د څرګندولو له سیاسي وسایلو څخه څه نا څه بې برخې کړ او د ټولنیز پیوستون مزی یې یو څه سست کړل، بهرنیو هېوادو ته یې په افغانستان کې د اوضاع د څارنې او لاسوهنې پوره وسایل په واك کې ورکړل: افغانستان د پردیو او دښمنو هېوادو د متضادو ګټو د ټکر په سیمه بدل شو. په داسې حال کې چې کمونیست انترناسیونالېزم وروسته ماتې وخوړه، اسلامي انترناسیونالېزم د مذهبي انقلابي ولولو نه په ډکې څېرې سره په زیات و نه رسېد: د سیمې اسلامي هېوادو د افغانستان خاوره د خپلو حسابونو د پاکولو لپاره ښه مناسبه وګڼله او په ډېرې چټکۍ سره ((د انترناسیونالیستو تنظیمونو)) په واسطه د خپلو ((ملي ګټو)) ((د دفاع لپاره)) په افغانستان کې یو د بل پر ضد اخته شول.

دا خبره هم باید له پامه و نه غورځول شي، لکه څنګه چې تنظیمونو دعوه لرله، هغومره انترناسیونالېست نه وو. د هغو زیاتره د قوم او قبیلې په منځ کې جوړ شوي وو، نه د ملي او نړیوال محور په چوکاټ کې. له انترناسیونالېزم څخه دفاع تنظیمونو ته د هغوی د تنظیمي یانې قومي مواضعو د ټینګښت لپاره د بهرنیو او نړیوالو مرستو د لاسته راوړلو وسیله وه. د وطن نومونه (اصطلاح) په اولسي فرهنګ کې د سیمې او ځای په مانا کارېدلې ده، له وطن څخه دفاع له سیمې څخه د دفاع مانا

Ketabton.com

ورکوي، له همدې کبله پر افغانستان باندې د شوروي د يرغل په بهير کې په داسې حال کې چې ملي اردو له ملي اشخاصو څخه تصفيه شوه او څه چې پاتې شول هغه د ښکېلاك په خدمت کې کېښوتل، د هرې سيمې خلکو له هماغه سيمه ييز وطن څخه دفاع وکړه.

د سيمې په کچه (سطحه) د سيمه ييزو قوماندانانو څرګنديدل د دفاع د حياتي موضوع د پولو د څرګندولو او ارزونې نښه ده. په افغانستان کې کورنې لاملونه په لږ اغېز او بهرني لاملونه په ډېر اغېز د داسې يو ملي مشر د راټوکېدو په مخ کې چې وکړای شي د ټولو په زړه وګرځي او د ټولو باور خپل کړي خنډ وګرځېدل.

په هر حال! سيمه پالنې ته د تنظيمونو له پاملرنې څخه زموږ منظور دا دی چې دا ټکی څرګند کړو چې د تنظيمونو له خوا هغو خلکو ته چې تر اوسه لا د يو واحد ملت په بڼه کې پاخه شوي نه دي د اسلامي انترناسيونالېزم د شعارونو ورکول په هماغه اندازه سرسري او ننداريز (نمايشي) ښکاره کېدل لکه د افغاني کمونستانو (د نړۍ پرولتاريا سره يو موټی شئ) شعار.

خو بيا هم په افغانستان کې سيمه ييز استوګنځي ته لېوالتيا او نږدې کېدنه څه د مبالغې خبره نه ده. خپل اصلي استوګنځي سره مينه او لېوالتيا يوه طبيعي غريزه ده چې په يوې لوېې کړۍ يانې ملت پورې د وګړيو پيوستون له منځه نه وړي. سيمه ييزه لېوالتيا ان د اروپا د زړو ملتو په منځ کې هم په ډاګه کېږي: کله چې د مارسي (په فرانسه کې د ولايت نوم) د فوټبال ټيم د ګرونوبل (د فرانسې د ولايت نوم) پر ټيم بری مومي، ټول ډګر د مارسي د خلکو د سندرو او ولولو په اثر په لړزه وه، دا خبره له سيمه ييزو عواطفو او ولولو پرته بل کوم تعبير لرلای شي؟

په افغانستان کې که سيمه ييزه لېوالتيا له اروپايي هېوادونو څخه لږه نه وي، زياته هم نه ده. هغه څه چې دا لېوالتيا ډېره څرګندوي، د جګړې شرايط دي. تر جګړې دمخه، سيمې له خلکو سره په ننني ډول جذبه نه لرله. په باوري توګه د جګړې له پای ته رسېدو سره به د پوهېدنې ښه

Ketabton.com

زمینه، د ملي ارمانونو د عملي کولو لپاره د پیوستون او یووالي په لار کې د ټولو ولولې یو ځای کړي او د سمیې جاذبه به را کمه شي.

ځو لاملونو د افغانستان د خلکو د ټولنیز رغښت په ټینګښت کې د ملت تر بنې پورې په دې رغښت کې مرسته کړې دین، د قومونو تر منځ د خپلوی اړیکي، ګډ دود و دستور او ګډ تاریخي ویاړونه له دې جملې لاملونو څخه دي. د تاریخ په بهیر کې د افغانستان ملت له جوړونکو توکو سره باید سلطنتي نظامونه زیات شي. د سلطنت موسسه په حقیقت کې د ټولو پورتنیو لاملونو پیوستونوونکی او لاربنوونکی عنصر ګڼل کېږي. د شاه واك د الهي واکمنی تمثیل ګڼل کېده. شاه د مختلفو قومونو له غړو سره د خپلوی (مزاوجت) له کبله خپل ځان د قومي یووالي محور ګرځاوه نوموړی د ګډو دودونو (له هغې جملې نه د لویو جرګو) ساتونکی و او له بهرني خواك سره يې په سولې او جګړې کې د عمل نوښت په لاس کې نیوه، د خلکو د کینې او سوله غوښتنې ولولې یې یوه واحد چنیل ته برابرولې او کله یې د هغو ویاړونو چې د ملت په وینو لاسته راغلي وو ساتنه کوله، (د شاه شجاع یانو حساب له دې قاعدې نه مستثنی دی

په دې کې شك نه شته چې د افغانستان ځینو واکمنو له ټولنیزې او سیاسي زمینې څخه د استبدادي او ارستوکراتیك واك د راټولېدو لپاره ډېره زیاته ګټه واخیسته او د خلکو د روښانولو په لاره او ملت ته د پوهې او شخصیت په ورکړه کې یې ســت ګامونه پورته کړل خو دلته زموږ د خبرو موخه (هدف) د سیاسي ثبات د ټینګښت په برخه کې د شاه د رول ځرګندول دي چې خپله د ټولنیز پیوستون زمینه برابروي.

افغانستان د ملکو الطوایفي نظام لرونکي هېواد په توګه له هغه وروسته د ټولنیز او سیاسي ثبات له نشتوالي سره مخامخ شو چې د سلطنت موسسه یې چې له ځمکوالي (فیوډالي) رژیمونو سره ښه سمون خوري په داسې شرایطو کې یوې خوا ته کړه چې د جمهوریت په چوکاټ کې لا د ډیموکراسی موازینو منلو ته تیار شوی نه و.

خو دې ټکي ته مو باید پام وي چې که چېرې په راتلونکي

Ketabton.com

افغانستان کې شاه (نه سلطنت) ته سیاسي رول ومنو، هغه رول به له ګډوډۍ څخه د امن، سولې، ازادۍ، ډیموکراسۍ او ملي واکمنۍ په لور د یو پُل د جوړولو تر بریده وي.

که له مطلب څخه لرې لاړ نه شو په افغانستان کې د ډېرو زیاتو ناخبره او غرضي بهرنیو ژورنالیستانو او دیپلوماتانو د نظر خلاف د لرغوني تاریخ لرونکي یو ملت پخوانی جوړښت شته. هغه څه چې د یو ملت په توګه د خلکو پېژندنه ناممکنوي په مذهبي او قومي جګړه کې یو بل سره د اخته وسلوالو ډلو شتوالی دی، څکه نو د افغانستان خلك د هویت د تثبیت لپاره دوه لارې په مخکې لري:

- یو د جګړه مارو ډلو له بې وسلې کولو وروسته مستقیمې، سري، عمومي او ازادې ټاکنې (انتخابات)، د دې ټاکنونو له لارې به مشر او ملي حکومت ټاکل کېږي او خلك به د کینه ګرو ډلو له حساب څخه خپل حساب بېلوي. په دې ټاکنو کې به په باوري توګه هغه شخصیتونه او ډلې ګټونکي وي، چې د هغه ملت ارمان چې بې اتفاقۍ پرې تپل شوې وه منعکس کړي.

په دې منځ کې به افغاني ناسیونالېزم ((ګډ ملي روح)) د بیا را ژوندي کولو او د انترناسیونالېزم له سستم څخه د ازاد ملي حکومت د ټېنګښت لپاره د لوی ازمېښت له خطر سره مخا مخ وي.

د وسلې لېږد او د جګړې حالت، ټاکنو ته چې زموږ په هېواد کې عامو خلکو ته یو نا اشناد پدیده ده، مخه کول عملاً څه نا څه د څو کلونو لپاره نا ممکن کړي دي. له نیکه مرغه زموږ ټولنه د ډیموکراتیکو او ناڅرګندو دودیزو بنسټونو له نشتوالي سره چې په اضطراري شرایطو کې د ملي ارادې د څرګندتیا ځواب ورکوونکی وي مخامخ نه ده:

- لویه جرګه چې تاریخ یې د نوي افغانستان له راټوکېدو سره غوټه شوی په هېواد کې د ملي واکمنۍ د ستونزې د حل لپاره منطقي ځواب دی.

لویې جرګې د هېواد د تاریخ په اوږدو کې د قومونو د یو ځای

Ketabton.com

کوونکي لوبښي او د یوه واحد ملت په چوکاټ کې د ژوند لپاره د خلکو د ډول ډول ارادو انځورګرې دي. نن ورځ د افغانستان خلك له بل هر وخت څخه د لويې جرګې راټولوونکي رول ته اړتيا لري. بايد د افغاني ډيموکراسۍ تمثيلوونکې دې اصلي موسسې سره لاس يو شي او هغه د اخواني انترناسيونالېزم له جفا څخه را بهر کړای شي. د افغانستان ملت له خپل لاسه تللي ځواك د بيا تر لاسه کولو لپاره دوديزو ډيموکراتيکو پديدو ته چې لويه جرګه له هغې جملې څخه ده په خپله لمن کې زياته اړتيا لري. دې پديدو ته په پاملرنې سره هغه ملت ته چې په سوسيولوژيکه مانا همدا اوس ژوندی دی، په سوله کې د ژوند ځواك او مشروعيت وربښي.

د افغانستان د خلکو هوښياري او ځواکمن ملي احساس په پای کې، Olivier Roy فرانسوي افغانستان پېژندونکی په افغانستان کې د ملت دشتوالي په باب د ترديد له حالت نه بهر کړ، دی د "ډپلوماتيك لوموند" مياشتنۍ خپرونې په ۴۷۲ ګڼه کې د افغانانو د ژوندي ملي احساس شتوالي ته داسې اشاره کوي: "يو له هغو ټکو څخه چې په افغانستان کې شخړه له نورو نژادي شخړو څخه چې په نړۍ کې د کمونېزم له ړنګېدو څخه وروسته را پيدا شوې بېلوي، دا ده چې په افغانستان کې يو ګوند هم د قومي ناسيونالېزم مدعي نه دی. د کورنۍ خپلواکۍ غوښتنه نه کوي او د خپلواکۍ او يا بهرنيو هېوادو پورې د خپل تړښت خبرې نه کوي". د يوه بهرني له خولې تر دې زيات غوڅ او پراخ اعتراف نه تر سترګو کېږي.

و. د سلطنت موسسه: پر مذهب، واکمن قوم او ځمکوالۍ (فيوډالېزم) ډډه لګوي.

يو. مذهب: د افغانستان پخوانيو اساسي قوانينو څرګندوله چې شاه بايد مسلمان او د حنفي مذهب پيرو وي. په افغانستان کې اولی الامر د اسلامي شريعت د ساتنې او پالنې مسووليت پر غاړه درلود. تاج په مذهبي مراسمو سره د شاه پر سر اېښودل کېده. خطبه د ده په نوم لوستل کېدله او سکه د ده په نوم جوړېدله. شاه ته بيعت کول له شرعي پلوه په يو ډول د ده واك ته د مشروعيت ورکولو مانا ورکوله.

Ketabton.com

دویم. واکمن قوم او د هغه پر جوړښت باندې واکمن تعاملات: واکمنان (معمولاً شاه) به تل د افغاني ټولنې په جوړښت کې اکثریت او واکمن قوم ته منسوب و او همدې قوم له شخړې پرته د واك تمثیل کړی دی، دا واکمن او اکثریت قوم پښتانه وو چې د افغانستان د ۱۸ پېړۍ حماسي او سیاسي تاریخ یې جوړ کړ او د افغانستان د معاصر دولت بنسټ یې کېښود. دوی د ۱۹ او ۲۰ پېړۍ په اوږدو کې د خپلواکۍ او خمکنۍ بشپړتیا د ساتلو لپاره د هېواد د نورو قومونو د مبارزې لارښوونه وکړه.

د افغانستان پخوانیو شاهانو د دې لپاره چې د هېواد ګڼ قومیزه ټولنې ته سمون او یو رنګي ورکړي، (د نورو قومونو اغېزمنو قومونو او قبایلو ته منسوبو مختلفو ښځو سره یې په منکوحه او صیغه ډول ودونه کول او په دې ډول د لویو کورنیو د جوړښت په منځ کې پاتې کېدل کله هم د شاه په مړینې سره د سلطنت د واك د تر لاسه کولو لپاره د وراثت د مدعیانو تر منځ لویې جګړې کېدلې او د ملي یووالي، قومي انډول او سیاسي ثبات د تأمینوونکي وسیلې په توګه یې د سلطنت رول یو څه کموه.

اکثریت او واکمن قوم د ځینو ګټورو ټولنیزو تعاملاتو په لړلو سره په هېواد کې له نورو قومونو او قبایلو څخه بېلپده دا تعاملات چې د قبیلوي ژوند چوکاټونه ګڼل کېږي له جرګې، مرکې، ننواتې او تیږې څخه عبارت دي.

۱- جرګه: د سیمه ییزو او ملي مسایلو د حل د وسیلې په توګه د افغاني دیموکراسۍ تر ټولو ارد (اصیله) پدیده ده. که چېرې جرګه په یوه ټاکلې (محدوده) جغرافیایي سیمه کې د یوې قومي (قبیلوي) ستونزې د حل لپاره جوړه شي. قومي یا قبیلوي جرګه بلل کېږي او په هغې کې د یوې سیمې سیمه ییز استازي ګډون کوي. په داسې حال کې که جرګه د یو ملي او د ټولو د علاقې وړ موضوع په باب د پرېکړې لپاره جوړېږي "لویه جرګه" ګڼل کېږي.

د قـومـي جـرګـې جـوړېدل هغه وخت را منځته کېږي، چې د دوو

Ketabton.com

لوروءاشخاصو یا ډلو تر منځ د یوې ستونزې حل په پام کې وي، جرګه په افغاني دود او عنعنه کې لوړ ټولنیز مقام لري. د جرګې پرېکړه او حکم د قانون حیثیت لري، د جرګې له حکم غاړه غړونکي له (عامه) اخلاقي غندنو او د سزا له ورکړې سره مخامخېږي.

جرګه د شخړې له دواړو غاړو څخه لازم واك اخلي او د خپل حکم د عملي کولو د تضمین په توګه د دواړو لوریو په لګښت یوه اندازه پیسې او وسلې (او یا یو له هغو څخه) د "میچلګه" په نوم ټاکي. میچلګه له هغه لوري څخه چې د جرګې له حکم څخه سرغړونه کوي اخیستل کېږي او جرګه له هغه سره د ټولنیزو اړیکو په شلون سره خپله پرېکړه صادروي، یانې سرغړونکی لوری په یو ډول یوازې کوي.

په جرګه کې د ګډون سن ټاکلی نه دی، په جرګه کې زاړه او ځوانان دواړه ګډون کوي. خو د زړو خبرې ډېرې درنې وي. جرګه د خپلو غړویو له منځه هغه شخص چې د نورو په اندول د زیات عمر، تجربې، او پوهې لرونکی وي، د جرګې د رئیس په توګه ټاکي. د جرګې غړي غالباً د متلونو او روایاتو په ویلو سره نور قانع کوي او خپله خبره په زیات رسوي.

په جرګه کې پرېکړه غالباً د اکثریت رایو له مخې تر سره کېږي. خو په ځینو وختونو کې چې تر خبرو اترو لاندې موضوع د ځانګړې اهمیت لرونکي وي، د رایو په اتفاق پرېکړه کېږي.

په جزایي او حقوقي چارو کې د جرګې د جوړېدو لګښت د ګټه لرونکو غاړو له خوا ورکول کېږي.(١)

٢- مرکه: وړې جرګې ته وایي چې له دریو یا څلور تنو جوړېږي او وړې چارې لکه (د واده غوښتنه) تر سره کوي. د مرکې غړي (مرکچیان) غالباً له پوهو او خیرمنو اشخاصو څخه ټاکل کېږي.

١- رښتین، صدیق الله- پښتني دودونه، سباوون مجله، د امریکاچاپ، ١٩٩٤ کال اکتوبر.

Ketabton.com

۳. ننواتې: د یو چا کور ته د معذرت د غوښتنې یا د ګناه د ښننې لپاره تګ ته ننواتې وايي. ننواتې د لویو ګناهونو (جنایت او سپکاوي) د ښنلو وسیله ګڼل کېږي. پښتانه د ننواتې د درناوي په خاطر ان د وژنې له ګناه څخه تېرېږي.

د ننواتې په ډله کې سپین ږیري، روحانیون، مشران او ښځې ګډون کوي. د ننواتې په ډله کې د ښځو ګډون د هغو د لوړ ټولنیز مقام د تثبیت ممثل او د ټولنیزو کړکېچونو په کمښت کې د هغو د ونډې څرګندوی دی.

د ننواتې له دود سره سم پر هر چا چې د ملامتۍ پړه پرته وي غالباً له پسه سره د مقابل لوري کور ته ورځي او پسه همالته حلالوي، د قرآن مجید د ورلو دود هم شته.

۴- تیږه ایښودل: تیږه ایښودل هغه وخت منځته راځي چې د دوو کورنیو او قومونو تر منځ جګړه یا اخ و ډب پېښ شي. هغه وخت د دواړو خواوو د غوښتې له مخې او یا د اولسي جرګې په نوښت د تیږې ایښودلو له لارې د سولې او سلامتۍ موضوع منځته راځي. د تیږې ایښودل د سولې او روغې د ښست ډبرې د ایښودلو، د اور بند او ډزبندۍ د اعلان مانا ورکوي. تیږه د قوم د مشرانو، سپین ږیرو او ملایانو له خوا چې د سولې د ډلې دنده لري ایښودل کېږي. د تېږې د ایښودلو په وخت کې یوه ناغه هم ټاکل کېږي. هغه لوری چې د تېږې له لوز نه سرغړونه وکړي د "ناغې" په ورکړه مکلف کېږي.

جرګه، مرکه، ننواتې، تیږه، سوله او روغه په داسې ټولنه کې چې د موضوعه قوانینو مکانېزم يې تر اوسه د ټولنیزو مناسباتو د اوډنې لپاره ثابت او ډاډمن ځای پیدا کړی نه دی، د ټولنیزو شخړو د کموونې او په پای کې د له منځه وړنې ګټور دودونه او چوکاټونه دي.

یاد شویو چوکاټونو په داسې حال کې چې د حقوقو د دولت ستنې لا ټینګې شوې نه دي، د دود قانون په توګه په افغانستان کې د پښتنو قومونو او قبایلو خپل منځي اړیکې سره تړلي او اوډلي دي.

Ketabton.com

یاد شوي قبیلوي دودونه (تعاملات) چې له غچ اخیستنې او ټولنیز کړکېچ نه د یوې خلاصې ټولنې د جوړېدو موخه تعقیبوي، په پرېکنده ډول یې د حقوقو د دولت ټوکولو لپاره ټولنیزه زمینه برابره کړې ده.

دریږ- ځمکوالي (فیوډالیزم): په داسې حال کې چې سلطنت په افغانستان کې د ارضي ارستوکراسۍ (اشرافیت) څرګندوی و، حاصل خېزه ځمکه او ملکیتونه یې په لاس کې وو. شاه مخورو اشخاصو ته د دولتي ځمکې په ورکولو سره له سیاسي پلوه هغوی د سلطنت د ارزښتونو په دفاع کې ودرول.

په هر ډول! د سلطنت موسسه د افغانستان په شان یو هېواد کې د مذهبي، ټولنیز او سیاسي یو ځای کوونکي رول لرونکې وه، شاه د مختلفو مذهبونو او مختلفو قومونو او قبایلو د یووالی منځی (محور) و او له سیاسي پلوه د واك د ګڼ شمېر مرکزونو او ځمکنۍ ارستوکراسۍ په سر کې واقع و. د سلطنت دستګاه په ځانګړي ډول هغه وخت د واکمن قوم او ارستوکراسۍ د ملاتړ لرونکې وه او پر مذهب باندې یې د یو مانیز او روحاني ځواك په توګه ډېره لګوله چې د سیاسي ثبات او د یووالي پر لامل بدله شوې وه. له دې سره سره د افغانستان په تاریخ کې کله چې د سلطنت موسسه د تاج و تخت د مدعیانو د رقابتونو له خطر سره مخامخ نه وه، څه نا څه یې د ټولنېزې روغې او سیاسي قضاوت د مرکز په توګه خپل اعتبار ساتلی دی.

۞۞۞

Ketabton.com

دویم څپرکی

سیاسي واک

په افغانستان کې د واک ګڼ شمېر سرچینې دا دي: دین، قبیله او کورنۍ، شتمني، عمر او د ژوند تجربه، بوروکراسي، اردو، تکنوکراسي او ایډیولوژي.

الف- مذهب او دین: د ټولنیز ژوند تر ټولو بنسټیزه ستن ده. روحانیون، مذهبي پوهان او ملایان تل د عام اولس د درناوي وړ وي، او په ډېرو برخو کې یې د سیاسي پېښو په تګلورې کې بنسټیز رول لوبولی دی. د افغانستان واکمنو تل د روحانیونو د ټولې د ملاتړ خپلولو ته خپل پام اړولی او له هغو څخه یې د خپلې واکمنۍ د دوام د وسیلې په توګه کار اخیستی دی. هر کله چې شاه د "کفر او الحاد" په تور د روحانیونو د اعتراض له خطر سره مخامخ شوی، د سلطنت دستګاه لړزېدلې او یا ړنګه شوې ده. د انګلستان ښکېلاکګر یرغلګر هېواد د نولسمې پېړۍ په اوږدو او د شلمې پېړۍ په پیل کې تل خپلې سیاسي موخې (مقصدونه) د مذهب په پرده کې تاوې کړې او د یوې زهر لړونکې دوا په څېر یې چې په خواږه پوښ کې تاوه شوې وي د خلکو ستونې ته وړاندې کړې ده. له دې ګوډاګیانو څخه ځینو یې د هند د نیمې وچې د دیوبند په انګریزي مدرسه کې سیاسي مذهبي زده کړې تر سره کولې او د مدرسې له فراغت څخه وروسته د دین د سیاسي تبلیغ لپاره افغانستان ته رالېږل کېدل. د افغنستان په کورنیو چارو کې د ښکېلاکګر انګلستان د خانګړو ګوډاګیانو په واسطه د ارامې، ناڅرګندې خو اغېزمنې لاسوهنې څرګندوی

Ketabton.com

و پر افغانستان باندې د شوروي له يرغل وروسته د پښتو په ډلبندۍ کې مذهب پر يوې اغېزمنې سياسي وسيلې بدل شوی دی. د کابل کمونيست حکومت د افغانستان د مسلمانو خلکو د غوسې د کمولو لپاره خپل ځان د مذهب تر شا ودراوه او جهادي تنظيمونو (مسلمانو ډلو) د خلکو د مذهبي ولولو د زياتې راپارونې له لارې خپل سياسي مورچلونه ټينګ کړل. په هر حال! د تنظيمي اسلام له پيڼځه لسو ځخه د زياتو ډولونو (په داسې حال کې چې د اسلام دين خپل پيروان د عقيدې او عمل يووالی ته رابولي) څرګندېدل دا په ډاګه کوي چې ديني ارزښتونه د سياسي ګټنو تر اغېز لاندې راغلي دي.

د جهاد د بهير تجربې په ډاګه کړه چې د افغانستان مسلمانان د عقيدوي څرګندونو له مخې په دريو برخو وېشل کېږي:

- هغه کسان چې د کينې تر بريده پر مذهبي موازينو ګروهمن دي. دا کسان مذهبي مناسك د خپل ذهن له اخيستنې او کينې سره سم ټکي په ټکي عملي کوي. دې ډول خلکو ته اسلام يوازې د خپلو توجيهاتو په چوکاټ کې د پوهېدنې وړ دی او له دې چوکاټ ځخه بهر بيا د شريعت پولې مسخه ګڼل کېږي.

د شريعت ټينګو پيروانو د دې لپاره چې د خپل ځان او د منځ لارو مسلمانانو تر منځ يې د بېلتون کرښه راکاږلې وي، خپل عقيدوي آرونه (اصول) د اسلام له لومړنيو لارښوونو سره سم ګڼي او خپل ځانته د مکتبي مسلمانانو په سترګه ګوري. مکتبي مسلمانان دين او مذهب له سياست سره يو ځای کوي، په دې ډول چې سياست د مذهبي موخو د پر مخ بېولو وسيله ګڼي.

دويمه ډله اسلام ته په دې نړۍ کې د نفس د پاکولو او په هغې نړۍ کې د اخروي اجر د ګټلو د وسيلې په توګه ګوري او په ملي او نړېواله کچه د اسلام دندې ته (هغه ډول چې د مکتبي اسلام پيروان يې تصور کوي) پام نه لري. مکتبي مسلمانان دويمې ډلې ته له مکتب نه د بهر ډلې په سترګه ګوري چې د دوی په اند د شريعت آرونه په ټينګه نه عملي کوي.

Ketabton.com

- دویمه ډله اسلام ته د خاني (فردي) عقیدوي ارزښتونو په سترګه ګوري، نه د یوې ایډیالوژۍ په توګه. د مومنانو دویمه لیکه د شریعت د آرونو په تعبیر او شننه (تفسیر) کې د پراخ نظر او د مخالفینو په وړاندې د زغم او اوسیلې لرونکې ده.

- تکنوکراتان، بوروکراتان د معارف او پوهنتون اهل کسان په ځانګړې کته ګوری، کې شاملېږي. د بنسټپال اسلام د فشار له کبله سیاسي اسلام ته پاملرنه د دې سبب شوه چې د مومنانو دا ډله نه یوازې د مذهبي مناسکو په تر سره کولو ټینګه شي، بلکې د مجاهدینو په ډله کې د باور ګټلو لپاره په مذهبي څادر کې خپل ځان تاو کړي.

په دې ډول ځینې بوروکراتان، د ښوونځیو او پوهنتون فارغان د ږیرې په پرېښودلو د جاینماز، تسبیح او خولۍ په کارونې سره د جګړې ډګر ته را ووتل. دا موسمي (اقتضایي) ږیرې چې په باوري ډول به د وخت په بدلون سره و خریل شي، د دې ډلې پر ګروهمنتیا (اعتقاد) باندې د بنسټپالو مسلمانانو شك را پیدا کړی دی. د "حل و عقد" له اهل جرګې څخه په ښکاره او کله هم د پټې جګړې په واسطه د معارف او پوهنتون د اهل اشخاصو ایستل چې په ځینو برخو کې د ترورېستي غچ اخیستنې سبب کېږي، تکنوکراتان او بوروکراتان یې د روحانیت له ټولنې څخه لرې کړي دي.

ب قبیله او کورنۍ: د ټولنپوهانو په اند قبیله او کورنۍ په افغاني ټولنه کې د واك غټ مرکزونه دي. د قبیلوي ژوند ارزښتونه له عقیدوي ارزښتنو څخه تل ډېر ټینګ او ډېر څرګند وي. لکه کمونیستي ایډیالوژۍ چې د یووالي له خپلو ټولو امکاناتو سره و نه کړای شول د افغانستان کمونیست ګوند ته یووالی ور وبښي. دا ګوند پر دوو قومي ډلو خلق (اکثریت پښتنو) او پرچم (قومي لږکیو) ووېشل شو. د اسلام دین د خپل یووالي له لارښوونې سره سره و نه کړای شول د یووالي یوې مستقیمې لارې ته د جهادي تنظیمونو لارښوونه وکړي. زیاتره دا تنظیمونه د قومي او قبیلوي لېوالتیاوو له مخې جوړ شوي دي او د دې لېوالتیاوو ټکر د

Ketabton.com

اختلافونو سرچینه ګرځېدلې ده.

د دوو جهادي ډلو (اسلامي حزب او اسلامي جمعیت) تر منځ د پښتنو او تاجکانو د قومي او قبیلوي غوښتنو پر بنسټ وسلوالې جګړې شوي دي.

کورنۍ زیاتره په ښارو کې د مانیز خواك سرچینه ګڼل کېږي او له لویو قبیلو او قومونو سره نږدې اړیکې لري. نامتو کورنۍ په ځانګړې ډول د افغانستان له پخوانیو واکمنو څخه پاتې کسان او روحاني کورنۍ د ټولنیز اعتبار خاوندان دي او خپل مانیز ځواك په ارثي ډول پښت په پښت خپلو پاتې کسانو ته لېږدوي.

ج. شتمني: ځمکه، پولي او مالي پانګه د ټولنیز واك نورې سرچینې دي. خو د ځمکوال او پانګوال واك هغه وخت د هغو د ځاني ځمکې او پانګې له بریده د باندې خپل اغېز شیندي چې د واك له نورو سرچینو یانې اشرافیت، مذهب، قبیلې او کورنۍ سره یو ځای شي. ځکه نو په افغانستان کې د پرمختلفو پانګوالو هېوادو پر خلاف د واك مادي او اقتصادي پشتیوانه د هغه د سرچینې د ټولنیز ملاتړ له اړیکو پرته زیاته اتوریته نه لري.

د. عمر او د ژوند تجربه: د قوم او قبیلې سپین ږیري د لوی اخلاقي حیثیت څښتنان وي او ځوانان تل په شخصي او رسمي ژوند کې له هغو څخه مشوره اخلي. د اسلام سپېڅلی دین د با تجربه سپین ږیرو ټولنیز موقعیت ته د ځانګړي ارزښت په سترګه ګوري او د هغوی سپکاوی ګناه ګڼي. د باتجربه سپین ږیرو ټولنیز اعتبار هغه وخت د زیات اخلاقي واك سرچینه ګرځي چې له روحاني اغیز څخه برخمن وي.

هـ. بوروکراسي: د بوروکراسۍ او دولت په دستګاه کې د مقام نیول په افغاني قبیلوي ټولنه کې د واك نوې سرچینې ګڼل کېږي. دا سرچینه یوازې د مرکزي دولت د حیثیت په خپرولو او د قبایلو د مشرانو او مذهبي لارښوونکو د مقاومت په ماتولو سره څرګنده شوه. والیان، اولسوالان، او

Ketabton.com

حاکمان د واك له کلاسیکو سرچینو سره په رقابت احته سول. په ۱۹۷۸ کال کې د کمونستانو کودتا د سیاسي واك کلاسیکو مرکزونو ته یو ځل بیا پام را واړاوه.

و. د جهاد قومانده: وسلې له ډېرې پخوا څخه په افغاني ټولنه کې د سیاسي واك د ګټلو او ټولنیزو ستونزو په حل کې رول لرلی دی. د کمونستانو کودتا او افغانستان ته د وسلو د سېلاب په راتګ سره د ټولنیز او سیاسي واك د سرچینې په توګه د هغې اهمیت لا زیات څرګند کړ. په وروستۍ لسیزه کې مختلفو سیاسي ډلبندیو د زیاتو او نویو وسلو د لاسته راوړلو لپاره له یو بل سره په رقابت لاس پورې کړ. په دې منځ کې اسلامي تنظیمونو پورې تړلیو قوماندانانو د جهاد د سوق او ادارې د بنسټیزو عناصرو په توګه ځان څرګند کړ.

د سیاسي حالت پرمختیا هم څه نا څه د افغانستان د پېښو په تګلورې کې د جهاد د قوماندانانو تفاهم ته د زیاتې پاملرنې څرګندویه ده. ځکه نو قوماندانان د افغاني ټولنې په سوسیولوژیکه شننه (تحلیل) کې د ځواك د یوې نوې سرچینې په توګه د محاسبې وړ دي.

ز. تکنوکراسي او پوهه: بېتونه، د لویانو ویناوې، سیمه ییز متلونه په داسې حال کې چې د یو ملت د ژوند د فسلفې غوره ممثل ګڼل کېږي، کولای شي خپل ځان له هېرېدو څخه وژغوري، د تاریخ په حافظه کې وي او له یو پښت څخه بل ته ولېږدي، علم او پوهنې ته د درناوي په باب او له "ټولنیز ځواك" سره د هغو د اړیکو په باب دري فرهنګ کې تر ټولو غوره بیت دا دی:

توانا بود هر که دانا بود ز دانش دل پیر برنا بود

تکنوکراسي او پوهه زموږ په ټولنه کې د واك نوې پدیدې دي چې د معارف او پوهنتون د نوي تعلیم په راټوکېدو له بهرنۍ نړۍ سره د افغانستان د خپلواك دولت د کلتوري اړیکو له پراختیا څخه رامنځته شوي او زموږ د ټولنې په منځ کې یې لا مناسب دریځ تر لاسه کړی نه و چې کمونیستانو زموږ د هېواد د مسلمانو خلکو پراخه پرګنې د هغو په

Ketabton.com

مخالف لوري کې ودرولې.

ح. اردو: په افغانستان کې د سیاسي بدلونونو په رامنځته کېدو کې د اردو رول تر ټولو لومړی د روسانو چې د خ.د.ګ. (وروسته وطن ګوند) په واسطه یې په وسلوال پوځ کې نفوذ وکړ د پاملرنې وړ وګرځېد. د کمونیستي ډلې له خوا له عیسوي پنځوسمې لسیزې ورسته د اردو د منسوبینو په منځ کې کار پیل شو. په ۱۹۷۳ کال کې د سردار محمد داود پوځي کودتا د نیمې پېړۍ د سیاسي چوپتیا طلسم مات کړ او اردو یې د سیاسي واك د تر لاسه کولو پر یوې اغېزمنې وسیلې بدله کړه. په دې کودتا کې کمونیستو ګوډاګیانو هم ګډون کړی و.

کمونیستانو په ۱۹۷۸ کال د یوې بلې پوځې کودتا له لارې دا وسیله وکاروله. دا د افغانستان د معاصر تاریخ د غمیزې پیل دی.

ط. اند پوهنه (ایډیولوژي): ایډیولوژي او سیاسي ګروهه (عقیده) په افغاني ټولنه کې د واك په چارو کې نوي او تر یو حده لوکس توکي (عناصر) ګڼل کېږي. د ډیموکراسۍ له ارزښتونو لکه ټولنیزه خپلواکي، د خپرونو ازادي، د رایې حق، د ټاکنو ازادي، د مساوات تأمین، د زېښناك له منځه وړل، د ملي واکمنۍ حق او نورو څخه دفاع له نړیوالې ټولنې سره د افغانستان د دولت د اړیکو د پراختیا پایله (نتیجه) ده. د دې اړیکو ټېنګښت په ځانګړي ډول له دوو لارو په افغانستان کې د ختیځ او لویدیځ د پرمختللې صنعتي نړۍ اندونو (اندیشې) او سیاسي ګروهو د اغیز زمینه برابره کړه: د ډله ییزو ارتباطي وسایلو (ماس مډیا) له لارې او له بهرنیو تعلیمي مرکزونو او پوهنتونونو نه د افغاني فارغ التحصیلانو د بېرته راتګ له لارې.

له بهر څخه رالېږل شوې ایډیولوژۍ د افغاني ټولنیز چاپېریال له ټینګو واقعیتونو سره په جګړه کې تل ماتې خوړلې ده. دا د دودیز او تعاملي ژوند هغه واقعیتونه دي چې ملي عمومي مانا وې او ان نړیوالې سیاسي ګروهې لکه د رایې ورکول، خپلواکي، زېښناك (استثمار) انترناسیونالېزم او نور یې له سیمه ییزو، قومي او قبیلوي بېلتیاوو

Ketabton.com

(تمايلاتو) څخه واړه کړي دي. د افغانستان د سياسي ګوندونو د جوړېدو تاريخ څو بېلګې وړاندې کوو.

يو- ويښ زلميان:په ۱۹۴۷ کال کې د ويښ زلميانو ګوند په کندهار کې جوړ شو او د هغه په جوړښت کې پښتنو ډېر زيات اکثريت درلود. په ۱۹۵۰ کال کې د خپرونو د لېبرال قانون په رامنځته کېدو سره (انګار، نيلاب، اولس، اينه او نورو) په خپرونو پيل وکړ. ځيني دا جريدې وروسته د سياسي ډلو د جوړېدو بنسټ وګرځېدې. لږ تر لږه د افغانستان دقومي او مذهبي لړکيو څخه دوه ډلې يو ځای شوې وې او د ويښ زلميانو د مقابل لوري وزنه ګڼل کېدله. دخپرونو په منځ کې د (غلام محمد غبار) د وطن او د (عبد الرحيم محمودي) نداى خلق جريدو په سياسي فعاليت لاس پورې کړ. څکه نو قومي پولو عمومي سياسي ايډيالونه تر سيورې لاندې راوستل.

دوه- خلق او پرچم:په ۱۹٦۴ کال کې د لېبرال اساسي قانون د تدوين او د صدارت له څوکې نه محمد داود استعفی د سياسي فعاليتونو لپاره ښه زمينه برابره کړه. د ۱۹٦۵ کال په جنوری کې د افغانستان د خلکو ديموکراتيك ګوند جوړ او نور محمد تره کی بې د منشي او ببرك کارمل د هغه د مرستيال په توګه وټاکل شول. د ګوند د جوړېدو له همغه پيل څخه د نوموړو دوو لارښوونکو شخصيتونو تر منځ د مشرتوب د نيولو لپاره پټه رقابت پيل شو. دا رقابت په ګوند کې د بې اتفاقی او د دوو ډلو د رامنځته کېدو بنسټ وګرځېد او دا ډلې د قومي او قبيلوي اړيکو له مخې له يو بل نه جلا شوې. روسانو يو موټي او متحد کمونست ګوند ته اړتيا لرله چې له هغه څخه په افغانستان او سيمه کې د خپلو هيلو د پر مخ بېولو لپاره د يوې بې رقيبه څواك په توګه کار واخلي. په همدې مقصد يې ګوند تل د نظر او عمل يووالي ته هڅاوه. وروسته دې ته متوجه شول چې د افغاني ټولنې قومي او قبيلوي جوړښت له دې څخه ډېر زيات سخت دی چې وکړای شي د ايډيولوژی په تصنعي چوکاټ کې يو واحد او متجانس ګوند جوړ کړي.

Ketabton.com

دې ټکي ته په پاملرنې سره چې د يو واحد ګوند څرګندېدل به د خپلواکۍ د احتمالي لېوالتيا په لړلو سره د مرکز يانې ماسکو کنټرول له ستونزو سره مخ کړي، د خلق او پرچم د دوو کمونستو ګوندونو د جوړښت لپاره له قومي او قبيلوي اختلافونو نه د روسانو د پر وخت ګټې اخيستلو په کار کې يو بل لامل (عامل) زيات شو.

په ۱۹۶۸ کال د خلکو ډيموکراتيک ګوند د خلق او پرچم پر دوو ډلو وويشل شو. نور محمد تره کی او ببرک کارمل د يوې يوې ډلې مشران شول. نور محمد تره کي ته د اکثريت پښتنو قومونو او قبايلو په منځ کې د جلب او جذب دنده وسپارل شوه، په داسې حال کې چې کارمل د افغانستان د قومي او قبيلوي لړکيو په ځانګړي ډول د تاجکانو په منځ کې د اغېز لپاره په کار لاس پورې کړ او په دې کار کې بې د ملي ستم (ستم ملي) له ډلې سره نږدې ملګرتيا پيل کړه. ځکه نو د مارکسېزم لېننېزم ايډيولوژي له خپلې ظاهري يو رنګۍ او ټينګښت سره سره په دې بريالۍ نه شوه، د افغاني ټولنې قومي کينې تر سيورې لاندې راولي او د افغانستان د زيارکښانو د مخکښانو په اصطلاح عقيدوي سمون (هم اهنګي) د هغه څه په منځ کې چې دوی طبقاتي ګټې ګڼلې تضمين کړي. افغاني مارکسيستانو په داسې ټولنه کې چې د يو ملت په چوکاټ کې د هغې د قومونو يووالی په پوره توګه نه و بشپړ شوی "د نړۍ پرولتار سره متحد شئ" شعار پورته کړ.

درې- د ملي ستم ډله: په ۱۹۶۵ کې جوړه شوه او طاهر بدخشی يې مشر شو، دغه خپل ګوند د روسانو تر ملاتړ او د مارکسېزم د ايډيالوژۍ تر پردې لاندې د قومي او قبيلوي بې اتفاقۍ د راپارولو په منځي کې ودرولی و. دې ډلې د افغانستان د شمال په سيمو کې د تاجيک، ازبک، ترکمن او هزاره لړکيو قومونو په منځ کې د پښتنو پر ضد د "جهاد" د مفکورې په پر مخ بېولو سره سياسي کار کاوه.

حفيظ الله امين د طاهر بدخشي او د هغه د مرستيال قومي او سياسي حساب ته ځان ور ورساوه او دواړه يې د مرګ کندې ته ټيل وهل.

Ketabton.com

خلق، پرچم او ملي ستم له ایډیولوژیك پلوه له یوې سرچینې څخه خړوبېدل: بوه هیله یې تعقیبوله او د شوروي له خوا ور سره پولي، مالي، سیاسي، تبلیغاتي او د وسلو مرستې کېدلې. په بېلا بېلو سیاسي نومونو او نښانونو د مختلفو ډلېندیو له ملاتړ څخه د روسانو موخه دا وه چې د هغو عمومي عقیدوي ارزښتونو د پراختیا مخه ونیسي چې افغاني ټولنې ته یې یو رنګي (تجانس) وربښه. دوی هڅه کوله د بېلا بېلو شخیصتونو او قومونو په راجلبونې سره د خپلو بې اتفاقه او په دښمنۍ اخته پلویانو په مرسته خان د افغانستان پوځي اشغال ته نږدې کړي. د سیاسي واك نیول او بیا د دولت په اداره کې د زیاتې ونډې اخیستل ماسکو ته د نږدې کېدو او له هغه هېواد نه د زیاتو مرستو راجلبول د خلق، پرچم، او ملي ستم د ډلو تر منځ د رقابت د څرګندېدو سبب شول. دې رقابت د بنکېلاك پلان بشپړ کړ.

څلور- د شعله جاوید ډله: په ۱۹٦۸ کال کې د "د نوي ډیموکراتیك جریان" په نوم را څرګنده شوه. دا ډله وروسته د شعله جاوید په نوم یاده شوه. شعله جاوید د هغې جریدې د نوم راخیستنه وه چې عبد الرحیم محمودي یې د امتیاز خاوند و. شعله جاوید د ټولو لپاره د ژوند د سیاسي او مادي شرایطو د تساوي پر تیوریکي ادعا چې د هېواد په اداره کې یې قومي او قبیلوي لږکیو ته د زیاتو امتیازاتو او برخې اخیستنې د ورکړې هیله لرله د مارکسېزم، ماهویزم له تګلارې نه پیروي کوله. شعله جاوید د مارکسېزم له دروغجنې ایډیالوژیکي جذبې نه په ګټې اخیستو سره له لږکیو او د کینې (عقدې) په ناروغیو اخته قومونو هزارګانو او تاجکانو کې پلویان پیدا کړل.

په ټولیز (مجموعي) ډول کین لاسو ګوندونو ته منسوب د افغانستان قومي لږکیو د سیاسي واك د تر لاسه کولو لپاره ان د انترناسیونالېزم له اصل سره د مارکسېزم، لېنیزم فلسفه (ملي ستم، پرچم) ته د شوروي د کمونستو دولتونو او (شعله جاوید، پیکار، ساما، اخګر، سازا، فازا، ګوافز او نورو ته) د چین د مرستو د راجلبولو وسیله ګڼله. د

Ketabton.com

واکمنی د تاریخي چلوونکي په توګه د پښتنو د اکثریت د یوې خوا ته کولو لپاره په کورنی کچه بله هیڅ قهرجنه یا سوله ییزه لار موجوده نه وه. د روسانو لښکرکشی او ببرك کارمل ته د واك ورکړه ځینو دې ډلو (د روسانو پلویانو) ته دا خوب په واقعیت بدل کړ.

پینځه د افغان ملت ګوند: هغه سخت تولنیز کړکیچ چې له ٦٠ لسیزې څخه د جهاد تر لسیزې (اتیایمې لسیزې) پورې افغاني ټولنې ته بدلون ورکړ، د ځینو سیاسي ګوندونو د ناڅرګندتیا سبب شو، په داسې حال کې چې نور نوي ګوندونه راڅرګند شول. په دې وخت کې له افغاني ملت پالنې (ناسیونالېزم) نه چې سخت د تهدید له خطر سره مخامخ وه، دفاع د یوې تاریخي دندې په توګه پاتې شوه. د افغان ملت ګوند چې د ۱۹٦٦ کال د مارچ په ۸مه نېټه د غلام محمد فرهاد په واسطه په کابل کې د کمونیستي انترناسیونالېزم د توطیې د عکس په توګه منځته راغی، د افغاني ناسیونالېزم د دفاع لپاره ګروهمن پاتې شو او په دې ډول یې د کړکیچ په لوړو ژورو کې د خپل ژوند دوام تضمین کړ.

د افغان ملت ګوند د ګوتو په شمېر هغو ګوندونو له جملې څخه دی چې د مدرنو تشکیلاتو، له هغې جملې نه، د دار الانشاء، عالي شورا، اجرائیوي شورا، ګن شمېر کمېټو او مهالنی کنګرې لرونکی دی او خپل فعالیت د کړنلارې او تګلارې له مخې تر سره کوي.

د افغان ملت ګوند د وخت په تېرېدو سره د مخالفو قومونو د یرغل په وړاندې چې د بهرنیو هېوادو د ملاتړ په سیوري کې د توطیې له لارې د سیاسي واك د لاسته راوړلو په لټه کې وو، د بېلابېلو پښتنو قبایلو (او څه نا څه د نورو قومونو) په مورچل بدل شوی دی. پر افغانستان باندې د شوروي له یرغل وروسته د افغان ملت ګوند د ملي لېوالتیا او له بهر سره د نه پیوستون له امله له مادي پلوه د یو ضعیفه منځلارې او اخلاقي پلوه د یو خواکمن ګوند تر بریده د روڼ اندو (روښنفکرانو) په منځ کې پاتې شو

دې ګوند له کینو او ښې افکارو سره په مخالفت کې ځان د

Ketabton.com

سوسیال دیموکراسی په منځني حد کې ودراوه د خدایﷻ هېواد او ملت تر شعار لاندې یې د افغانستان د خلکو په جهاد کې برخه واخیسته. هغه وخت نو له پښتنو پرته د اعتقاد له پلوه د زیاتو خلکو له هغې جملې نه د ځینو نورو قومونو د روښنفکرانو د جلب او جذب په مرکز بدل شو.

انترناسیونالېستو پرچمي کمونیستانو پر افغاني ملت پالنې (ناسیونالېزم) باندې د افغان ملت گوند له سخت تکر سره مخامخ کړ. په ۱۹۸۲ کال کې دا گوند د پرچمي حکومت د برید له خطر سره مخامخ شو او ځینې مشران یې زندان ته ولېږل شول.

په داسې حال کې چې د دې گوند ځینې مشران پاکستان ته کډوال شوي وو، د پاکستان حکومت هغوی ته د لوی افغانستان د جوړېدو لپاره د عقیدوي لېوالتیا له کبله په خپله خاوره کې د فعالیت اجازه ور نه کړه. دا تکی د افغان ملت په گوند کې د فعالیتونو د تیت پرکوالی او انشعاب بو لامل وگرځېد.

د افغان ملت سوسیال ډیموکرات گوند د ۱۹۹۵ کال په جولای کې د گڼ شمېر تیت و پرکو سیاسي فعالیتونو د مرکزونو د یو ځای کولو لپاره خپله څلورمه کنگره جوړه کړه. په دې کنگره کې ډوکتور انور الحق احدي د ډاکټر محمد امین واکمن پر ځای د گوند د مشر په توگه وټاکل شو.

شپږ- اسلامي ډلې. د سیاسي ژوند ځانگړنې او د جگړه ییزې ستراتېژۍ غوراوی.

لومړی. جهادي تنظیمونه:

۱- عمومیات: "په ۱۹۶۴ کال کې د مسلمانو ځوانانو غورځنگ جوړ شو او لاندې اشخاصو یې مشري کوله:

سلام نیازي، برهان الدین رباني، محمد کبیر، موسی توانا، عبد الرب رسول سیاف، وروسته ځینې نور اشخاص له لومړنی کړی سره یو ځای شول چې دا دي: عبد الرحیم نیازی، مولوي حبیب الرحمن، غلام رباني، ډاکټر عمر، سیف الرحمن، گلبدین حکمتیار، محمد جان احمدزی،

Ketabton.com

فاروق، سید نور الله عماد او نور.

د مسلمانو ځوانانو غورځنګ له خپل جوړښت څخه وروسته په ډېرې چټکۍ سره د منځني ختيځ د اخوان المسلمین له شبکې سره اړیکې پیدا کړل او له هېواد څخه د باندې اخواني ټولنو کې یې ځانته رسمیت ورکړ. مولانا مودودي چې په ۶۰ مه لسیزه کې په بهږوت کې استوګن و، د مسلمانو ځوانانو له غورځنګ سره منظم اړیکي ټینګ کړل."(۱)

تر هغه وخته پورې چې سیاسي مبارزه له تیورۍ څخه په عمل کې پلې شوې نه وه او له غورځنګ څخه د بهرنیو هېوادونو ملاتړ مطرح نه و، اخواني مشرانو بشپړ تیوریك تفاهم درلود. د ۶۰مې لسیزې له بدلونونو او په ځانګړي ډول پر افغانستان باندې د شوروي له پوځي یرغل وروسته مسلمان ځوانان پر مختلفو ډلو وویشل شول. دا ډلبندۍ، د سیمې، قوم، ژبې او مذهب ځانګړنو یو له بله بیولې.

دا ټکی هم د یادونې وړ دی چې د اتیایمو او نویمو لسیزو د پېښو جبر هم ځینې اسلامي ډلې مجبوره کړې چې د خلکو ډیموکراتیك له کمونیستو ډلو سره سازش او ایتلاف وکړي او د هغوی سوچه اعتقاد یې را کم او د کینې چلند یې لړ څه را ټیټ شو.

د ژبې او کلتور له پلوه دوه ډولو جهادي تنظیمونو پر افغانستان باندې خپل کنټرول ټینګ کړ: (له تاجکانو او هزاره ګانو څخه جوړ) دري ژبي جهادي تنظیمونه او (له پښتنو قومونو څخه جوړ) پښتو ژبي جهادي تنظیمونه.

په جنوب کې پښتنو قبایلو د قبیلوي ژوند له دودونو سره د اړخ لګوونکو تنظیمونو لکه د مجددي، محمدي او ګیلاني تنظیمونو سره پیوستون پیدا کړ. د مرکزي برخو کنټرول چې هزاره وګړي پکې ژوند کوي د شیعه ګوندونو په لاس کې پرېوت. د شمال په سیمو کې چې تاجکان،

---

۱ فضر غني مجددي. امید جریده. ۱۹۹۶ کال فبروري. ۲۰۱ ګڼه.

Ketabton.com

ترکمنان او ازبکان ژوند کوي، د جمعیت تنظیم او د دوستم ملي غورځنګ اغېز لري.

د ګوندونو جغرافیایي وېشنه اغېزمنونکې ده: د مقاومت په لومړنیو کلونو کې د شمال په سیمو کې د حرکت انقلاب اسلامي او حزب اسلامي مقاومت د یادونې وړ دی. پورتنیو دوو تنظیمونو په بغلان، غوربند او بادغیس کې د پښتنو د استوګنو په سیمو کې پلویان درلودل.

کوچیانو، بلوڅانو د قبیلوي دود پلوي تنظیمونو تبعیت کاوه. مخور نورستاني شخصیتونه د قبیلوي ژوند ملاتړ ته لېواله وو، له همدې کبله د دودیزوالو تنظیمونو پلویان وو، په داسې حال کې چې نورستاني ملایان، اسلامي بنسټپالنې او بنسټپالو اسلامي تنظیمونو ته متعقد وو. د هېواد په لویدیځ کې د تنظیمونو د غړيتوب په لېوالتیا کې د قومي وېش په پرتله د محاورې ژبې ډېر رول درلود. (د شینډنډ او فراه په اوړدو کې) دري ژبي شوي نورزایان اسلامي جمعیت پورې وتړل شول. د ختیځ پښتو ژبي نورزیان، د حرکت انقلاب اسلامي پلویان وګڼل شول.

د حکمتیار د اسلامي حزب له انشعاب څخه د مولوي خالص اسلامي حزب منځته راغی. دې ګوند د جهاد په لومړیو کلونو کې د (ننګرهار) خوګیاني قبایل، د کابل د جنوب او د پکتیا پښتانه سره متحد کړل.

په ډېرو برخو کې ګډ کلتور، مذهب ژبه او دین په دې نه دي بریالي شوي، چې د یو واحد قوم د مختلفو ډلو تر منځ د سیاسي یووالي او پیوستون موجبات برابر کړي، ان سیمه ییز او محلي اړیکي پر نوموړو ځیزونو بریالي شوي دي. له همدې کبله مختلف پښتانه قبایل د یوې واحدې ژبې، کلتور او مذهب په لرلو سره د بېلا بېلو سیمو له مخې په مختلفو تنظیمونو کې تیت او پرک شول.

پښتانه په ځینو سیمو لکه د هېواد د شمال په سیمو کې د قبیلوي ژوند د چوکاټ له اغېز څخه د باندې ژوند کوي او له سترو سیاسي بدلونونو سره لاس او ګرېوان دي.

Ketabton.com

د شمال سیمو اسلام چې نه دودیز حقوق او نه یې کومې ځانګړې موسسې په وړاندې ولاړې وې د جنوب په انډول اعتدالي او نرم ښکاري.
۲- د جلب او جذب سیمې او ډلبندي: افغاني مسلمانان د عقیدوي لېوالتیا له مخې کولای شو په دریو ډلو وویشو: اخواني بنسټپال، د تصوف خاوندان او د مدرسو فارغان (طالبان).
البته پورتنۍ ډلبندۍ کله ناکله د یو بل اغېز مني، لکه د مجددي کورنۍ چې د مدرسه یي او صوفي اړیکو لرونکې ده.
د هېواد په شمال کې بنسټپالې او تصوف پلوه ډلبندۍ د یو بل تر اغېز لاندې راځي. له دې پرته د یو سیاسي مشر، قوم له هغه څخه ملاتړ کوي که څه هم له نوموړي مشر سره عقیدوي او سلیقوي اختلاف ولري.
الف: اخواني بنسټپال: پوهنتونونه، ښوونځي او تر یوې کمې اندازې مدرسې د بنسټپالو د جلب او جذب ځواکمنې سیمې دي. په بله وینا اخواني بنسټپالو د ښارونو په کلتوري مرکزونو کې د جلب او جذب له امکاناتو څخه زیاته ګټه اخیستې ده.
د مقاومت په لومړنیو کلونو کې په شمال لویدیځ سیمو کې د تصوف د پلویانو (اهلو) په منځ کې چې بنسټپالنې ته لېواله وو د جمعیت تنظیم جلب و جذب تر سترګو شوی دی.
په شمال لویدیځه حوزه کې د ښوونځیو او مدرسو فارغانو د فعالینو زیاته برخه جوړوله. د هرات د جامعې مدرسې ځینې استادانو د سیمه ییزه جبهو لارښوونه کوله.
د ښوونځیو او مدرسو له فارغانو سره وروسته د اردو صاحب منصبان (لکه اسمعیل خان) او دولتي مامورین هم یو ځای شول.
په شمال ختیځو سیمو کې اخواني روښانفکران که اسلامي حزب پورې تړلي وو که په جمعیت پورې معمولاً له پوهنتونو څخه راپورته شول. هغه کسان چې د ۱۹۷۵ کال (د سردار داود د حکومت وخت) له شورش څخه روغ پاتې شول، د شوروي ضد پاڅون په لومړنیو کلونو کې یې په شمال ختیځ کې د مقاومت سیمه ییز کدر جوړ کړ.

Ketabton.com

بدخشان، تخار، کندز او پروان د جمعیت تر کنټرول لاندې راغلل. د فیض اباد په شاو خوا کې (د یفتل قوم ته منسوب) د رباني شخصي اغېز ستر رول لرلی دی.

د پنجشیر په دره، مزار شریف، بغلان او غوربند کې په ډېر شدت سره د بنسټپالو اغېز څرګند شو. بغلان، کونړ او لغمان د حکمتیار د اسلامي حزب تر کنټرول لاندې راغلل.

ننګرهار د مولوي خالص، د سیاسي اغېز په کړۍ کې راغی. په لغمان او دهغه په شاوخوا سیمو کې سیاف خپل اغېز ټینګ کړ.

ب- د تصوف خاوندان (اهل تصوف): درې مهمې فرقې لري، نقشبندیه فرقه، قادریه فرقه او چشتیه فرقه.

له دې فرقو څخه نورې لړۍ راپورته شوي دي. داسې دود دی چې دوی خپل پیروان یوې لړۍ پورې تړي، لکه په هرات کې د خواجه احرار، خواجه محمد اصفهاني، شیخ نمك پوش، شیخ سبزي پوش، عبد الرحمن ابن عوف سلسله او نورې نامتو لړۍ (سلسلې) ګڼل کېږي.

پیران د سیمه ییز اغېز لرونکي دي. د اغېز معیار د هر پیر د شخصیت په انډول توپیر لري. د پیرانو تر منځ د مرتبو لړۍ وي. مثلاً ممکنه ده یو سیمه ییز پیر خپل ځان په تېر وخت کې د یو بل مخور پیر ځای ناستی (خلف) وګڼي. د جهاد په بهیر کې متصوف مریدان د دوو پیرانو په شاوخوا راټول شول: دا پیران یو سید احمد ګیلاني د ملي اسلامي محاذ موسس او بل حضرت صبغت الله مجددي د ملي نجات د جبهې مشر و. عامه ذهنیت داسې دی چې حضرت صبغت الله مجددي پیر نه دی، خو د کورنۍ له لوی اعتبار څخه برخمن دی. د مجددیانو د لړۍ وروستی پیر محمد ابراهیم مجددي نومېده. ملي اسلامي محاذ او د ملي نجات جبهه د اعتدالي (منځلاري) اسلام ملاتړ کوي. اسلامي محاذ د سلطنت د نظام د بیا ټینګښت ملاتړ کاوه. شاید یوه وجه یې دا هم وي چې سلطنتي نظام او د پیر مریدان د پښتون له واحدې قومي چینې څخه اوبه څښي.

په ټولیز ډول غلزایي مریدان د دراني (تېر) پلوي کوي. کورنیو

Ketabton.com

اړیکو دا پیوستون ټینګ کړی دی. د امان الله خان مېړمن د ګیلاني او محمدزي له پښتنه وه. د سید احمد ګیلاني مېرمن محمدزۍ وه.

صبغت الله مجددي هم د عثمان د کورنۍ له لارې له پخواني سلطنتي کورنۍ سره اړیکي پیدا کړي دي. "د ګیلاني او مجددي تنظیمونه د مذهبي پوهانو (علماوو) له کینې سره مخالف دي او له اخواني بنسټپالو سره بشپړ ضدیت لري. دا دوه تنظیمونه Laicisme ته د یو ډول متمایل اسلام پلوي کوي.(۱)

د ګیلاني او مجددي تنظیمونه د سیاسي ځواک له پلوه کمزوري پاتې شول. خو دې سره سره د لوګر د احمدزیو په قوم او د کندهار په شاوخوا کې د هغوی اغېز څرګند و.

ج. د مدرسې اهل: مدرسه د مدرس او طالب تر منځ د مانیزو (معنوي) اړیکو بنسټ اېښودونکې ده. د هغو اړیکو په شان چې د یو پیر او مرید تر منځ کېدای شي موجود وي.

سره له دې چې په افغانستان کې د مجددي کورنۍ له سیاسي (انقراض) سره د مذهبي علماوو د لارښوونې جغرافیایي یا سیاسي مرکز له منځه لاړ، خو اوس هم د مذهبي پوهانو پراخ قشرونه پاتې دي. دا پوهان غالباً له مدرسو څخه فارغ شوي دي.

ځینو پښتنو مذهبي پوهانو په پېښور کې زده کړه کړې ده. هغوی په قبایلي سیمو کې اعتبار لرونکي شخصیتونه دي. د جهاد په بهیر کې د مولویانو غېر رسمي شبکه د کابل په شاوخوا کې (مولوي شفیع الله)، ننګرهار (مولوي خالص)، غزني او ګردېز (مولوي نصر الله منصور) او کندهار کې فعاله وه.

په جنوب لویدیځ کې تیت و پرک مولویان پاتې شول او په شمال او زابل کې یې په ټاکلو سیمو کې اغېز پاتې شو او فراه کې د تصوف له پلویانو سره ګډ شول.

۱- افغانستان Le Roy Olivier. پاریس. ۱۹۸٤. ۱٦۳ مخ

Ketabton.com

له مدرسې نه په را ټوکېدلو ګوندونو کې د حرکت انقلاب اسلامي او اسلامي وحدت ګوند دریغ پیاوړی دی.

- د اسلامي انقلاب حرکت (حرکت انقلاب اسلامي): د مقاومت په لومړنیو کلونو کې یې له مدرسو څخه د فارغانو مذهبي علماوو زیات برخه په خپلو لیکو کې جذب کړې وه. له دې کبله د مقاومت په غورځنګ کې د ځواکمن اکثریت لرونکی و.

لکه څنګه چې مولوي محمد نبي د غزني او لوګر په مدرسو کې د ښوونکي (مدرس) دنده لرله. نوموړو مدرسو حرکت انقلاب اسلامي ته زیات کدرونه روزلي وو، دغه راز محمدي په هلمند کې د کرنې ځمکه لرله او له دې پلوه د خپل سیاسي اغېز د شیندلو لپاره په ښه دریغ کې و.

مذهبي عالمانو د اسلامي انقلاب حرکت په تنظیم کې یو غیر سیاسي ګوند یا د سُنیانو یوه ټولنه تر سترګو کوله. "د حرکت تنظیم د مرکزي جوړښت، د ټینګ سازماني تشکیل او ایډیولوژۍ د نه لرلو له کبله په خپله سطحه د مذهبي عالمانو د جلب او جذب لپاره یو اعتدالي او منځلاری غورځنګ دی.

د اسلامي انقلاب حرکت تنظیم په داسې حال کې چې د شریعت د پلې کېدو ملاتړ کوي، د اسلامي جمهوریت د ټینګښت خبره نه یادوي. د حرکت تنظیم له اخواني بنسټپالو (چې د حکومت د واك لاسته راوړل یې د پروګرام په سر کې ځای لري) او د سلطنت له پلویانو سره (چې د Laique دولت د ټینګښت پلوي کوي) یو شان مخالف دی.

له دې سره سره د حرکت تنظیم له لومړنۍ ورځې سره د شریعت په پلي کېدو او له دویمې سره د سلطنت او اسلام د سمون په باب سر خوځوي. له اخواني لېوالتیا پرته بنسټپالې تګلارې، د شوروي د یرغل په لومړنیو کلونو کې د اسلامي انقلاب د حرکت تنظیم د اعتدالي مسلمانانو د پراخه قشرونو د جلب او جذب په مرکز تبدیل کړ.(۱)

۱- افغانستان Le Roy Olivier ۱٦۲ مخ. پاریس. ۱۹۸٤

Ketabton.com

د اسلامي انقلاب حرکت په سیمه ییزو جبهو کې غالباً د غیر حکومتي مذهبي مدرسو په منځ کې د فعالیت لاربنوونه کوله. هلته نو مدرس مولوي عموماً د لوستونکو طالبانو سیاسي مشري کوله. په دې ډول د هېواد په زیاتو سیمو کې د اسلامي انقلاب حرکت د اغېز تر تنظیم لاندې د دیني مدرسو د طالبانو جهبې راځرګندې شوې.

په فاریاب کې مولوي غفور (یو ازبك چې د نقشبندیې مرید هم و) په ۱۹۷۳ کال یې د خواجه عبد الروف په نوم یوه مدرسه جوړه کړه. نوموړی د شوروي د یرغل په لومړیو کلونو کې د اسلامي انقلاب حرکت او وروسته د اسلامي جمعیت تنظیم د یوې سیمه ییزې فرقې په راس کې و، او له طالبانو نه یې یوه جبهه جوړه کړه چې د جبهې قوماندانی ملا غوث ته ورکړل شوه. د مقاومت په لومړیو کلونو کې دا ډول جبهې په بادغیس، نیمروز، فراه، او زابل کې منځته راغلې.

په هر حال! سره له دې چې ټول مذهبي عالمان د حرکت له تنظیم سره یو ځای نه شول. خو هغو ټولو تل له سیاسي تړښتونو پرته د جمعیت العلما او یا د عالمانو د یوې شورا په چوکاټ کې له یو بل سره د سازماني اړیکو د ساتلو لپاره خپله لېوالتیا څرګنده کړې ده، تر څو له دې لارې د سیاسي اسلام په وړاندې خپله خپلواکي وساتي او د خپلو یو موټي لیکو په واسطه د اسلام د وحدت بېلګه وړاندې کړي.

اسلامي وحدت ګوند (حزب وحدت اسلامي): د G.Doronosoro فرانسوي خبریال په وینا(۱) د ایران "پاسداران انقلاب" د ګټو د ساتنې لپاره لږ تر لږه یوه سیاسي ډله نېغ په نېغه د ایراني مقاماتو په نوښت جوړه شوه. په دې مانا چې په ۱۹۸۱ کال کې هزاره جاتو ته د جعفر زاده او هاشمي (په ټوله نړۍ کې د امام د لیکې له پلوي ډلو نه د هغه وخت د دفاع مسوولین) له یو سفر وروسته، د ایران د انقلاب له ګېډې نه د افغانستان په خاوره کې د ساتونکو (پاسدارانو) ماشوم وزیږېد. په هغه وخت کې ایران خپلې پلوي

۱- د افغانستان اخبار مجله، پاریس چاپ، ۱۹۹۱ جون.

Ketabton.com

ډلې دې ته هڅولې چې په انقلابي ډول د سیاسي واك نیول تر لاسه کړي.
دې تګلارې د شیعه ګانو بنسټپالې ډلې د منځلارو شیعه ګانو چې لویه برخه یې د محسني د حرکت او "شورا" په واسطه تمثیلېدله، له ټینګ مخالفت سره مخامخ کړې. له ۱۹۸۱ نه تر ۱۹۸۴ کلونو پورې د افغاني شیعه ګانو تر منځ نښتې د هغو اختلافونو څرګندوی وې چې ورو ورو په دښمنۍ اوښتل. د شیعه ګانو د مجاهدینو تر منځ ټکر په داسې حال کې چې د ایران د دولت لپاره د خواشینۍ سبب و د یو بل په وړاندې د هغوی د کړنې (عمل) د خپلواکۍ څرګندوی بلل کېده. د ایران دولت د دې بېلا بېلو ډلو د مشرۍ د لاسته راوړلو لپاره په دوو پړاوونو کې اغېزمنې هڅې تر لاس لاندې ونیوې:

لومړی، د ایتلاف پړاو: ایراني مقاماتو په ۱۹۸۷ کال کې د"نیش و نوش" په تګلارې سره د افغانستان اسلامي ایتلاف شورا (اته ګونې ایتلاف) را منځته کړ. تهران د دې شورا مقر وټاکل شو. د شورا غړو په داسې حال کې چې په ځینو برخو کې له یو بل سره اختلافونه درلودل د امام خیمني د روحاني مشرۍ په منلو متفق وو.

د ۱۹۸۸ په فبرورۍ کې له افغانستان نه د شوروي ځواکونو له وتلو وروسته دوه ټکي د ایراني مقاماتو د زیاتې پاملرنې وړ وګرځېدل:
- د ایران په ګاونډ کې د سُنیانو د یو بنسټپال اسلامي حکومت د ټینګښت مخنیوی او له همدې کبله:
- له ایتلاف نه د باندې د سیاسي مذهبي ډلو په جلب او جذب سره د ایتلاف د جبهې پیاوړتیا.

دویم ټکی په ۱۹۸۹ کې د ایتلاف په شورا کې د بهشتي تر مشرۍ لاندې د یووالي د شورا رامنځ ته کېدو سبب شو. په دې ډول نهه ګونې شورا رامنځته شوه. د هزاره جاتو د شیعه ګانو په بېلا بېلو لیکو کې د ایران د انقلاب د پلویانو د سیاسي او پوځي سمون په نوښت، د شورا له خوا د بامیانو ولایت د کنټرول د لاسته راوړلو سبب شو
د ایران دولت د یوې سرسري او ساده ریاضي د شمېرنې له مخې

Ketabton.com

هغه کوله د پېښور اوه ګوني ایتلاف په وړاندې چې له سُني ګوندونو او ټولنو څه جوړ و که نهه ګوني ایتلاف ته د راولپنډۍ په مشورتي شورا او په پاکستان کې د مجاهدینو په موقت حکومت کې دوه زیات امتیازونه لاسته را نه وړي، نو لږ تر لږه خو به يې په پېښور کې د مقاومت په غورځنګ کې د يو څو ضعلي متحد په توګه څرګند کړي وي.

له ۱۹۸۹ کال وروسته هغه وخت چې د افغانستان د لنډ مهالې اداري په اورګانونو کې د ایران پلوه افغاني مجاهدینو (لوړې او ژوري) غوښتنې د اوه ګوني ایتلاف له سخت مخالفت سره مخامخ شوې، د هغوی غوښتنې ورو ورو لږ څه کمې شوې. د خبرو اترو د نه بري د نښو نښانو څرګندېدل د دې سبب شول چې د ایران دولت له يوې خوا د کابل له حکومت سره د يو سازش له مخې معامله وکړي او له بلې خوا شیعه ډلې له يو بل سیاسي ازمېښت سره مخامخ کړي. هغه وخت د هغو د يووالي پلان طرحه شو.

دویم- د يووالي پړاو: د ۱۹۸۹ کال په جولای کې له شیعه افغاني مجاهدینو سره د ایراني مقاماتو له پرله پسې خبرو اترو وروسته د نصر، پاسدارانو او شورا ډلو تر منځ "د وحدت چوکاټ" لاسلیك شو. د دې چوکاټ له مخې موتلفینو ژمنه وکړه چې په ایتلاف کې داخل ګوندونه به منحلوي او د وحدت ګوند تر بیرغ لاندې به خپل جهاد ته ادامه ورکوي.

له تشکیلاتي پلوه د نظارت شورا د وحدت ګوند په رأس کې راغله چې په هغې کې ایران ته ژمنو د افغاني شیعه ګانو مذهبي مشرانو غړیتوب درلود. شورا ټولواکه وه او په ورسپارل شویو چارو کې يې له مرکزي شورا څخه چې ظاهراً له منتخبو استازو جوړه وه مشوره اخیسته. بامیان د مرکزي شورا مقر وټاکل شو.

د وحدت ګوند د مشرۍ د مقام په ټاکلو کې د ایران لاسوهنه د شیعه ګانو د مشرانو چې لږ و ډېر د افغاني او ملي تمایلاتو لرونکي وو د غم او خفګان سبب شوه: شیخ محمد اصف محسني د اسلامي حرکت مشر له نوي سیاسي ډلبندۍ نه، د (پښتنو او هزاره ګانو) د مذهبي او

Ketabton.com

قومي نښتو د مسوولينو د نيولو او سزا ورکولو د نه څارنې له کبله ځان ارزګان ته وکښه او د ځينو ملاحظاتو او احتياط له مخې يې د خپلو سياسي فعالينو مقر له ايران نه پاکستان (اسلام اباد) ته ولېږداوه. د ايران دولت د ۱۹۹۰ کال په سپټامبر کې په ټول ايران کې د اسلامي حرکت د نمايندګيو دفترونه وتړل او د دفترونو پانګه يې په ايراني بانکونو کې ضبط کړه.

د ۱۹۹۵ کال د مارچ په ۱۳ علي مزاري د نصر ګوند پخوانی مشر او وروسته د وحدت ګوند رئيس له طالبانو سره په يو ټکر کې مړ شو. خليلي د هغه پر ځای کېناست.

د ۱۹۹۵ کال د کابل د جنوب په جګړو کې چې د طالبانو د پرمختګونو وخت و د وحدت ګوند د ايران د مرستو په هيله و. د ايران دولت چې د کابل له اداري سره د اړيکو د ښه کېدو په درشل کې و، وحدت ګوند ته يې له مرستې نه ډډه وکړه. دې کار د ايراني مقاماتو او وحدت ګوند تر منځ اړيکي سست کړل.

د ۱۹۹۴ کال په اوړي کې د ايراني مقاماتو په لارښوونه د اکبري په نوم يو شخص له وحدت ګوند نه ځان را بېل او له کابل اداري سره يې ايتلاف وکړ. ايران غوښتل له وحدت ګوند سره د اړيکو د خرابېدو په صورت کې د اکبري له ډلې نه د خپلو هيلو د پر مخ بېولو لپاره ګټه واخلي.

د وحدت ګوند د افغانستان د جهاد د وخت د ګوندونو په کورنۍ کې له دې کبله ګوښه دی چې يوازې له هزاره قومونو او شيعه ګانو څخه جوړ شوی او ټينګه قومي او سکتاريستي لېوالتيا لري.

طالبان:

۱- د طالبانو رامنځته کېدل: ابو ذهاب د افغانستان اخبار په مجله کې ليکي: "د ۱۹۹۴ کال د نوامبر په پيل کې د پاکستان د سوداګرۍ پر مالونو بار د ۳۰ ګاډو يو کاروان د پاکستان د کورنيو چارو د وزير نصير الله بابر په لارښوونه د کوټې او چمن له لارې د کندهار او هرات په لور

Ketabton.com

حرکت وکړ، چې خپل مالونه د منځنۍ اسیا جمهوریتونو ته ورسوي. د پاکستان د کورنیو چارو وزیر د دې هڅې د توجیه لپاره د افغانستان او پاکستان تر منځ د ۱۹۶۵ کال د ترانزیت تړون او همدارنګه د افغانستان، پاکستان او ترکمنستان تر منځ پر تړون استناد کاوه (۱)

I.S.I (د پاکستان پوځي استخبارات) د دې ډول پخوانیو معاملو د ماتې له کبله، د نصیر الله بابر هڅه تر وخت دمخه ګڼله او له هغې سره موافق نه و.

له افغانستان سره د متقاعد جنرال نصیر الله بابر علاقه له ډېرو لرې وختونو سره اړه پیدا کوي: نوموړی په ۱۹۷۳ کال کې د شمال لویدیځ سرحد ایالت والي و. دا هغه کال دی چې د افغانستان ځینې اخواني مشران (حکمتیار، رباني او مسعود) د سردار محمد داود د امنیتي مقاماتو د څارنې له کبله پاکستان ته و تښتېدل. دې فراریانو په هغه شورش کې برخه واخیسته چې د پاکستان د حکومت په ملاتړ په لغمان او پنجشیر کې رامنځته شوی و او د کابل د حکومت ړنګونه یې موخه وه.

په هر حال! د پاکستان د سوداګرۍ مال کاروان چې د څلوېښت تنو پوځیانو له خوا بدرقه کېده، د مجاهدینو د یوې ډلې له خوا ودرول شو. ۲۵۰۰ تنه بشپړ وسلوال افغانان چې د "طالبانو" په نوم یاد شول، دا کاروان د یرغلګرو له منګولو څخه خلاصوي. کاروان په داسې حال کې چې د پخواني پاچا د زرګونو پلویانو له خوا یې ملاتړ کېده، د منځنۍ اسیا د جمهوریتونو په لور خپله لار وهي او د دسامبر په میاشت کې په بیا راګرځېدو کې له ترکمنستان څخه اخیستل شوي مالوچ لېږدوي.

ګڼ شمېر طالبانو په بلوچستان او په پښتنو پورې تړلو سیمو کې د جمعیت العلمای اسلام په مدرسو کې زده کړې ده. له نبنو نښانو څخه څرګندېږي چې افغانستان ته د طالبانو د راتګ په هڅونه کې نصیر الله بابر له جمعیت العلمای اسلام (د پاکستان د خلکو ګوند مؤتلف چې د

۱- د افغانستان اخبار مجله. ۶۸ ګڼه. ۱۹۹۵کال. پاریس

Ketabton.com

۱۹۹٦ تر اکتوبر پورې یې حکومت په لاس کې و) سره ضمني توافق درلود.

طالبانو د نوامبر په ۵ د کندهار له نیونې وروسته د هلمند (د چرسو او تریاکو لوی تولیدونکی)، زابل، غزني او لوګر ولایتونو کنټرول تر لاسه کړ، او په هر ځای کې یې خلکو ته د سولې او د اسلامي عدل حکومت د ټینګښت وعده ورکوله.

"طالبان او پاکستان لږ تر لږه د افغانستان په جنوب او شمال لویدیځ کې د سولې په ټینګښت کې یو بل سره ګډې ګټې لري. په دې توګه طالبان تر هغه وخته پورې چې د پاکستان د اقتصادي ستراتیژۍ د تأمین لپاره اهمیت لرونکي دوه متحدین یانې په شمال کې دوستم او په هرات کې اسمعیل خان له خپل ځان خفه کړي نه وي، کولای شي د پاکستان په روغ نیتۍ حساب وکړي" ✱

طالبان د پاکستان د جمعیت العلمای اسلام په شان د سُنیانو له بنسټپالنې څخه چې په ټینګه د شیعه ګانو له معتقداتو سره کینه لري دفاع کوي. له دې کبله ایران د شیعه ګانو برخلیك ته خواشینی دی.

۲- جمعیت العلمای اسلام او ...رسي: جمعیت العلمای اسلام د هندوستان د جمعیت العلما وارث دی. نوموړې ټولنه په ۱۹۱۹ کال کې د انګلیس د ښکېلاك په وړاندې د اسلامي خلافت د دفاع په نیت د دیوبند د عالمانو د یوې ډلې له خوا جوړه شوه او مولانا مفتي محمود یې مشري کوله.

په ۱۹۴۵ کال کې مولانا شبیر احمد عثماني د هندوستان د جمعیت العلماء ټولنه د پاکستان د جمعیت العلمای اسلام د جوړېدو په نیت چې د اسلامي پاکستان له راټوکېدو یې باید پرېښودله.

د جمعیت العلمای اسلام زیاتو پلویانو د پښتنو له سیمو سر را پورته کړ. جمعیت العلمای اسلام په ٦۰ عیسوي کلونو کې د شمال ختیځ سرحد او د بلوچستان د پښتنو سیمو په ډېرو دودیزو کلیو او بانډو کې

✱- دا نظر د طالبانو له خوا د هرات تر نیونې د مخه څرګند شوی و

زیاته وده وکړه. جمعیت العلمای اسلام د ۱۹۷۰ کال په انتخاباتو کې د پښتونستان (د شمال ختیځ سرحد ایالت) په سلو کې ۲۵ او په بلوچستان کې په سلو کې ۲۰ رایې لاسته راوړې. دې ګوند په نوموړو دوو ایالتونو کې له نېشنل عوامي ګوند سره ګډه حکومتونه جوړ کړل.

د ۱۹۷۷ کال په مارچ کې د جمعیت العلمای اسلام د پلوي مدرسو زرګونه شاګردان د پاکستان د ملي یووالي له غورځنګ سره چې د ذوالفقار علي بوټو د حکومت پر ضد جوړ شوی و یو ځای شول. تر څو د ۱۹۷۹ ع کال د جولای په میاشت کې دجنرال ضیاء الحق په واسطه د واك د نیونې لپاره لاره هواره شي.

وروسته جمعیت العلمای اسلام د پاکستان د ملي یووالي له غورځنګ سره خپل اړیکې پرې کړل او په ۱۹۸۱ ع کال کې د اولسواکۍ "دیموکراسۍ" د ټینګښت له غورځنګ سره یو ځای شو.

په ۱۹۷۹ع کال کې مولانا فضل الرحمن چې په ۱۹۵۳ کال کې زېږېدلی، د خپل پلار (مولانا مفتي محمود) پر ځای د جمعیت العلمای اسلام مشري واخیستله. له جمعیت العلمای اسلام نه یوه رابېله شوې ډله چې مولانا عبد الحق او د هغه زوی مولانا سمیع الحق یې مشران وو او د "اکوړه خټك" د لویې مدرسې پالنه او اداره یې کوله د افغانستان د داعیې د ملاتړ لپاره راپورته شول.

په وروستیو کلونو کې د پنجاب په جنوب او د بلوچستان د بلوڅو په سیمو کې د جمعیت العلمای اسلام اغېز زیات شوی دی. د بلوچستان په ایالت کې د ۱۹۹۰ او ۱۹۹۳ ع کلونو په ټاکنو کې د جمعیت العلمای اسلام دریځ په ډاګه کړه چې د دې ګوند تر اداري لاندې مدرسې له سیاسي پلوه په پوره ډول فعالې دي. د یادونې وړ ده چې په بلوچستان کې استوګن ګڼ شمېر افغان پښتنو چې لږو ډېر یې له اصولي لارو پاکستانۍ تابعیت تر لاسه کړی، د جمعیت العلمای اسلام له فعالو مبارزینو څخه شمېرل کېږي او په انتخاباتو کې د جمعیت العلمای اسلام د سرېیو د ډاډ وړ برخه جوړوي.

Ketabton.com

په بلوچستان کې ټول فعال سیاسي ګوندونه د هغې شمېرنې او د پېژندنې د کارت مخالف دي چې له ۱۹۸۰ کال وروسته افغانانو ته ورکړه شوي وو.(۱). د ضیاء الحق د واکمنۍ په وخت کې د مدرسو د پراختیا او ودې زیاته ګټه د جمعیت العلمای اسلام په برخه شوه. په داسې حال کې چې په ۱۹۴۷ کال په پاکستان کې ۱۳۷ مدرسې وې، خو اوس یې شمېر نږدې ۱۷۵۰۰ مدرسو ته رسېږي.

د دې مدرسو په سلو کې ۲۰ برخه د ذکات په واسطه خړوبېږي او له ګوندونو سره تړاو نه لري. نږدې ۲۰ زرو طالبانو د جمعیت العلمای اسلام په مدرسو کې خپل نومونه لیکلي دي. له هغې جملې نه ۶۰۰۰ تنه په افغانستان کې اوسېږي. د جمعیت العلمای اسلام له خوا ورکړل شوې شمېره له هغه رقم څخه ډېره اوچته ده چې یاده مو کړه. د دې شمېر مطابق د هغو طالبانو شمېر چې په دینې مدرسو کې یې نومونه لیکلي له (۴۰) زور څخه تر (۵۰) زرو پورې رسېږي. له هغې جملې نه یوازې د کچه ګړۍ او ناصر باغ له کمپونو څخه له ۵ تر ۶ زر تنو پورې په افغانستان کې اوسېږي.

په مدرسو کې درسونه په داسې حال کې چې ټوله مذهبي جنبه لري له سیاسي تمایلاتو هم بې برخې نه دي. پوځي مضمون هم د دې مدرسو د نصاب برخه ده. د دې علت دا هم دی چې پر افغانستان باندې د شوروي د یرغل په وخت کې پاکستان غوښتل د طالبانو له لښکر څخه په افغانستان کې د جهاد د پوځي فعالیتونو د ځواکمنۍ لپاره ګټه واخلي او بیا د شوروي یرغل له دفعې وروسته د طالبانو له ملېشو څخه په کشمیر کې د ملیشایي علمیاتو لپاره کار واخلي. د مدرسو په پراختیا کې باید درې لاملونه دخیل وګڼل شي. د ضیاء الحق له خوا د مذهبي بنسټونو ځواکمني، د افغانستان جګړه او د ایران مذهبي انقلاب

۱- په بلوچستان کې یو میلیون افغانان ژوند کوي. د دې شمېر نیمه یې په کوټه کې استوګن دي

ACKU

Ketabton.com

د ایران د انقلاب او په ځانګړي ډول د خلیج د جګړې په وخت (اسلامي جماعت د عراق ملاتړ وکړ)، له اسلامي جماعت سره د سعودي عربستان د اړیکو له خرابېدو نه وروسته نوموړي هېواد د جمعیت العلمای اسلام د مدرسو د زیاتې برخې مالي لګښت پر غاړه اخیستی دی.

دا مرستې چې سعودي عربستان او یا د خلیج نور هېوادونه یې سرچینې دي، که له ځانګړو سرچینو او یا هم له عامه (دولتي) سرچینو څخه لاسته راتلې، د جمعیت العلمای اسلام تر کنترول لاندې هغو مدرسو ته ورکول کېدې چې د پښتونستان (شمال ختیځ سرحد ایالت) او د بلوچستان د پښتنو استوګنو سیمو (پښین، ژوب، لورلایي، سیف الله قلعه او زیارت) کې پرتې دي او په حقیقت کې د ایران د پراختیا غوښتنې خطر په وړاندې یوازینی کمر بند جوړوي. هغه سیمې چې د سند د سیند پر غاړه پرتې دي، په ځانګړي ډول دیره اسعمیل خان، چې هلته د جمعیت العلمای اسلام مفتی مولانا فضل الرحمن مدرسه جوړه ده، له همدې مدرسې څخه ګټه اوچتوي.

جمعیت العلمای اسلام په بشپړ ډول د شیعه ګانو مخالف دی. د شیعه ګانو پر ضد سازماني جګړه چې ګمراه عناصر ګڼل کېږي له لسو کلونو را په دېخوا د پاکستان د سپاه صحابه په واسطه چې د جمعیت العلمای اسلام له خوا یې لارښوونه کېږي پر مخ وړل کېږي. هغه نښتې چې ۱۹۹۴ ع کال د جګړې سیمې (د پنجاب په جنوب) کې را ټولې وې، په دې تازه وختونو کې په کراچۍ کې هم را څرګندې شوې دي. ګڼې په وروستیو کلونو کې د پاکستان په خاوره کې د ایران او سعودي عربستان تر منځ رقابت ډېر را څرګند شوی دی.

افغان پښتانه په دودیز ډول د پاکستان د پښتنو سیمو په مدرسو کې شاملېږي. ګڼ شمېر طالبانو له مجاهدینو سره په جهاد کې تر ګډون دمخه په همدې مدرسو کې زده کړه کړې ده. طالبان د نجیب الله د حکومت تر ړنګېدو او د مجاهدینو د مختلفو ډلو تر منځ د اختلاف تر څرګندېدو وروسته په نهیلۍ سره بېرته خپلو مدرسو ته وګرځېدل د طالبانو زیاته

Ketabton.com

برخه د ټولنې له غريبو قشرونو راپورته شوې وه او غالباً د جګړې بې سر پناه يتيمان وو. د ياد ورړ ده چې د پاکستان د سرحدي مقاماتو په واسطه د شمال ختيځو پولو په اوږدو په ځانګړي ډول په "دال باندين" کې د زده کړې کمپونه جوړ شوي دي چې د طالبانو لپاره اسانتياوې ولري.

د پاکستاني مدرسو افغان طالبانو ټيك مخکې تر هغې چې د پاکستاني سوداګرۍ مالونو کاروان د افغاني مجاهدينو د قوماندانانو له خوا ورډول شي، د خپلو مدرسو په پرېښودلو پيل وکړ. نږدې (۴۰۰۰) طالبانو د پښتونستان (د شمال غرب ايالت) مدرسې په ځانګړي ډول هغه مدرسې چې په اکوړه خټک، مردان، بنو، چارصده او د پېښور هاشميه مدرسو کې پرتې وې، کندهار ته د تلو په نيت خوشې کړې. په دې ډول د ډېرو مدرسو دروازې وتړل شوې.

۳- د طالبانو غورځنګ د انقلابي خصلت لرونکی دی: انقلاب د يوې ټولنې د سياسي، ټولنيز او اقتصادي نظم ناڅاپي بستيز بدلون دی. دا بدلون د واکمنې ډلې دواك او اتوريتې په وړاندې د يوې ډلې د غړو د بغاوت په واسطه پلی کېږي. د طالبانو پاڅون د بڼې او مانا له پلوه يو ټولنيز اوښتون (انقلاب دی):

- د شکل له پلوه په دې مانا چې د وګړيو يوې ډلې د خلکو له مليوني پرګنو سره په پوره سمون او هم غږۍ کې د واکمن فساد د واك په وړاندې د پاڅون مشرۍ پر غاړه واخيسته. په دې پاڅون کې کارګرانو، بزګرانو، روحانيونو، د قوم مشرانو او لنډه دا چې ټولو ټولنيزو قشرونو ګډون کړی دی.

- د منځپانګې (محتوا) له پلوه په دې مانا په هغو شرايطو کې چې ملي واکمنۍ، قانون، امنيت، مصونيت، خپلواکي، مدني حقوق او بالاخره ټولنيز نظم موجود نه وې، د دغو ارزښتونو د لاسته راوړلو لپاره پاڅون يو بشپړ مترقي او انقلابي حرکت دی.

هغه انقلاب چې پرګنې يې لاربنوونه کوي ممکن په خپله محتوا او متن کې محافظه کارانه او ان ارتجاعي افکار منعکس کړي او بنې پلوه

Ketabton.com

ښوېدنې ولري. دا احتمال هم شته چې انقلابي حرکت له کيڼ لاسو تمايلاتو نه اغېزمن شي.

په سترو تولنيزو انقلابونو لکه (۱۷۸۹) د فرانسې لوی انقلاب او په (۱۹۶۶) د چين کلتوري انقلاب کې ډېر ځله داسې سپين شوي چې کيڼ لاسو او ښي لاسو تمايلاتو د موخې په لور د انقلاب د عرادې په پرمختګ کې خنډونه را منځته کړي دي.

په فرانسه کې په (۱۷۹۲) کال کې د مطنونينو د قانون پر نافذېدو سره د انقلاب له آرونو (اصولو) نه انحراف پيل شو. د دې قانون پر بنسټ همدا چې پر يو چا د انقلاب ضد اشتباه پيدا کېدله ګيوتين (وژنځي) ته را کښل کېدل.

د فرانسې لوی انقلاب ان پر خپلو رښتينو زامنو لکه روبسپير، دانتون، بابوف او نورو هم رحم و نه کړ او ټول يې په اعدام محکوم کړل. يوازې په ۱۹۷۵ کال د بېنواياڼو له بغاوت او په هغه پسې د مطنونينو د قانون او د انقلابي محکمې له لغوې او حذف نه وروسته د انقلاب تاو لږ څه کېناست.

د جمهوريت او ديکتاتورۍ په شان انقلابي نظامونو جفاوو خلک دومره تر پوزې راوستي وو چې د (۱۸۳۰) کال په يو شاګرز سره د پخواني حکومت (سلطنت) د ټينګښت په مقصد يې په نامستقيم ډول د انقلاب ټينګې کړنې محکومې کړې. په دې ډول د سلطنتي نظام مشري لومړي لويي فليپ ته وسپارل شوه او تاريخ بېرته شاته مخ وګرځاوه.

د روسيې د انقلاب په پيل کې په ټپو سترګو د سوسيالېزم د ايډيالوژيکو آرونو پلي کولو اقتصادي وده ورو کړه. له ۱۹۲۱ څخه تر ۱۹۹۲ کال پورې نوی اقتصادي سياست (NEP) پلی شو چې دِ لبېرالو اقتصادي آرونو (اصولو) ښکارندوی ياني ښي پلو ته متمايل و.

هغه خونړۍ ګوندي پاکونه (تصفيه) چې ستالين له ۱۹۳۴ څخه تر ۱۹۳۸ پورې تر لاس لاندې ونيوله، کيڼ پلو ته د کمونست ګوند ښويدنه ښکاره کوي.

Ketabton.com

په ۱۹۵٦ کال کې د کمونیست ګوند د شلمې کنګرې د پرېکړې له مخې د ستالیني تګلارې له منځه وړل او د کمونیستو مشرانو له هدیرې څخه د ستالین د جسد ایستل منځنی (اعتدالي) تګلارې ته د ګوند د بیا ګرځېدنې ښکارندوی دی.

د چین په کلتوري انقلاب کې کیڼ پلو ته تر ټولو غټه ښوېدنه د ماهو په ځرګندېدو سره منځته راغله. ماهو د هغه شیانو ملاتړ ته را ودانګل چې افراطیونو هغه د انقلاب آرونه وبلل. له دغو آرونو د دفاع له کبله د ښارونو او کلیو د خلکو تر منځ خونړۍ نښتې رامنځته شوې روڼاندي او هنرمندان په ډله ییزه توګه اعدام شول او (لرغوني او لیکلي تاریخي، هنري اثار په بې رحمۍ سره له منځه لاړل.

په ټولنیزو انقلابونو کې کیڼ پلوي او ښي پلوي تمایلات په دې ډول توجیه کېږي چې د انقلاب مخکښې د پرګنو په لاس کې ده. پرګنې د ټولنیزو ارزښتونو د سمبالښت لپاره ورته نظر نه لري او د سازماني او ایډیالوژیکي آرونو تابع نه دي. د انقلاب په بهیر کې ممکن د خلکو مختلفې ډلې په نوبت سره د انقلاب مشري تر لاسه کړي. هغه وخت به انقلاب په احتمالي توګه ښي یا کیڼ پلو ته ښوېدنې کوي.

د طالبانو انقلاب د خپل مضمون په یوه برخه کې د بشر (په ځانګړي ډول د ښځو) د حقوقو په ځینو برخو کې د ښي پلوي او ان ارتجاعي خصلت لرونکی دی. خو د جګړې او کړکېچ په حالاتو او اوضاعو کې مورږ د بشر له حقوقو څخه د افغانستان سلامتیا (د طالبانو د مبارزې مرکزي ټکي) ته زیاته اړتیا لرو. د هېواد په لرلو، د افغانستان په لرلو سره به مورږ هر څه ولرو، خو خدای مه کړه د هغه په نه لرلو سره به له هر څه څخه بې برخې شو.

طالبان د مرکزي حکومت ټینګښت او د ځمکنۍ بشپړتیا ساتنه خپله دنده ګڼي د همدې ټکي په پام کې نیولو سره ښي پلو ته د هغوی ښوېدنې هغو کسانو ته چې له تجزیې څخه د افغانستان د ژغورنې مبارزې ته لومړۍ درجه اهمیت ورکوي د زغم وړ ګرځولي دي. په هغو

Ketabton.com

سیمو کې چې اداره یې د طالبانو په لاس کې ده د خلکو د پرګنو ملاتړ د دې واقعیت ښکارندوی دی چې خلك د طالبانو د پاڅون د ارتجاعي تمایلاتو په انډول د هغو مثبتو لاسته راوړنو (له ملي خپلواکۍ او ځمکنۍ بشپړتیا نه دفاع، د سولې راوستلو، د تنظیمونو رنګولو، د مرکزي حکومت جوړولو او نورو ته زیاته پاملرنه کوي. خلك د طالبانو ښې لاسې او ارتجاعي تمایلات د تینګو او تیزو احساساتو او ولولو زیږنده ګڼي چې د نوي ژوند له سختو واقعیتونو او د انقلاب له عمومي ستراتیژۍ سره سمون نه لري او ژر یا لرې به خپل ځای واقعیت ته پرېږدي.

طالبان چې د کومو ولایتونو اداره په لاس کې لري د خلکو له بالفعل ملاتړ او هغه ولایتونه چې د دوی په کنټرول کې نه دي، د خلکو له بالقوه ملاتړ څخه برخمن دي.

له طالبانو سره د خلکو ملګرتیا او په پخواني حکومت پورې د تړلیو قوماندانانو پیوستون د طالبان د ښکاره پرمختګ زمینه برابره کړې ده. د طالبانو د راتلونکي بریالیتوب نښې د افغانستان د اداري یووالي په تأمین کې ښکاره کېږي.

له دې سره سره له کومه ځایه چې انقلاب ضد خپل مقاومت ته دوام ورکوي او طالبانو تر اوسه پورې د پېژندنې وړ حکومت جوړ کړی نه دی او د افغانستان پر ټوله خاوره یې خپل واك ټینګښت کړی نه دی، کېدای شي داسې وانګېرل شي چې د طالبانو انقلاب د خپل بریالیتوب په لومړي پړاو کې دی. د طالبانو د انقلاب وروستی بریالیتوب په لاندې لاملونو پورې اړه لري.

- د انقلاب له ارزښتونو نه د دفاع لپاره د خلکو د زیات ملاتړ راجلبول. طالبان باید د دې مقصد لپاره لومړی خپلو عقیدوي ارزښتونو ته د نوي ژوند له غوښتنو سره سمون ورکړي او بیا د چارو په اداره کې ټولو خلکو ته د ګډون حق ورکړي.

- د ملګرو ملتو د موسسې د ملاتړ را جلبول. طالبان باید د دې مقصد لپاره د خپل فعالیت سوله ییز اړخونه د ملګرو ملتو د موسسې د

Ketabton.com

سولې له پلان سره همغاړي کړي.

- د ټولو ګاونډيو هېوادونو د ملاتړ راجلبول او يو د بل په چارو کې د نه لاسوهنې د غوښتنې له تضمين سره هغو ته د ډيپلوماتيکې پېژندنې غوښتنليك وړاندې كول.

- له روسانو سره تر جګړې وروسته مسايلو باندې د چلند لپاره د ملي ګټو پر بنسټ د يوې غوڅې تګلارې رامنځته كول.

- په افغانستان کې د ملي خاينانو او د جګړې د جنايتكارانو په باب د مجددي او رباني د حكومتونو د بښنې د اعلان لغوه كول، د محاكمې مېز ته د اوسنيو بدمرغه حالاتو د لومړۍ درجې مسوولينو راكښول.

- د ملي مسلكي اردو بيا جوړول.

- د اضطراري لويې جرګې د جوړولو لپاره د بېړنيو تدبيرونو پيلول.

پوهو كسانو ته د حكومت د چارو واګې سپارل، روڼاندې او بوروكراتان، همدارنګه د طالبانو د اتلولۍ قدرداني او د چارو په اداره کې د هغو د ګډون تضمين، دولتي عالي شورا بايد په دولتي تشكيلاتو کې ځاى شي. دا شورا به د مشورتي واك لرونكې وي.

- د اساسي قانون تدوين او د ټاكنو دايرول.

۴- د طالبانو د رامنځته كېدو منطق: طالبان په حقيقت کې د كابل اسلام ډوله ايتلافي ادارې چې له ۱۹۹۲ كلا وروسته يې واك تر لاسه كړ، د زور او زورواكۍ په وړاندې د خلكو عكس العمل ګڼل كېږي.

د كابل اداره د تخت او يا تابوت له شعار سره چې د غلو په ژبه تاويده سياسي ډګر ته داخله شوه، ټولې سياسي ډلې يې له ځان لرې كړې، او د اهل حل و عقد د اخيستل شوې شورا په واسطه يې د انحصاري واك په توجيه كولو سره ټولو مخالفينو ته د جګړې اعلان وكړ.

اسلامي حزب (په پيل کې خالص، حكمتيار)، د حركت انقلاب اسلامي تنظيم، د ملي محاذ تنظيم، د ملي نجات تنظيم، د وحدت حزب،

Ketabton.com

ملي اسلامي غورځنګ، د طالبانو غورځنګ او په يوه مانا ټولې هغه ډلې چې د افغانستان د سياست په برخه کې يې پېښې را زېږولاى شي، د کابل ادارې مخالفت ته را ودانګل. دې مخالفت تيت و پرک شکل درلود او د کومې متحدې جبهې په واسطه يې لارښوونه نه کېدله، ځکه نو زور ته په زور ځواب ورکول تر پر له پسې کلونو پورې يوازې د يوې هيلې په توګه پاتې شو.

طالبانو تر يوه حده وکړاى شول د کابل د ادارې زورواکي، تخت و تاژ تر يوې اندازې پورې مهار کړي، او د هغې په کلابندي کولو او وروسته د پايتخت په په نيولو سره د افغانستان پر درېيمه برخه خاوره خپله واکمني ټينګه کړي. هغوى په داسې شرايطو کې چې د کابل ادارې د سولې ټول پلانونه که کورنى سرچينه يې لرله که بهرنى، رد کړل او د يوه ممثل حکومت لپاره يې د ټاکنو له منلو ډډه وکړه، د افغانستان د خاورې له درېيمې حصې زياته برخه د تورې په زور ونيوله.

طالبان د ټولو هغو افغاني ډلو او قومونو لپاره د هيلو سرچينه شوه، چې د کابل ادارې د زور واکۍ له منطق او د ځينو جهادي قوماندانانو له خپل سريو او بې باکيو ځخه تر پوزې راغلي وو.

طالبان د افغانستان په سياست کې د زور څرګندولو په ډګر کې د واک په واسطه د واك لپاره د پولې د ټاکلو مناسب او طبيعي ځواب ګڼل کېږي.

طالبان د هغو مظلومو خلکو د فريادونو ښکارندوى دي چې د زور په منطق سره د سولې د لاره وهونکو، د امن دښمنانو، د اولسواکۍ او ټولنيز عدالت مخالفينو د ځپلو او له منځه وړلو لپاره يې د مرګ او ژوند جګړې ته دانګلي.

د کابل ادارې په زوره واك تر لاسه کړى و. د زور په کارونې يې هغه ساته او په زور باندې له صحنې نه وايستل شول.

د کابل اداره په کينه ييز ډول له باطل ځخه د دفاع په ليکه کې ولاړه وه او طالبانو د حق د مدعيانو په توګه د زور په واسطه مغلوبه کړه

Ketabton.com

او بیا پر ټول افغانستان باندې د سولې او امنیت غږ خور شو. یوازې سوله او امنیت د دې امکان برابروي چې د حق د یو ملاتړي ځواك په جوړولو سره په هېواد کې د حقوقو دولت د جوړښت لپاره لاره هواره شي.

دریېم. د سیاسي ژوند ځانګړنې: له هغو بېلګو څخه چې د ډلبندیو او سیاسي ډلو د جوړښت په اړه مو وړاندې کړې څرګندېږي چې:

- په ٦٠ مو او ٧٠ مو دوو لسیزو کې د افغانستان د ټولنې په دننه کې سیاسي ژوند پر دوو مخالفو کینډو او ښې لورو تشکل موندلی و. د دې خبرې علت (د مارکسېزم او اسلامي) انترناسیونالېزم پر بنسټ له بهر سره د کېنې او ښي ایدلوژیك او عقیدوي تړون و.

د مارکسېزم د ایډیولوژۍ آرونه او د "مکتبې اسلام" عقیدوي ارزښتونه د هغو خپرونو په واسطه چې له بهر څخه د افغانستان په دننه کې خپرېدلې، د ډلو د مفکوروي او سیاسي تګلوری په ټاکلو کې یې مرسته وکړه. خو په ورو ورو ډول د مارکسېزم د فلسفې ټولیز مفاهیم او د مکتبې اسلام د نړۍ لید معتقدات د افغاني ټولنې د دودیز قبیلوي ژوند له واقعیتونو سره په چلند کې په خپلې لومړنۍ مانا پاتې نه شول: مارکسېزم لېننېزم او ماوهېزم له لسو نه پر زیاتو ډلو تقسیم شو او اسلام لږ تر لږه په پینځه لسو فراکسیونونو ووېشل شو. د دې ډلو (مارکسېزم او اسلام) تر منځ کړکېچ یوازې د ګړني (شفاهي) اختلاف تر بریده پاتې نه شو: چین پلوو مارکسېستانو له روس پلوه مارکسېستانو سره په وسله والو نښتو لاس پورې کړ او د ځینو جهادي تنظیمونو تر منځ خونړۍ جګړې ونښتې.

- د افغانستان په دننه کې سیاسي مبارزې تل د سیمه ییزو شخصیتونو په شاوخوا دوام موندلی دی، نه د مدني ژوند د ارزښتونو د او د ټولیزو عقیدوي او ارماني آرونو د ګټو د ساتلو او یا د یو ملي شخصیت د دفاع په شاوخوا کې.

- ایډیولوژۍ او د ډیموکراسۍ مفاهیم په ډېره کمه کچه (هغه هم د ښاري روڼاندو په وړو کړیو) کې د سیاسي او ټولنیز واك سرچینې ګڼل کېږي. په پرمختللې نړۍ کې د ایډیولوژۍ او د اولسواکۍ ارزښتونه د

Ketabton.com

سیاسي ګوندونو د تشکل د منځي (محور) مانا لري، دا ارزښتونه په افغانستان کې تل د سیمې، قوم، ژبې او مذهب پر قوانینو بدل شوي دي.

څلورم. د جهادي مشرانو له خوا د جګړه ییزې ستراتیژۍ غوره والی: له افغانستانه نه د شوروي ځواکونو له وتلو وروسته د تنظیمي حسابونو د تصفیې او د سیاسي موخو د تر لاسه کولو لپاره جګړه تر خبرو اترو او مفاهمې غوره وګڼل شوه. جګړه د هرې جګړه مارې ډلې لپاره د هغو امتیازاتو د ګټلو سبب کېدله چې د سولې او خبرو اترو په شرایطو کې د هغو د لاسته راوړلو امکان مسیر نه و. مثلاً د اسلامي جمعیت لپاره جګړه پر اکثریت باندې د اقلیت د ارادې د تحمیل وسیله وه. د اسلامي حزب لپاره جګړه د واك د انحصار حربه او د یو تیوکراتیك مستبد حکومت د ټینګښت وسیله ګڼل کېدله. د دوستم او وحدت حزب د ډلو لپاره جګړه له اکثریت سره د ازبکو او شیعه ګانو د قومي او مذهبي اقلیتونو د مساوي حقوقو د لاسته راوړلو اله وه.

د جګړې تر شاه ناوړه هیلې او د جګړې د خړوبونې د واحدې سرچینې ګډې وجهې موجودې دي. دا واحده سرچینه د بهرنۍ مداخلې لاس دی چې مختلفې ډلې یې تل پر جګړو اخته ساتلي او د ملت د اکثریت د ارادې په وړاندې یې د هغو کینه ژوندۍ ساتلې ده. په افغانستان کې د اکثریت اراده چې د لویې جرګې او یا ټاکنو په واسطه له ځواك نه عمل ته راځي منطقاً په جګړه کې د ښکېلو تنظیمونو د سیاسي ګټو په مخالف لوري کې واقع ده. د اکثریت د ارادې په څرګندېدو سره به لکه د جمعیت او پرچم د اقلیت حکومت پر اکثریت باندې د خپلې ارادې د تپلو وس پیدا نه کړي او اسلامي حزب به د واك دانحصار لپاره په خپلو هڅو کې پاتې راشي.

په همدې ډول به قومي او مذهبي لړکي په داسې حال کې چې د اقلیتونو له طبیعي حقوقو څخه برخمن شي له اکثریت سره د مساوي حقوقو د ګټلو لپاره به د خپلې دعوې په طرحه کې د اولسواکۍ له څپونکي منطق سره مخامخ شي.

Ketabton.com

څه چې مو وویل له هغو څخه په ډاګه کېږي چې د جګړې پایته رسېدنه د ځینو ډلو د سیاسي ژوند له پایته رسېدو او د ځینو د اغېز له کمښت سره سمون خوري. له ټاکنو، لویې جرګې او په یوه مانا له سولې سره د جګړه مارو ډول دښمني له ځاني دفاع نه پرته بل منطق لرلای نه شي.

د مورچل له شا نه د ټاکنو تر حوزې پورې د لارې وهل تر ټولو ستره ستونزه ده، چې جګړه مارې ډلې وروسره مخامخ دي.

د کار ستونزه په دې کې ده چې:

لومړی دا چې د مورچل کسان اکثره نالوستي دي او سیاسي شعور نه لري. هغوی په داسې حال کې چې په روندو سترګو د خپلې مشرۍ تر اغېز لاندې راغلي دي، له یو لړ ملي او عمومي هیلو نه د دفاع خپلواك نظر نه لري. د دې ټوپکیانو ځینې هغه اجیران دي چې د خپلو ځاني ګټو لپاره د دوو ان دښمنو ډلو تر منځ واټن په داسې چټکۍ سره وهي لکه یو توغندی چې پر ښار ولي.

په هر حال! د جګړې پلویان چې په هره کچه وي په دې شرط چې اړوند تنظیم ته وفادار پاتې شي د مشر لپاره د سولې او جګړې په شرایطو کې ستر غنیمت ګڼل کېږي. په ټولیز ډول هغوی داسې کسان دي چې له اولسواکۍ نه د دفاع د عمومي بهیر په درد نه خوري. هغوی د ټاکنو په وخت کې یوه کوچنۍ ټولنه جوړوي چې د خپلو هڅو په واسطه نه شي کولای د مشرانو د لوړتیا غوښتنې هیلې خروبې کړي.

دویم. مذهبي مشرانو د مذهبي پلویانو ولولې په داسې شرایطو کې را وپارولې چې جهاد د دوستانو د مجلس نقل او د دښمنانو د روحیاتو د خپنې وسیله ود. داسې ښکاري چې د جهاد په پایته رسېدو سره به مذهبي مشران له یو خوا په خپله تنظیمي کړۍ کې د خپلو پلویانو د ساتنې او له بلې خوا د چوپ اکثریت د نظر د خپلونې لپاره د ویلو څه و نه لري او نه به د جلب او جذب لپاره څه ځواك ولري. داسې فکر کېږي چې د مجاهدو قلموالو د نورو ژورو خبرو تر اغېز لاندې به یې ځینې پلویان له چوپ اکثریت سره هم غږي شي او خپلې رایې به د هغو کاندیدانو په

Ketabton.com

صندوقونو کې چې له ملي او عمومي ګټو نه دفاع کوي واچوي. مشران یې په دې برخه کې بدګومانه کېږي او هغوی د سولې او روغې په وړاندې مخالفت ته هڅوي.

دریم. د مذهبي مشرانو زیات شمېر د بهرنیو لاسوهونکو هېوادونو زېږنده دي. د دې مشرانو سیاسي پوځي فعالیت د مقاومت په بهیر او له هغه وروسته د بهرنیو ځواکونو په مرسته خړوبېدوه او لاربښوونه یې کېدله. د سولې شرایط د دې ډلو لپاره ځکه د مړینې مانا لري چې د بهر له سیاسي، پوځي، پولي او مالي ملاتړ څخه بې برخې کېږي. پرته له دې چې له مشروعو او قانوني (کورنۍ سرچینې، د ګډون ونډې، د غړیتوب ونډې او نورو) لارو د دې مرستو د جبران ډاډ یې په لاس کې وي.

څلور. د موسسو او ډلو په سطحه هم د سیاسي اقلیتونو او هم د ملت په سطحه د قومي لړکیو له خوا د انتخاباتو د نتیجو منل د سولې د بهیر د سیاسي مبارزې نورې ستونزې دي. هغه اساسي پوښتنه چې د ځواب پیدا کولو لپاره ورته ډېره خیرتیا پکار دا ده چې: ایا لږکي د یو اقلیت په توګه د خپلو قانوني حقوقو په ساتلو سره خپل ځان د اکثریت ارادې ته د درناوي ملزم ګڼي؟ مثلاً کله که انتخابي پارلمان پرېکړه وکړي چې وسلوالې ډلې دې په درېو میاشتو کې خپلې وسلې دولتي مقاماتو ته تسلیم کړي، داسې پرېکړه چې د اکثریت د ارادې څرګندوي ده، ایا د پلي کېدو ضمانت به ولري؟ هر کله که د افغانستان سُني مذهب اکثریت په پارلمان کې د خپلو استازو په واسطه پرېکړه وکړي چې یوازې دې حنفي مذهب په محکمو او قضاګانو کې رسمیت ولري، ایا د اقلیت شیعه مذهب ډلې به خپل ځان د دې پرېکړې په درناوي ملزم وګڼي؟ په همدې ډول په لسګونو نورې پوښتنې را ولاړېدای شي. هغه څه چې څرګند دي دا دي چې د ډیموکراسی سیستم په ورو او پرله پسې پلې کېدو نې . سیاسي زده کړې او تربیې په لاسته راوړلو سره د اکثریت او اقلیت مقوله د ډول او رنګ ور ده په خواشینۍ سره زموږ ټولنه د خپل سیاسي بلوغ هغه حد ته نه ده رسېدلې چې د خپلې سلامتیا او بشپړتیا لپاره په شعوري توګه د سیاسي

Ketabton.com

ډیموکراسی ارزښتونه ومني، له دې پرته د جګړې او کړکېچ په دوو لسیزو کې په تنظیمي کړیو کې د زورواکۍ او حکم عادت ډېره زیاته وده کړې ده.

یوازې د خلکو نماینده او د قوي امنیتي ځواك لرونکی یو مرکزي دولت به د دې ځواك ولري چې د اکثریت د پرېکړو پلي کېدل تضمین کړي.

تورېکوال مجاهدین د خپل ځانګړي سیاسي، حقوقي، کلتور لرونکي دي. دا کلتور د لویدیځې نړۍ د سیاسي ماشین د محصول په بهانه د اولسواکۍ او ملي واکمنۍ له حق سره مخالف دي:

- اولسواکي د مکتبي اسلام په تعبیر له دې کبله چې له اهل حل و عقد شورا څخه واك اخلي او خلکو ته یې سپاري، د اسلام له موازینو (هغه ډول چې اخوانیت یې تعبیر کوي) سره اختلاف لري. پر دې انګېرنو باندې په داسې شرایطو کې ټینګار کېږي، چې ډېر اسلامي هېوادونه د حل و عقد شورا له نامه سره اشنا نه وو او رژیمونه یې د اولسواکۍ د ارونو له مخې جوړ کړي وو.

- د بنسټپالو په نظر د ملي واکمنۍ حق په یوه بې سرحده خیالي نړۍ کې د اسلام د امت له ایډیال تحقق سره سمون نه خوري. دا نړۍ په جهاد ودانېږي او د کفر او الحاد نړۍ خپل لاسونه هغه ته د تسلیمۍ د نښو په توګه پورته کوي...!

له پورتنیو څرګندونو نه په ډاګه کېږي چې اکثرو تنظیمي مشرانو ته هر وسیله چې د سولې د راوستلو سبب شي که هغه د یو تشکیل (لویې جرګې) په بڼه وي او یا د یو سیاسي شخصیت (پاچا) په څېره کې، له دې کبله د تایید وړ نه ده چې پر ملي ګټو باندې ټینګار د هغو تنظیمونو ګټو ته چې په جګړه کې یې روزنه او پالنه شوې په ټینګه زیان رسوي.

داسې ښکاري چې د جګړه مارو ډلو د غچ اخیستونکو ولولو د کانالېزه کولو لپاره یو له قهر نه ډك او بل سوله ییز الترناتیف شته چې یو د بل بشړوونکي دي:

یو: د سولې په پروسه کې د ملګرو ملتو د سوله ساتونکو فعاله برخه اخستنه سره له دې چې د نړۍ په ځینو کړکېچنو سیمو کې د ملګرو

Ketabton.com

ملتو د سولې د پوځ مداخلې بشپړ بریالیتوبونه نه درلودل، خو په ځینو برخو کې بري ته نږدې دي او په ځینو قضیو کې یې سوله ټینګه کړې ده.
د افغانستان د قضیې په اړه یوازینۍ ستونزه چې موجوده ده، هغه دا ده چې له هېواد څخه د شوروي ځواکونو له وتلو او د کمونستي امپراتورۍ له رنګېدنې وروسته، د افغانستان قضیه د ملګرو ملتو د امنیت شورا د اجندا په حاشیه کې راغله او ګومان نه کېږي چې لویدیځ هېوادونه، مثلاً د خپلې اردو د یو غړي چې په افغانستان کې به د سولې په ځواک کې شامل وي، د پوزې د وینې کېدلو د لیدو زغم ولري.
دوه: د ملګرو ملتونو په مرسته د افغانستان په سیاست کې د ټولو اغېزمنو ډلو او اشخاصو په ګډون د یوې اضطراري لویې جرګې جوړول. که چېرې دا جرګه د جګړه مارو ډلو، ټولو سیاسي تنظیمونو او ټولو قومي، مذهبي او ملي شخصیتونو په رښتیني ګډون سره جوړه شي، د سولې ساتې په کار کې به له ستر اخلاقي او مانیز اغېز څخه برخمنه وي.
د ۱۹۹۴ ع کال په لومړیو کې د داسې یوې جرګې د لرلید اغېز په افغانستان کې د سولې کورنې او بهرنې دښمنان په ویره کې واچول:
د اضطراري لویې جرګې د جوړېدو له اوازو سره سم، د دې لپاره چې دا نوښت پایلې ته و نه رسېږي، دلته او هلته ظاهراً د جګړې د ختمولو، خو په واقعیت کې د سولې پر طرحې د برید لپاره یو لړ تشبثات پیل شول.
د هجرت په خپرونو کې د نشر شوي خبر له مخې:
- د مارچ د میاشتې په وروستیو کې د اسلامي هېوادونو یو شمېر پوهانو(!) په پاکستان کې د ازادو قبایلو په یوه سیمه کې د افغانستان له جهادي مشرانو سره غونډه وکړه او له خبرو اترو وروسته د مولوي خالص په مشرۍ یو هیئت کابل، چاراسیاب او مزار شریف ته سفرونه وکړل او له دښمنو لورو سره یې د نظر تبادله وکړه.
- د اپریل په میاشت کې د قوماندانانو یو هیئت د اور بند د یو تړون لپاره په اوسنۍ جګړه کې له ټولو اخته غاړو سره لیده کاته وکړل.
- د مې په میاشت کې د غزني په ولایت کې د نږدې شلو ولایتونو

Ketabton.com

د استازو په ګډون د جنوب لویدیځ د سولې هیئت د یوې اوني غونډې په ترڅ کې د جګړې په غندنه کې یو پرېکړه لیك صادر کړ.

- د مې د میاشتې په لومړیو کې د پاکستان، ایران او سعودي عربستان هېوادونو په سعودي عربستان کې د سولې په یوې غونډې کې د ګډون لپاره د مجاهدینو استازو ته بلنه ورکړه. د ملګرو ملتونو تر څارنې لاندې د سولې د یوې رښتني جبهې په منځ کې د درز دپیدا کولو لپاره په دې غونډه کې د ګډون لپاره د پخواني پاچااستازي ته هم بلنه ورکړل شوه.

د محمود مستیري په مشرۍ د ملګرو ملتو د سولې د هیئت د تشبثاتو د خنثا کولو لپاره په ټینګه هڅې پیل شوې. د دې هڅو ګډه وجه په دې کې وه چې افغانې وسلوالو ډلو د بهرنیو لاسوهونکو هېوادونو په مرسته د سولې له هر نوښت سره چې په هغه کې د افغانستان چوپ اکثریت د خپلو ارمانونو د څلوونې امکان پیدا کړي، په مخالفت کې واحده جبهه جوړه کړې وه. د وسلوالو ډلو او لاسوهونکو بهرنیو هېوادونو له خوا د سولې د ټینګښت لپاره د چلوټې جوړول په شعوري ډول په داسې شرایطو کې تر سره کېږي چې په تېر وخت کې په راولپنډۍ، اسلام آباد، پېښور، جلال آباد او مکه مکرمه کې دې ته ورته هڅې د جګړې د پای ته رسولو په لار کې هېڅ ډول عملي نتیجې ته نه دي رسېدلي. هغو کسانو چې دا ډول جالونه غوړولي په دې ښه پوهېدل؛ هغه امتیازات یې چې په جګړه کې تر لاسه کړي دي په سوله کې به یې له لاسه ورکړي.

Ketabton.com

دریــیم څـپـرکـی

قهر او روغه

الف- د قهر او زور کارول: افغانستان د داسې قبیلوي ټولنې لرونکی دی، چې د هغې په سیاسي ژوند کې واکمن قوانین دوديز او قومي خصلت لري. په دې ټولنه کې د قهر او زور کارول تل د سیاسي ژوند مسلط توکي دي. د هېواد په معاصر تاریخ کې د بېلګې په ډول ۱۹ پېړی، د قهر او غوصې له پېښو نه ډکه ده چې د هغې په بهیر کې د دولت د واك نیول د کورنیو او قبیلوي دښمنیو (رقابتونو) د منځ ته کې ګڼل کېده.

په افغاني ټولنه کې د قهرجنې روحیې په زېږېدو او ځواکمنی کې مختلفو لاملونو ونډه لرلې ده. له دې جملې نه د جغرافیایي، ټولنیز او سیاسي عواملو سپړل ډېر مهم دي:

یو- جغرافیایي لامل (عامل):

۱- جیوپولټیك لامل: افغانستان د هندوستان د افسانوي هېواد د دروازې په توګه تل د تاریخ د فاتحینو او نړۍ نیونکو د پاملرنې په مرکز کې و. د دې موقعیت زموږ هېواد د سترو بریدونو او یرغلونو له خطر سره مخامخ کړی، چې د هغې په ترڅ کې خلکو د خپل ځان د دفاع لپاره قهر ته په قهر ځواب ویلی دی.

د تاریخ په بیهر کې د افغانستان پر خاوره د بهرنیو بریدونه او یرغلونه ډېر زیات دي چې په پای کې دوی ته د ژوند او ځاني دفاع لپاره د قهر څرګندول په یو نه انکارېدونکي آر (اصل) بدل شوی دی.

۲- فزیکي لامل: افغانستان یو غرنی هېواد دی. د ډېرو ټولنپوهانو په اند

Ketabton.com

هغه خلك چې په سختو او لوړو جغرافيايي او فزيکي شرايطو کې ژوند کوي، د ژوند د تأمين لپاره ناچار دي، د طبيعت له قهرجنو ځواکونو سره مجادله وکړي. دا مبارزه د هغه خنډونو د لرې کولو لپاره چې د يوې موخې د پلي کېدو په لار کې پراته دي، د زور پر کارونې باندې باور پيدا کول د سړي تحت الشعور ته ننباسي او ورو ورو هغه د ټولنيز ژوند په يوه ډول اړوي. که چېرې د ټولنيز قهر په توليد کې د جغرافيايي لامل رول (هم جيوپولټيکي او هم فزيکي) د مدني ژوند (د ښوونې او روزنې بشپړونه، د اولسواکۍ عامېدنه او د سياسي شعور اوچتيا) د شرايطو د پرمختيا په واسطه له منځه لاړ نه شي نو کمزوری خو به ضرور شي. افغانستان د پرله پسې پېړيو په بهير کې د (۲۰) پېړۍ د تمدن د نعمت له لاسته راوړلو بې برخې شوی دی، ځکه نو زموږ په هېواد کې مدرن او مدني عامل د ډېر کم نامحسوس قهر لرونکی دی.

دوه- ټولنيز لامل: افغاني قبايلو ته زور او قهر مختلفې ماناوې لري. پښتانه قبايل "ټوپك" ناموس او يا لږ تر لږه له ناموس نه د دفاع وسيله (د هغه په پراخه مانا چې د کورنۍ او ملي ژوند د ارزښتونو ستانه پکې راځي) ګڼي او د زوی زېږېدنه د "ټوپك" په ډالۍ سره نمانځي. ټوپك يانې د زور وسيله، د مشرۍ کلي او په خپل زړه د ټولنيزو شخړو حل.

په افغانستان کې يو ځل د سلطنت په وخت کې د فرانسوي "لوموند" ورځپاڼې خبريال له محمد ظاهر شاه سره مرکه کړې وه. فرانسوي ژورنالست د خپلې دې مرکې په يوه برخه کې د وزلوبې (بزکشۍ) په تشويق کې د شاه د انګېزې په اړه داسې ليکلي وو: "دا لوبه چې زموږ په ذهن کې د چنګيزيانو د قساوت او بدويت ياد ژوندی ساتي، په داسې حال کې چې د افغانستان په ګاونډيو هېوادو (د شوروي ازبکستان او ترکمنستان) کې پرېښودل شوې ده، له دې کبله يې د شاه له خوا ملاتړ کېږي، چې د خلکو له قهر او غوصې نه ډکې ولولې په يوه ګرموونکي او سوله ييز ځای کې سره راټولې شي. له دې پرته به سلطنت له بې ثباتۍ سره مخامخ شي"

دا چې د فرانسوي خبريال نظر به تر کومه بريده د وخت د سلطنت

Ketabton.com

د سیاست څرګندوی و، موږ ورسره کار نه لرو، رښتیا خبره دا ده چې افغاني ازبك او ترکمن قبایل د "ټوپك" پر ځای د قهر د څرګندولو لپاره اوزلوبه چې د قهر او د قوت له څرګندلو نه ډکه لوبه ده ټاکلې ده.

په ټولنیز ژوند کې د قهر څرګندول، په شعر، ادبیاتو او هنر کې هم منعکس شوي دي. د فردوسي اثار (په شاهنامه کې د رستم او سهراب داستان) او د خوشال ختك اثار له رزمي شعرونو ډك دي. خوشال خان وایي:

د افغان په ننګ مې وتړله توره
ننګیالی د زمانې خوشال ختك یم

ملالۍ د میوند په جګړه کې د دې لنډۍ په ویلو سره چې د وطن د مینې روح پکې ځپې وهي، غازیان او مجاهدین یې پر دښمن باندې برید ته وهڅول:

که په میوند کې شهید نه شوې
خدایږو لالیه بې ننګۍ ته دې ساتینه

هغه وخت چې د دې اثر لیکوال د استقلال د لیسې زده کوونکی و "د ښوونکي ورځ" په شاندارو مراسمو سره لمانځل کېدله. د هغه کمپ په مخامخ دروازه کې چې مېلمنو به د هغه مخې ته محفل جوړاوه، دا بیت په یوه اوږده ټوټه کې په ځلاند او مشقي لیك لیکل شوی و:

دست مشاطه به رخسار عروسان نکند
انچه بر چهره تو سیلی استاد کند

ملي اتڼ د سپورټ، رزمي حرکتونو او جګړه ییز تمرینونو تر ټولو ښه بېلګه ګڼل کېږي. اریانا دایرة المعارف په دې باب لیکي: "اتڼ د افغانانو یو ډېر لرغونی ملي وزرش دی چې له ۱۱۰۰ کال را په دې خوا د مختلفو وختونو په ادبیاتو کې منعکس شوی دی."

هماغه ډول چې نارینه د اتڼ لپاره سندرې او نارې (اولسي سندرې چې په لوړ غږ ویل کېږي) لري، ښځې او پېغلې هم په ښکلو سندرو او نارو سره اتڼ کوي.

په اتڼ کې د بدن د ټولو غړو د ښېرازۍ لپاره ټول جنګي او رزمي

Ketabton.com

حرکتونه تر سره کېږي. په اتڼ کې هغه پاروونکې نارې چې د جګړې، برید او یرغل په وخت کې د دښمن د ماتې، ډار او د خپل ځواك د ځرګندونې لپاره له خولې څخه را وخي شاملې دي.

د اتڼ په بهیر کې د جګړې او ښېښتې تمثیلوونکي حرکتونه په اسانی سره ځرګندېږي. پرمختګونه، شاتګ، پر دښمن باندې برید، د دښمن د برید دفع په اتڼ کې په موزونو حرکتونو سره افاده کېږي.

خېزونه، پورته کېدنه او د اتڼ په پای کې توند او چټك حرکتونه پر دښمن باندې د برید او یرغل ځرګندوی دي. تر هغه وخت پورې چې تن په تن جګړه دود وه او توره اصلي وسله ګڼل کېدله، افغاني ځوانانو له تورې او یا چوړکي سره اتڼ اجرا کاوه. د هېواد په ځینو سیمو کې اوس هم د اتڼ د اجرا په وخت کې له چوړه کیو نه کار اخلي.په هغو جګړو کې چې افغاني ټولنه ور سره مخ وه، په ورو ورو ډول ټوپك د تورې او چوړه کی ځای ونیو. هغه وخت نو د اتڼ د اجرا په وخت کې د ټوپك کارول دود شول.

د افغانستان په ځینو سیمو کې داسې دود و چې د "ورا" په نوم د زوم کورنی چې د ناوې د پلار له کوره د ناوې د بېولو لپاره تلله باید وسلواله وای. هغوی د ناوې په کلي کې په جګړه کې د تورې وهلو، نېزې ویشتلو او هدف ویشتلو د ازمېښتونو له لارې خپل استعداد په زبات رساوه. یوازې په دې ازمېښتونو کې د بریالیتوب تر ګټلو وروسته یې د ناوې د بېول حق تر لاسه کاوه.

له دې پرته د افغانستان په ځینو سیمو کې د واده او نکاح د حصولو لپاره زوم د دې ډول جګړه ییزو ازمېښتونو له تېرولو سره مخامخېده: دلرګیو څو خادې یې په ټینګه یوه له بلې سره تړلې چې اوږدوالی یې ۲۰ ګزه شي. د تړلیو خادو په یوه نری برخه کې یې یو چرګ تاړه، چې "دار" نومېده، دجلی غوښتونکي دنده لرله چې په اسپ سورشي. د چرګ وزر خپل هدف وټاکي او هغه جګ کړي. تر هغه وخته چې د لرګي له پاسه د چرګ وزر په رېږدو و، ناوې اجازه نه لرله چې د مېړه کور ته لاړه شي.

Ketabton.com

د هېواد په ځينو نورو کليو کې يې د چرګې هګۍ پر ځمکه اېښودله تر څو په اسپ سپور سړی چې په واقعيت کې راتلونکی زوم و، خپل ځان ټيټ او هغه پورته کړي.

په ځينو سيمو کې به يې له يو نه تر دريو پورې د لرګيو مېوږې پر ځمکه ټکوهل او سپور سړي يانې راتلونکي زوم ته يې دنده سپارله چې دا ميوږي د اسپ د ځغاستې په وخت کې د نيزې په واسطه له ځمکې وباسي.

په ځينو نورو کليو کې يې د اوبو پر سر ورېښمين دسمال اچوه او جلی، غوښتونکي سپور سړي بايد دا دسمال پر تورې دوه خايه کاوه.

له پورتنيو خبرو څخه داسې څرګندېږي چې په افغانستان کې د کورنۍ د جوړولو لپاره لومړنی هڅه له هغو ازمېښتونو سره يو ځای وه چې د ناموس په توګه له کورنۍ نه د دفاع لپاره د نارينه جګړه ييز ځواك ثابتوي.

البته له کورني ناموس نه دفاع د ټولنې او هېواد له ناموس نه د دفاع لومړنی ګام ګڼل کېږي، چې نارينه د کورنۍ د جوړېدو له لومړيو ورځو نه هغو ته ژمنه کوي.

په زده کړې، تفريحي لوبو (اوزلوبه، نيزه ويشتل، اتڼ، پهلواني) کې د زور څرګندول، د کورنۍ په جوړښت، د ټولنيز شخړو په حل او په پای کې د سياسي واك تر لاسه کول، د افغاني ټولنې طبيعت دی. دې ټولنې د تاريخ په بهير کې د قهر او غوسې په ښوونځي کې ستر شخصيتونه روزلي دي. دا قهر په ډېرو برخو کې له مېړانې او زغم سره يو ځای او د خپلواکۍ، د حق او عدالت د دفاع په لار کې ورڅخه ګټه پورته شوې ده.

د خراسان عياران، د کندهارا پايلوچان او د کابل کاکه ګان نه ماتېدونکي سيمه ييز پهلوانان وو، دا پهلوانان لکه د خوشال خټك په شان د هېواد له ناموس نه د دفاع لپاره د همت ملاتړي او هېواد د يوې امپراتورۍ په مرکز بدلوي.

Ketabton.com

د افغان په ننګ مې وتړله توره
ننګيالی د زمانې خوشال خټک يم

بيا به نو افغانستان د ژبې، فرهنګ او ټاکلي دين د صادرولو په سرچينې بدلېده.

د افغانستان تاريخ په ۱۸، ۱۹ او ۲۰ پېړۍ کې د ګاونډيو هېوادونو د تاريخ په اندول د زياتو خونړيو پېښو مرکز و، چې د هغه په بهير کې زيات واکمن د سياسي رقيبانو په واسطه معيوب او يا وژل شوي دي. د بهرنيو يرغلګرو پر ضد جهاد، کورنۍ جګړې او نور چې له يوه پښت نه بل ته يې قهرو کينه او غچ اخيستنه لېږدولې ده، د افغانستان تاريخ ته يې داسې خوځون او تحرك ورکړی دی چې بېلګه يې لږ تر لږه په ګاونډيو هېوادو کې ليدل شوې نه ده.

درې- سياسي لامل: د تاريخ په اوږدو کې د افغاني ټولنې په جوړښت کې د ګڼو قومونو او قبايلو تر منځ د سياسي واك د لاسته راوړلو لپاره پټه او ښکاره مبارزه موجوده وه. دې مبارزې کله کله قومونه د يو بل پر وړاندې د دښمنۍ، غچ اخيستنې او قهر په مورچه کې کينول او سياسي او ټولنيز ثبات يې له منځه يووړ.

د ۲۰ پېړۍ په اوږدو کې د سياسي واك د تر لاسه کولو لپاره د نويو رقيبانو د ځرګندېدو وېرې د افغانستان پاچايان او چارواکي تقريباً د مشروطيت او اولسواکۍ له ټولو غورځنګونو او سياسي ډلبنديو سره مخالف کړي وو. تاريخ ته مخ اړوو:

پر ۱۹۰۳ کال د امير حبيب الله خان د سلطنت په وخت کې د لومړي مشروطيت غورځنګ (پټه ملي ټولنه) په شاهي مدرسه کې جوړ شو. دې غورځنګ په ۱۹۰۵ کې د عبد الروف کندهاري په مديريت د سراج الاخبار په نوم د يوې جريدې د خپرېدو اجازه تر لاسه کړه. د دې جريدې لومړۍ ګڼه په ۱۹۰٦ کې په ۳٦ مخونو کې له چاپه را ووته او بيا يې د چاپ اجازه تر لاسه نه کړه. که څه هم امير يې د اساسي قانون د جوړېدو له لارې خلکو ته د سياسي خپلواکيو ورکولو ته راباله، خو غورځنګ په

Ketabton.com

پټه خپلو فعالیتونو ته دوام ورکړ. د امیر په واسطه د هغوی استبدادي ضد فعالیتونه کشف شول او د ټولنې ۴۳ تنه غړي اعدام او یا زنداني شول. امیر وروسته وویل: "ما د دې ټولنې د نورو غړو له نیونې او سزا ورکولو نه ډډه وکړه که نه نړۍ به په وینو لړل شوې وه."(۱)

د دویم مشروطیت غورځنګ په ۱۹۱۱ کال کې جوړ شو. د یوه مشروطه غوښتونکي او ملت پال محمود طرزي په مدیریت د سراج الاخبار جریدې خپرېدل له سره پیل شول. دا غورځنګ د امیر د وژنې په دلیل د خپل یو غړي (عبد الرحمن لودین) ناکامې هڅې له کبله د لومړي مشروطیت په برخلیك اخته او تار په تار شو. محمد نادر شاه په داسې شرایطو کې واك تر لاسه کړ چې د حبیب الله کلکاني د سقاو زوی له حکومت څخه را پیدا شویو شرارتونو او ګډوډیو د ټول افغانستان خلك خواشیني کړي وو. نادر شاه د مرکزي حکومت د ټینګښت په نیت د زور په واسطه ټول مخالف سیاسي شخصیتونه او ډلې وځپلې.

د ظاهر شاه د سلطنت په لومړۍ لسیزه کې، یانې هغه وخت چې هاشم خان د وخت صدر اعظم و، د صدارت محبس او د کابل د دهمزنګ زندان له سیاسي زندانیانو ډك و.

له ۱۹۴۷ څخه تر ۱۹۵۲ پورې (د شاه محمود خان صدارت په وخت کې) سیاسي ژوند نوې سیاه واخیسته. په ۱۹۴۷ کې په کندهار کې د ویښ زلمیانو ګوند جوړ شو او په ۱۹۴۹ کې د هغه کاندیدانو د شورا د اوومې دورې په ټاکنو کې ګډون وکړ. په ۱۹۵۰ کې د مطبوعاتو قانون تصویب شو. شخصي جریدو و نه کړای شول د مطبوعاتو په قانون کې له مطرح ازادۍ نه په احتیاط او نرمۍ سره کار واخلي. پر دولت باندې په نیوکو کې ډېر زیاتی چې ځینې وخت یې تخریبي اړخ هم درلود، د واکمنې ډلې د قهر او غوسې سبب شو او د ۱۹۵۱ کال په وروستیو کې یې د

۱- عبد الحی حبیبي. د افغانستان لنډ تاریخ. ۱۹۸۹. خپرندوی. د افغانستان د مهاجرینو سازمان.

Ketabton.com

نومورو جریدو د خپرېدو مخنیوی وکړ. په ۱۹۵۲ کې د اتمې دورې لپاره ټاکنې پیل شوې. له رایو ورکولو وروسته پر حکومت باندې په ټاکنو کې د لاسوهنې تور ولګېد او د سیاسي ډلو له خوا د دولتي ضد مظاهرو له لارې ټینګ غبرګون ښکاره شو، چې د هغه په بهیر کې زیات شمېر سیاسي شخصیتونه زنداني شول. پنځوسمې لسیزې د سردار محمد داود له صدارت سره سمون درلود. د نوموړي د حکومت د استبداد او اختناق سیاست هېڅ شخصیت او سیاسي ډلې ته د فعالیت مجال ور نه کړ.

شپېتمه لسیزه د اولسواکۍ د ازمېښت لنډه مرحله ده. د ۱۹۶۴ کال اساسي قانون هغو عقدو ته چې د منځنیو پېړیو د استبداد او مطلقیت په بهیر کې راټولې شوې وې، په بیواریز ډول د څرګندتیا زمینه برابره کړه. شخصي جریدو (کاروان، افغان ملت، ګهیځ، خلق، پرچم، شعلهٔ جاوید، روزګار او نورو) ته د خپرېدو زمینه برابره شوه. د دې خپرونو په شاوخوا کې مختلفو سیاسي ګوندونو په جوړېدو پیل وکړ. د ټولنیزو عقدو پر ناروغیو باندې ککړو څرګندونو دافغاني ټولنې سیاسي ژوند کیڼ او ښي پلو ته بوته. کیڼو او ښیو بهرنیو لېوالتیاوو چې د کمونیستي او اسلامي انترناسیونالېزم له ایډیولوژیکي تومنې سره یې غوټه پیدا کړې وه، په شپېتمه لسیزه کې یې د هېواد سیاسي پېښې له خینو خونړیو ټکرونو سره مخامخ کړې. سوله ییزې سیاسي مبارزې، ټاکنو او پارلمنتارېزم و نه کړای شول، زموږ د سیاسي ژوند د ټګلوري په ټاکلو کې ثابت رول ولوبوي. په ځانګړي ډول دا چې د خلکو ډیموکراتیک ګوند له خپلواکۍ نه د ګټې اخیستنې طرز د خپلواکۍ پر ضد وکاراوه. د قهر او غوسې کرغېړنې څېرې د اولسواکۍ او خپلواکۍ د ښکلي خو لړزېدونکي ماسك تر شا افغان ټولنه بېرته د خپل سیاسي ژوند هغه طبیعي بنسټ (زور) راګرځېدو ته رابلله. قهر ته په قهر ځواب ورکړ شو. په ۱۹۷۳ کال کې سردار محمد داود د یوې پوځي کودتا پر ناوړه ازمېښت سره اولسواکۍ او ټاکنې له منځه یوړې. د پوځي کودتا له لارې د سیاسي واك د نیونې لپاره لاره هواره شوه. سردار محمد داود هغه پارلمنتارېزم چې له هغه ځخه د افغانستان د اولسواکۍ

Ketabton.com

غورځنګ د سیاسي تاریخ په اوږدو کې له وروستیو هڅوکو پرته نور څه پاتې نه وو، په خاور ښخ کړ او د جمهوري ریاست په نږدې پينځو کلونو کې يې (د پارلمان په غياب کې) د جمهوریت د مرکزي کمېټې د تقنني فرمانونو د صادرولو له لارې حکومت وکړ. د داود خان د وخت د ۱۹۷۸ کال اساسي قانون د تطبيق مجال پیدا نه کړ. د ۱۹۷۸ کال د اپرېل د کمونستي کودتا غمیزه د نوي قهر او زور ازمېيلو پيلامه شوه. د محمد داود د کودتا له پیله، افغانستان ته د شوروي لښکرو د راتګ تر لومړي کال پورې د نږدې اوو کلونو په بهير کې شپږ دولت رئیسان یا صدراعظمان وژل شوي دي. په همدې وخت کې لږ تر لږه څلور ناکامې کودتاوې کشف او په سلګونو تنه عاملين يې څپل شوي دي.

په افغانستان کې له ۱۹۲۱ (د لومړني لیکلي اساسي قانون له تدوین) څخه تر ۱۹۷۸ کال (د ثور غمیزې تر رامنځته کېدو) پورې د نږدې ۵۷ کلونو په واټن کې، څلور اساسي قانونونه جوړ شوي دي. د هره یو د انفاذ عمر نږدې څوارلس کاله کېږي. د همدې وخت په بهير کې لس صدر اعظمان د لسو حکومتونو په راس کې راغلي دي. په همدې زماني واټن کې د مطلقه سلطنت، مشروطه سلطنت رژيمونه، لیبرال جمهوري او ديموکراتيك جمهوريت نظامونه ننداري ته وړاندې شوي دي. که یادو پېښو ته پام وکړو نو د هېواد د سياسي او ټولنيزې اوضاع د ثبات د نشتوالي او د سياسي پېښو په حل کې له زور نه د کار اخيستنې څرګندويي کوي.

له ۱۹۹۲ کال وروسته په کابل کې اسلام دولة ایتلافي اداره منځته راغله. دا اداره له همغه پیله د مخالفينو چې کله کله به په خپل منځ کې جنګېدل د توغنديو او بمونو تر ګوزارونو لاندې راغلې. له (۳۰۰۰۰) تنو څخه زيات مړي او په لسګونو زره ټپيان چې تقريباً ټول ملکي کسان وو، دا د کابل په اصطلاح اسلامي ادارې څلور کلن بیلانس دی. دې ادارې چې دعوه يې کوله د مسلمانو پرګنو له منځه راپورته شوې ده. عملاً د خلکو پر خونړي دښمن شوې وه او د ژوند يوه ورځ يې چې زیاتېدله دېر نور انسانان يې له ژوند نه بې برخې کول.

Ketabton.com

له پورتنيو يادونو څخه څرګندېږي چې په افغانستان کې اوس هم د قانون د احکامو د رعايت لپاره چاره او تړيك د سوله ييزې مبارزې په ډول اوښتي نه دي.

ب- داولسواکۍ (لويې جرګې،اساسي قانون) د آرونو رعايت:

په داسې حال کې چې زور او قهر د افغاني ټولنې طبيعي دود او مسلط توکي دي، پر قبيلوي ډيموکراتيکو دودونو ډېره لګول له استثنا نه يو څه زيات په ټولنيز ژوند کې رول لري او د يو سوله ييز تعامل په توګه يې د ټولنيزو او سياسي شخړو د حل او يا لږ تر لږه د کمونې لپاره د تاريخ په بهير کې خپله لار پرانيستې ده: قومي جرګو د ټولنيز ژوند په روغ ساتلو کې وقايوي (د ټولنيز کړکيچ مخنيوی) او يا معالجوي (د ټولنيزو شخړو له منځه وړل) رول لرلی دی.

له سيمه ييزو قومي جرګو څخه د ژوند د ډيموکراتيکې تنبې په توګه، زياتره پښتنو قومونو او قبايلو ګټه اخيستې ده، ځکه نو د افغاني ټولنې د جوړښت د جوړوونکو نورو قومونو په ټولنيز ژوند کې يې رول کمزوری دی. په داسې حال کې چې لويه جرګه د افغاني اولسواکۍ بله ښکارنده (پديده) د ملي پولو په ټولو برخو کې د عمومي اغېزو لرونکې ده.

د افغانستان ملت په سياسي ټولنيز ژوند کې د لويې جرګې اغېز په لاندې برخو کې ډېر څرګند دی:

- د ملي يووالي، سولې او ټولنيز ثبات تأمينول
- د اساسي قانون او قانون په چوکاټ کې د ملي ژوند تنظيمول
- د افغاني ټولنې په جوړښت کې د ټولو شاملو قومونو او قبايلو ترمنځ د ملي مسايلو د حل لپاره د خبرو اترو او د نظر د تبادلې د ذمينې برابرول
- د واکمنې ډلې او خلکو تر منځ د پيوستون او اړيکو د ټينګښت تأمينول
- واکمنو ته د ټولنيز ځواك په ورکولو سره د هغوی د پرېکړو د پلي کولو تضمينول

Ketabton.com

- له يوه لاس نه بل ته د سياسي واك سوله ييز لېږد.

(د يادونې وړ ده چې په ۱۸ پېړۍ کې د افغانستان د نوي دولت له څرګندېدو وروسته، د لويو جرګو د جوړېدو نوښت او په هغو کې د بحث وړ موضوعګانو د طرحې واك زياتره د پاچايانو او چارواکو په لاس کې و).

د سياسي اولسواکۍ نوي آرونه (د ګوندونو جوړېدل، د وينا ازادي، د مطبوعاتو ازادي، عقيدوي ازادي او د انتخاباتو ازادي) په افغاني ټولنه کې د اساسي قوانينو د منځته راتلو پر بنسټ ژورې ريښې نه لري.

د لومړي ځل لپاره په ۱۹۲۱ کال کې اعليحضرت امان الله خان هڅه وکړه د لومړني ليکلي اساسي قانون په اوډنې (تدوين) سره د پارلماني اولسواکۍ بنسټ کېږدي.

امان الله خان له خپلو ټولو لېبرال ډيموکراتيکو ارمانونو سره د کينې له مخې د حبيب الله د سقاو زوی د اړ د دوړ په واسطه له منځه يووړل شو. ځکه نو له دې ازمېښته د اولسواکۍ د ژورو ملو د وسيلې په نوم څه شی د افغاني ټولنې نصيب نه شول.

سره له دې چې د ۱۹۳۱ کال د اساسي قانون په درشل کې نادرشاه ترور شو، خو بيا هم له مخکني اساسي قانون او وروستنيو اساسي قوانينو څخه د دې قانون د تطبيق زمينه زياته وه او ۳۵ کاله يې د قانون په واسطه د هېواد د ادارې دوام تضمين کړ. د ۱۹۳۱ کال اساسي قانون د وراثت د آر (اصل) له مخې د سلطنت د واك د سوله ييز ليږد بنسټ شو.

د پارلمان اسکليټ (د شورا د ټاکنو په برخه کې تقريباً د حکومت له همېشنۍ لاسوهنې سره) وساتل شو. دا اسکليټ د شورا په اومې او اتمې دورې کې په اولسواکۍ سره ښکلی شو. د دې ازمون عمر لنډ و: چارواکو د مخالفينو د کښته و پورته خبرو د اورېدو زغم نه درلود، يا دا چې زموږ خلکو له سياسي ازاديو نه د ګټې اخيستنې لپاره په تدبير او احتياط سره لازمه وړتيا نه ده ښودلې؟ موږ اوس له دې سره کار نه لرو چې د چا ګناه ده. رښتيا خبر دا ده چې زور او ټولواکي د اولسواکۍ او ازادۍ د آرونو د

Ketabton.com

رعایتولو پر نېکې ارادې بر شول.

په ۱۹۶۴ کال کې یو بل اساسي قانون د هغه د خیر غوښتونکو جوړونکو په ارادې چې اکثره د لویدیځې نړۍ د لیبرالې سیاسي فلسفې تر اغېز لاندې وو جوړ شو. دا اساسي قانون له دې کبله چې افغاني ټولنه یې د یو پرمختللي صنعتي لیبرال هېواد په اندول ارزیابي کوله، له واقعیت نه لرې و.

په افغانستان کې له ۱۹۶۴ نه تر ۱۹۷۳ پورې د اساسي قانون د تطبیق د لسو کلونو په بهیر کې پینځو حکومتونو د چارو واګې په لاس کې واخیستې، په دې ډول د هر حکومت عمر په منځنۍ کچه دوه کاله و، په داسې حال کې چې اساسي قانون د قانون جوړولو د یوې دورې د رایو د باور له مخې د حکومت د دوام وخت څلور کاله ټاکلی و.

د ۱۹۶۴ کال اساسي قانون زموږ د ټولنې د سیاسي ژوند د واکمن توکي په توګه د "زور او قهر" په واسطه چې دا ځل د یوې پوځي کودتا په چوکاټ رامنځته شوي و لغوه شو.

د ۱۹۷۳ کال پوځي کودتا په هېواد کې د اساسي قانون د روڼ نه پایته رسولو سره یو ځای وه. داود خان د جمهور رئیس په توګه لږ تر لږه پینځه کاله "د جمهوریت د مرکزي کمېټې" د تقنیني فرمانونو په واسطه حکومت وکړ. هغه اساسي قانون چې د داود خان د واکمنۍ په وروستي کال کې جوړ شو د کمونیستي کودتا په رامنځته کېدو سره د پلي کېدو مجال پیدا نه کړ.

Ketabton.com

دویمه برخه

د ټولنیز او سیاسي ژوند په برخو کې د ۱۹۷۸ کال د کمونیستي کودتا اغېزې

لومړۍ څپرکی: د ۱۹۷۸ کال د اپریل کمونیستي کودتا د دولت جوړښت یانې سلطنت او پارلمان، د قومي او قبیلوي اړیکو او ملت پالنې بنسټونه ویجاړ کړل. مذهب د سیاسي موخو د پرمخ وړلو وسیله شو او د روښاندو د سیاسي خوځون په لاره کې ګڼ شمېر خنډونه رامنځته شول.

دویم څپرکی: له هېواد څخه د شوروي خواکونو له وتلو وروسته، په افغاني او بهرنیو سیاسي کړیو کې د ناپېیلي حکومت د ټینګښت طرح د خبرو اترو ګرمه موضوع شوه.

درېیم څپرکی: د سولې او سیاسي ثبات د ټینګښت لپاره د یوې معقولې لارې په توګه د ناپېیلي حکومت د جوړېدو هیله بریالۍ نه شوه.

د ... نړیو ملاتړیو لکه جهادي تنظیمونو او د مقاومت قوماندانانو د سولې د ټینګښت لپاره خدمت و نه کړای شو، بلکې په خپله د بې ثباتۍ په لامل واوښتل.

څلورم څپرکی: د جهاد په کلونو کې د دښمن سرزورۍ، قهر زموږ د ټولنې لپاره د یوې اشنا پدیدې په توګه دښمنۍ ته د مناسب ځواب ورکولو د وسیلې او وروسته د سیاسي واک، د ګټلو لپاره پر یوې حربې بدل کړ. د اولسواکۍ د آرونو منل د سولې او روغې پلې کېدل د یوې هیلې تر بریده پاتې شول.

Ketabton.com

لومړی څپرکی

د دولت د جوړښت د بنسټونو ړنګونه

کمونیستي کودتا او په هغې پسې د شوروي پوځي مداخلې د دودېزې افغاني ټولنې د اخلاقي، ټولنیز او سیاسي ژوند زیاتو جوړښتونو ته بدلون ورکړ. د روس د لاسوهنې پر ضد د ګټې لرونکو هېوادونو له خوا د خلکو د پرګنو په منځ کې په پراخه کچه د وسلو ټیټول، په بهر پورې د تړلې مرکزي حکومت چې په خپله د کړکېچ او شخړې په ډېرو لاملونو بدل شوی و، لوړتیا له منځه یوړه. تر کومه ځایه چې نظام له حقوقي او سیاسي اتوریتې سره د خلکو د استازیتوب په لاسته راوړلو بریالی نه شو د قانون له لارې د ټولنې اداره لاسته راوړي، د جهاد د دوام په نږدې دولسو کلونو کې د ګډوډۍ یو ډول بې ځایه ازادیو او ستونزو د افغاني ټولنې او دولت د جوړښت بنسټونو ته ځینې نه جبرانېدونکي زیانونه واړول. په ۱۹۹۲ کال کې د جمعیت، پرچم، ستم د ایتلافي ادارې په رامنځته کېدو سره د دولت د جوړښت پاتې بنسټونه له منځه لاړل.

الف- سلطنت او پارلمان: د ۱۹۷۳ کال له پوځي کودتا وروسته د سلطنت د دستګاه ړنګېدنه چې په نورو مخ پر ودې هېوادو کې له دود سره سم، څو نورې ناکامې او بریالۍ کودتاوې ورپسې پېښې شوې د حکومت جوړونې په چارو کې د اردو د لاسوهنې خراب پیل و چې د نوې څرګندې شوې سیاسي اولسواکۍ غوښتنې ته یې ګوزار ورکړ. په هر حال! د کمونیستي او ناکمونیستي کودتاوو بریالیتوب په ډاګه کړه چې د سلطنت موسسې د ژوند د دوام لپاره لازم ټینګښت او وړتیا نه لرله او ویې نه کړای شول چې په یوه نه یو ډول د ټولنې د ټولنیز، اقتصادي، سیاسي او رواني ژوند له

Ketabton.com

بدلېدونکو شرایطو سره توافق وکړي، تر څو يې د ړنګېدنې زمينه برابره نه شي. په بله وينا سلطنت په خپل ځان کې د ځان د له منځه وړنې او ړنګونې لاملونه وپالل او د اولسواکۍ د آرونو په بشپړونې کې يې له واقعيتونو، ژورې کتنې او د پر مخ تللو هېوادونو (انګلستان او جاپان) چې شاهي مشروطه نظامونه يې لرل له تجربو څخه ګټه وا نخيسته.

پارلماني رژيمونه د اروپايي هېوادونو د اقتصادي ودې زېږنده دي. د دې ودې په بهير کې د ځمکوالي نظام په پاشل کېدو سره بورژوازي د يو نوي ټولنيز قشر په توګه څرګنده شوه. پانګوالي د خپل پرمختګ د چټکتيا لپاره اقتصادي خپلواکيو (ازادي او د خصوصي مالکيت حق، د يوې تصدۍ د جوړېدو او اداري ازادۍ، د راکړې ورکړې ازادۍ، د سوداګرۍ ازادۍ او نور)، سياسي خپلواکي (خپلواکي او د رايې حق، د ټولنو خپلواکي...)، مدني خپلواکي (د عقيدې، وينا، مطبوعاتو، ليك او مخابرې خپلواکۍ...) ته اړتيا درلودله. له ځمکوالي نظام څخه د را پيدا شويو ارستوکراتيکو بنديزونو له دې خپلواکيو نه د ګټې اخيستلو په لار کې خنډونه رامنځته کول چې د پانګوالي نظام لپاره يې تر ټولو اوچت ارزښت درلود. د فرانسې د ۱۷۸۹ ع کال انقلاب د اروپا د ټولنې د زوړ او وراسته جوړښت په وړاندې د نوي څرګند شوي ناراضه ټولنيز قشر د غوښتنو د بغاوت ډېر ښه څرګندوی دی چې د پانګوالي نظام د ودې او پرمختګ له لارې د دې بنديزونو د ماتېدو سبب شو. د دې بنديزونو په له منځه وړلو سره د اقتصادي، سياسي، مدني او نورو خپلواکيو لپاره لاره هواره شوه چې د هغې له مخې پارلماني نظامونو د خپل پرمختګ پړاوونه ووهل.

د هندوستان تجربې په ډاګه کړې ده چې پارلماني نظامونه له يو څه توپيرونو سره په يوه مخ پر ودې هېواد کې هم فعال پاتې کېدای شي. څکه نو په افغانستان کې د اقتصادي پرمختګ سستيا په تېرو اوو لسيزو کې نه شو کولای د پارلماني سيستم په تعبيه کې ټوليز خنډونه رامنځته کړي. زموږ په هېواد کې واکمنه ډله له ځمکوالو، ارستوکراتو او وړو

Ketabton.com

بو...رو زانو روڼ ...و څخه جوړه وه. له کمزوري اقتصادي پرمختګ نه را پیدا شوي ټولنیز غورځنګ تر دې بریده سیاسي ځواک تر لاسه کړی نه و چې د سلطنت د ارستوکراتیکي دستګاه د بندیزونو او فشارونو په وړاندې د ...رلمنتاریزم له غورځنګ څخه د دولت د ډیموکراتیکې ادارې د یو ...ستم په توګه دفاع وکړي. خو هر کله چې په شپېتمه عیسوي لسیزه کې د شورا د اومې او اتمې دورې په بهیر کې د مکتبي او پوهنتوني روڼاندو له خوا د پارلمان د دریغ د تثبیت په خاطر کومې ناوړه هڅې تر سره کېدلې، د وخت د چارواکو له پراخې اوسیلې او زغم سره مخامخېدلې، په ورو ورو ډول مشروطه پارلماني نظام له خپلو ټولو ځانګړنو (د ټولنو، ازادۍ، د مطبوعاتو ازادي، ټاکنو او نورو ازادیو) سره راټوکېده او د سلطنتي نظام پاتې شونې له اولسواکۍ سره د یو ځای شوي سیستم د یوې برخې په توګه تضمینېدلې. له دې پرته د سیاسي اولسواکۍ او پارلمنتاریزم نظام په خپله د کمونېزم د پرمختګ "د مخنیوي" په یو سوله ییز او ډیموکراتیک لامل بدلیده. په داسې حال کې چې د لویدیځې اروپا کمونیستي هېوادونو د شپېتمو کلونو په بهیر کې په سیاسي لوبو کې د مذهب له کمزوري اغېز سره سره، په دې بریالي نه شول چې د ټاکنو او د پارلماني اکثریت په ګټلو سره واک ته ورسېږي، د افغانستان په اسلامي هېواد کې خو د مذهب د ټولنیز ځواکمن اغېز له کبله د هغو په واسطه د دولت د چارو لاسته راوړل یوه ناممکنه خبره وه. ځکه نو ټاکنې او پارلمان زموږ په هېواد کې کېدای شول د کمونېزم د ځینې په بنو وسیلو واوړي.

د ۱۹۶۴ لیبرال اساسي قانون د لویدیځو هېوادونو په ډول په داسې شرایطو کې له سیاسي خپلواکیو نه د ګټې اخیستنې امکان برابر کړ چې کمونیستانو په بهرني ملاتړ سره د وخت له غوښتونو سره سم په پرمختللي تکتیک او ستراتیژۍ سره خپل ځان راټول کړي او تیار کړي و. هغه هم په داسې حال کې چې اکثره خپلواک ملي او اسلامي ګوندونه د اساسي قانون په اعلان او نافذېدو سره پیل شوي وو. په بله ... کمونیستان له همغه پیله له نورو څخه په سیاسي مقابله او رقابت کې

Ketabton.com

دمخه وو.

د ۱۹٦۴ کال اساسي قانون هغو خلکو ته چې د تېرو پېړیو ظلم او ستم یې د سیاسي او رواني عقدو د ټکېدنې سبب شوی و، دزیاتو ازادیو ورکول د زمان او مکان له غوښتنو سره سمون نه درلود. کمونیستانو چې د یو ځواك په توګه ځرګند وو له دې خپلواکیو څخه د اولسواکۍ د رنګونې لپاره د یوه راټول شوي ځواك په توګه ګټه پورته کړه.

لکه څنګه چې دمخه مو یادونه وکړه، د اولسواکۍ د آرونو د مراعاتولو په عادي شرایطو کې د خلکو ډیموکراتیك ګوند په واسطه د سیاسي فعالیت د پرمختګ او احیاناً د سیاسي واك د لاسته راوړلو امکان موجود نه و.

د ۱۹٦۴ کال اساسي قانون نیمګړتیاوې وروسته د سردار داود د وخت د ۱۹۷۸ کال اساسي قانون په واسطه له منځه یوړل شوې. دا اساسي قانون د واکمنې ډلې له نیمې پېړۍ نه د زیاتې سیاسي تجربې زېږنده وه چې د خپل ځرګندوالي له مخې د دولت د سیاسي او حقوقي سازمان د راټولونې له پلوه د ۱۹٦۴ کال اساسي قانون له لسیزې نه د راپیدا شوې ګډوډۍ پر ضد د مبارزې ډېره ښه وسیله ګڼل کېدله. د دې اساسي قانون د تطبیق لپاره د ناپوهو کسانو ګومارل چې په دولت کې یې ټول حساس او بنسټیز ځایو په خپل واك کې درلودل، په عمل کې یې د هغه د ناکامۍ سببونه منځته راوړل. د سردار داود پر ضد د ۱۹۷۸ کال د اپریل کودتا د خپل پاینت لپاره د جمهوري نظام د هغې کمزورۍ ځرګندویه ده چې له اساسي قانون نه را زېږېدلې ده.

ب. له مذهب نه سیاسي ګټه اخیستل: کمونیستانو د لېنین په نظر مذهب او دین ته د پرګنو د تریاکو په توګه کتل او د مذهبي پوهانو ځپنه او له منځه وړنه یې په اصطلاح "د ټولنې پاکولو" پروګرام پر سر کې ځای کړل. وروسته د خلکو مقاومت چې په ډېرو برخو کې یې پر مذهبي ولولو ډډه لګوله، کمونیست حکومت مجبور کړ چې د دیني ارزښتونو د دفاع تظاهر وکړي. په بله مانا مذهب او دین د سیاسي موخو لپاره وکاروي.

Ketabton.com

ځيني روحاني ډوله کسان پر پيسو باندې واخيستل شول او له هغو نه د مبلغ په توګه ګټه واخيستل شوه. د دښمن له خوا قومي او قبيلوي اختلافونو ته په ټينګه لمن ووهل شوه او بېلا بېلو جهادي تنظيمونو د دې اختلافاتو په شاوخوا کې د اسلام پينځه لسګونى بيرغ اوچت کړ او مومنانو ته يې تر هغو لاندې د في سبيل الله جهاد بلنه ورکړه. بهرنيو مسلمانو هېوادو دا تفرقه نوره هم پياوړې کړه او اسلام ته په سياسي رنګ ورکولو، سره يې د ټولنې په روحاني او مانيز يووالي کې د هغه رول کمزوری کړ، په داسې حال کې چې د پخوانيو نظامونو د واك د وختونو په اندول يې د هغه جګړه ييز ځواك زيات کړ.

د يوې عمومي ارزونې له مخې اسلام په هغه وخت کې چې جهادي تنظيمونه منځته نه وو راغلي او يا له خپل شتوالي سره سره، د جهاد د سوق او ادارې د امکاناتو لرونکی نه وو، د يرغل په وړاندې يې د مقاومت د طبيعي لامل په توګه په خپل سر بنسټيز رول ولوباوه.

ج-قومي او قبيلوي اړيکې: د افغانستان مختلفو قومونو او قبايلو د تاريخ په اوږدو کې خپل ځان "د افغانستان ملت" لويې کورنۍ ته منسوب ګڼلو او په سوله او جګړه کې له يو بل سره په مانيز پيوستون کې وو. په افغاني ټولنه کې د قومونو او قبايلو تر منځ خپلمنځي اړيکې د واحدې کورنۍ په توګه "لوی ورور" ته د درناوي ځرګندونکي وو. د کورنيو اخلاقو د پوړيو د مراعت له مخې دا درناوی د سياسي او ټولنيز ثبات له لاملونو څخه شمېرل کېده.

کمونيستي افت د دې اخلاقي پوړيو سلسلې ته زيان ورساوه او د ټولنې په اداره کې د اکثريت او مسلط قوم او قبيلې رول چې د افغاني ټولنې د جوړښت طبيعي توکي او زموږ د ملت د جوړښت د يوې برخې په توګه د اولسواکۍ د اغېز ځرګندوی و، له پوښتنې سره مخامخ کړ.

د روسانو او د کابل د لاس کېنولي حکومت له خوا په سياسي، کلتوري او پوځي برخو کې د قومي او قبيلوي نفاق د راپيدا کولو لپاره اغېزمن او منظم پروګرام پر مخ يوړل شو او د قومي اکثريت اغېز له

Ketabton.com

پوښتنې سره مخامخ شو
يو. په سياسي برخه کې بې اتفاقي: د قومي او مذهبي لږکيو د لسمون په نيت (د اولسواکۍ د نورمونو خلاف) له پښتنو اکثريت سره د مساوي حقوقو د لاسته راوړلو د ادعا د طرح کولو لپاره د دولت په جوړښت کې بدلونونه راڅرگندل شول. د جمهوري رياست، صدارت، وسلوال پوځ او په اصطلاح د مليتونو چارو په وزارت کې بدلونونه رامنځته شول. د دولت د مامورينو او نورو خلکو د حقوقي هويت د تثبيت لپاره په دولتي موسسو کې د گومارنې په فورمو کې په اصطلاح د "مليت"(!) ستون ځای شو. په داسې حال کې چې لږ تر لږه پېنځه لس کاله مخکې پخواني حکومت د قومي تعصب او کينې له دې توپيرونو سره هېڅ علاقه نه درلوده.

د خلکو ډيموکراتيک گوند د پښتون ضد احساساتو د راپارولو لپاره دولت ته د پښتون ضد بانډ "ملي ستم" د ملگرتيا په جلبولو سره د سياسي موخو د تر لاسه کولو په لار کې بريالی شو.

دوه. په کلتوري برخو کې بې اتفاقي: د ببرک له راتگ وروسته انيس ورځپاڼې د ۱۹۸۱ کال په بهير کې د يوې ليکنې په ترڅ کې پښتنو ته د بې فرهنگه اکثريت خطاب کړی و. له هغه نه وروسته په رسمي خپرونو کې د دري فرهنگ پښتون ضد ليکنې پيل شوې چې د هغه په بهير کې د هغو پښتنو نومونو (اصطلاحاتو) پر ځای چې لسگونه کلونه وړاندې په دري فرهنگ او ژبې کې دود شوې وې، د ايراني فارسي او ان د انگليسي يا فرانسوي نومونې وکارېدلې. په ۱۹۸۹ کال په پېښور کې "جرگه ها برزگ ملي" په نوم کتاب چاپ شو. مولف يې (محمد علم فيض زاده) په دې کتاب کې هڅه کړې ده د لويې جرگې د نومونې پر ځای د "جرگه های بزرگ ملي افغانستان" نومونه وکاروي. په داسې حال کې چې د لويې جرگې افغاني او ملي نومونه زموږ د تاريخ او ملي فرهنگ نه بېلېدونکې برخه ده. خو ليکوال په همدې کتاب کې نه ده کارولې او يا يې د زړه له پاسه په زور کارولې ده. د کتاب په نورو مخونو کې يې په اصلي ډول د بهرنيو کلماتو له کارونې نه ډډه نه ده کړې. مثلاً د کتاب په ۲۳ مخ کې

Ketabton.com

د "محافظ شاهي" پر ځای د "ګارد شاهي" نوموته کارېدلي ده. ایا د لویې جرګې نوموته د شاهي ګارد له کلمې څخه ډېره پردی، او سخت مانیزه ده؟

په داسې حال کې چې روسانو د منځنۍ اسیا په جمهوریتونو کې ازبکي، تاجکي او ترکمني لیکدود په روسي لیکده.د اړولی و او د روسي ژبې تدریس یې جبري کړی و، په افغانستان کې هڅه وشوه په هغو سیمو کې چې ازبکان، ترکمنان او بلوڅان ژوند کوي د واکمن دري او پښتو فرهنګ او ژبې اغېز له منځه یوسي.

دري. په پوځي برخه کې بې اتفاقي: د اردو په چوکاټ کې د هزاره ګانو، ازبکانو او دنورو قومي غونډونو جوړول چې په وسلوال پوځ کې د پښتنو او تاجکانو د واکمنۍ په وړاندې انډول بلل کېده د روسانو د تفرقې اچونې د سیاست بل اړخ و. د کابل کمونیست حکومت تل د یوې سیمې او قوم له پوځي ټولګي نه د بلې سیمې او قوم د چور او وژنې لپاره کار اخیستی دی.

هغو سیمو ته چې پښتو ژبې او دري ژبې یکې اوسېدل د غلا لپاره له ازبکانو او ترکمنانو څخه جوړې د "دوستم" او "ګلم جم" جوزجاني مېلشو لېږل د سیاسي موخو لپاره له قومي دښمنۍ نه د ګټې اخیستې ښکاره څرګندوی دي.

د روسانو له خوا د څارندوی اداره "پولیس" خلکیانو "اکثریت پښتنو" ته وسپارل شوه او هغوی یې د وسلوال پوځ د یوې برخې په څانګړې ډول د خاد د مشرۍ په وړاندې چې د پرچمیانو (غالباً تاجکانو) په لاس کې وه ودرول.

د- ملت پالنه. پان اسلامېزم او د جهاد نړیوال کېدل: ناسیونالېزم (ملت پالنه) په افغاني ټولنه کې د مختلفو قومونو او قبایلو او بېلا بېلو مذهبونو نو ځای کوونکی لوبنی دی. افغاني ملت پالنې پر هېواد باندې د پردیو د یرغل په وخت کې دفعه کوونکې اړخ درلود او هر کله چې څواکمنو واکمنو د چارو واګې تر لاسه کولې، د ناسیونالېزم یرغلیز او هژمونستي اړخونه څرګندېدل چې د هغو په بهیر کې افغانستان ګاونډیو هېوادونو ته د

Ketabton.com

مذهب، افغاني فرهنګ او ژبې د لېږد په مرکز بدلېده. په دې ډول ملت پالنه د یوې امپراتورۍ د جوړېدو د ډاډ ور سرچینه ګرځېدله. افغاني ملت پالنې که دفاعي اړخ درلود که یرغلیز، د ملي او ټولنیز پیوستون لپاره یې تل له مذهب او دین نه مرسته غوښتې ده.

له ملت پالنې سره د افغاني مارکسیستانو دښمني له سیاسي او ایډیولوژیك پلوه موجه څلول کېده: د مارکسېزم ایډیولوژۍ د کارګري انټرناسیونالېزم د آرونو پر بنسټ، د واحدې طبقې په توګه د کارګرانو په لیکو کې د بوژوازۍ د تفرقې اچونې تیوري ګڼله: له سیاسي پلوه پر افغانستان باندې د شوروي اتحاد یرغل افغاني انقلاب ته د یو دوست هېواد د نړیوالې مرستې په توګه تبلیغېده.

مارکسېزم او مکتبي اسلام دواړو د افغانستان د نږدې دوو لسیزو جګړې په بهیر کې د ملت پالنې مخالفې هڅې تر سره کړې. مارکسېستانو ملت پالونکي ډله ډله زندانونو او وژنځایونو ته یووړل او بنسټپالنو ګوندونو پر هغوی باندې د کفر او الحاد تور پورې کړ او یوې شمېر یې ترور کړل.

د اسلام تاریخ د خپلو چارواکو او سیاسیتوالو د ولولو په لوړو ژورو کې ځینې وخت د روحاني یووالي او پایله کې د اسلامي ټولنو د یووالي لپاره د روڼاندیزو (روشنفکرانه) او ذهني ګرانه ایډیالونو څرګندوی دی. د یووالي د موخې د پلي کېدو لپاره له پوځي (فتوحاتو)، سیاسي (لکه د عرب لیګ او د یووالي د موخې لرونکو سیاسي ګوندونو لکه اخوان المسلمین او بعث ګوندونو جوړول، حقوقي (د یو کانفدراسیون یا فدراسیون د جوړېدو لپاره د نړیوالو تړونو لاسلیك کول) له لارې ګټه اخیستل شوې ده.

په ټولیز (کلي) ډول پان اسلامېزم د یو روحاني- سیاسي بنوونځي په توګه په ملي او نړیواله سطح د سیاسي موخو لپاره ګومارل شوی دی. په دې مانا چې د مسلمانانو چارواکو د هېوادونو د نیونې هیلې تل د پان اسلامېزم له ولولو سره اغېز پیدا کوي او ان ښکیلاګرو نامسلم

Ketabton.com

هېوادونو غالباً خپل مقصدونه د پان اسلامېزم په پوښ کې تاو کړي دي. دانګليس ښکېلاك پان اسلامېزم له لومړۍ عمومي جګړې دمخه په منځني ختيځ کې د خپلو استعماري دښمنانو له هغې جملې نه (عثماني ترکيې) پر ضد د ايډيالوژيکي مبارزې وسيله کړی و. د دې ښکېلاکېزې تګلارې په برکت ځينې نوموړکي کورنۍ لکه په سعودي عربستان کې د آل سعود کورنۍ، د تاج و تخت، شهرت او اغېز خاونده شوه. پان اسلامېزم د مارکسېست انترناسيونالېزم په شان تل د سيمه ييز ژوند له واقعيت سره په چلند کې له ماتې سره مخ شوی او بيا د مسلمانو بنسټپالو ګوندونو په لاس کې د چارواکو د پراختيا غوښتنې د موخو د پردې او د سياسي شعور نه درلودونکو مسلمانانو پرګنو د تېر ايستلو لپاره د يوه کشوونکي سراب په توګه پاتې شوی دی.

په افغانستان کې د جهاد په درياسو کلونو کې اسلامي انترناسيونالېزم د مارکسېست انترناسيونالېزم په وړاندې وکارول شو. زموږ په هېواد کې سياستوالو روحانيونو او (په ځينو برخو کې د ګوتو په شمېر روحاني سياستوالو) دې ته پام و چې له نړيوالې صبغې او د بهرنيو هېوادونو له مرستې پرته د جهاد د غوښتنې پر مخ بېول امکان نه لري. د بهرنيو هېوادونو د مرستې راجلبول په داسې حال کې چې د اسلامي تنظيمونو لپاره په خپلمنځي او کورني اړ و دوړ کې د سياسي دريځ د ټينګښت او تثبيت وسيله شوې وه، د سيمې د مسلمانو دولتو لپاره يې د افغانستان په جهاد کې د پرله پسې او ګټورې سياسي پانګه اچونې امکان برابر کړ.

بهرنيو هېوادونو د مذهبي او سياسي پيوستون او يو څه هم د قومي او کلتوري اړيکو له مخې د افغانستان په دننه کې ځانګړې ډلې له خپلو پوځيو سياسي او تبليغاتي مرستو څخه برخمنې کړې، د اسلامي هېوادونو د ټولو پوځي مرستو د اوډنې (کاناليز) لپاره يو افغاني سياسي واحد مرکز هم موجود نه و. افغانستان د لاسوهونکو هېوادونو د ګټيو د ټکر په سيمه واوښت. دې کار د افغاني ټولنې بېلابېل قومونه او قبايل له

Ketabton.com

بهرنیو هېوادونو سره د مذهبي، سیاسي، قومي او کلتوري تړښتونو له مخې تیت و پرك کړل او د ټولنیز پیوستون او یووالي د یو توکي په توګه یې د ناسیونالېزم اغېز یو څه کم کړ. په مخالف لوري کې د افغانستان د کمونیست ګوند له خوا مارکسیست انترناسیونالېزم د واك د بهرنیو سرچینو د خپلونې ایډیولوژیکه وسیله وګڼل شوه او روسانو له هغه نه د امپریالېستي موخې د تطبیق د حربې په توګه کار واخیست. په دواړو حالاتو کې د سیاسي واك د نیولو لپاره د سیاسي مشرانو پاملرنه د خلکو پر ځای چې ملي لیډرشېپ ته د اعتبار ورکولو اصلي سرچینې دي، له پولو نه د باندې بهرنیو لاسوهونکو هېوادو ته واوښتله. دې کار د بهرنیو لاسوهونکو هېوادونو په ګټه په سوله او جګړه کې له مورږ نه هر ډول نوښت واخیست او د یوې نیمې لسیزې په اوږدو کې یې زموږ خلکو ته تر ټولو ناوړه سیاسي زده کړه ورکړه.

د جهاد د دورې مذهبي مشرانو چې انترناسیونالېزم یې دعرب شیخانو او د ایران د ایت الله ګانو او حجت اسلامیانو "د پطرولو خزانې" د یوې برخې د لاسته راوړلو لاره ګڼله، ملت پالنه یې د مسلمانو پرګنو په روحیانو کې ووژله او له دې زیات یې لا د یو سپېڅلي اتحاد له لارې له سرې او ګرمې جبهې نه د ملت پالو د ایستلو لپاره او ټولو هغو کسانو باندې چې د افغانستان له نامه سره یې مینه لرله، د کفر او الحاد تور ولګاوه او ان ځینې یې شیهدان کړل. مذهبي لارښوونکو د دې لپاره چې "د وطن پالنې ګناه" په "پردي پالي ثواب" واړوي، له بېلا بېلو لارو یې د ملت پالنې پر ولولو ګوزارونه وکړل. له هغې جملې:

- د هغو تنظیمونو او سیاسي ډلو د نومونو په جوړښت کې چې د جهاد په کړکېچن مهال کې څرګند شوي وو د "ملي" او "افغانستان" د اصطلاحاتو ځای کولو ته په عمل کې هېڅ ډول پاملرنه و نه شوه. خو د دې خلاف د "اسلام" پر نومونې زیات ټینګار وشو (اسلامي حزب، اسلامي جمعیت، حرکت انقلاب اسلامي او نور) په بله وینا د ګوندونو مسلمانتوب د هغوی ملیتوب او افغانیت تر سیوري لاندې راوستی و.

Ketabton.com

-اسلامي تنظيمونو د مسلمانو پرګنو پاملرنه له افغانستان نه بهر سياسي معبودونو لکه ايت الله خميني، ضياء الحق او نورو ته واړوله. له هېواده د باندې د ځينو سياسي او مذهبي شخصيتونو د روحاني پوړيو او کراماتو په اړه مبالغه او ان په ښکاره ستاينه کېدله او هغو ته يې له ...سي شعور نه بې برخې د افغانستان د پرګنو د معتقداتو په متن کې د اسلامي نړۍ د لارښود په توګه(؟!) ډاډمن ځای پيدا کاوه.

- د هېواد د داخلي جګړې جبهې يې د اسلامي نړۍ د خلفاوو او مشرانو په نومونو لکه د عمر فاروق جبهه، د خالد بن وليد جبهه او داسې نورو په نومونو مبارکې او سپېڅلې کړې. ګنې د افغانستان د ملي او مذهبي لارښوونکو لکه ملا مشك عالم، محمد جان غازي، د ميوند فاتح محمد ايوب خان او نورو په مسلمانۍ کې څه شك او ګمان پيدا شوی دی.

- د اسلامي نړۍ د عمومي ګټو په وړاندې د افغانستان ګټې وړې او بې اهميته وګڼل شوې. په هغو شرايطو کې چې د روسانو د پوځي شتوالي له کبله په افغانستان کې ستر جهاد د مبارزې د مورچلو پياوړتيا ته ډېره زياته اړتيا درلوده، د اسلامي انترناسيوناليزم د بيرغ ساتونکو بوازې په ۱۹۸۰ کال نږدې پينځه زره افغاني مجاهدين د عراق د جمهور رئيس صدام حسين پر ضد د جهاد(؟) لپاره د ايران ايت الله ګانو د توپ خولې ته وتړل. په ۱۹۹۱ع کال کې ۳۵۰ تنه مجاهدين د لنډ مهالي افغان حکومت له خوا د امريکا او سعودي عربستان تر څنګ "د کويټ د ازادولو"(!) لپاره د عراق د اسلامي هېواد پر ضد ودرېدل: په داسې حال کې چې افغانستان په همدې وخت کې د کمونستانو تر اسارت لاندې و. اسلامي حزب په همدې کال کې تياری څرګند کړ، چې د سرېو او مهماتو په لېږلو سره د هندوستان د مرکزي حکومت په وړاندې د کشمير د شورشي مسلمانانو دفاع کوي او هغه هم په داسې شرايطو کې چې افغانستان تر کشميره زيات دخپلو مسلمانو خلکو مهربانۍ ته اړتيا لرله.

له ځينې مذهبي مشرانو سره د جهاد د خړوبونې له بهيرنيو سرچينو نه د ګټې اخيستنې له دليل پرته، بل ستر دليل چې هغوی يې د

Ketabton.com

ملت پالنې ولولو مخالفت ته را بلل دا وه‌په غلطه يې فکر کاوه چې مجاهدين حاضر نه دي يوازې د افغانستان د دفاع لپاره د شهادت جام وڅښي. په داسې حال کې چې که يوازې په نړيواله مانا له اسلامي معتقداتو نه د دفاع لپاره د شهادت مرتبه مطرح وای "د فلسطين دار الشهادت" چې نږدې يوه پېړۍ يې له عمره تېرېږي، مومنانو ته يې د اسلام په لاره کې د قربانۍ ورکولو لپاره ښه زمينه برابره کړې ده.

ګومان نه کېږي له اسلام نه د دفاع په خاطر په فلسطين کې له اسرائيلو سره په جګړه کې د کوم افغان پوزه وينې شوې وي، د شهادت پوړۍ لاسته راوړل خو لا پرېږده. ځکه نو هېوادني جهاد ته په تګ کې له ملي او اسلامي نواميسو دواړو څخه دفاع مطرح ده.

په هر حال! ملت پالنې په ځانګړي ډول د انګليس د ښکېلاکيز اغېز د پېړيو په بهير کې په داسې شرايطو کې چې له ګاونډيو اسلامي هېوادونو سره د مذهبي او ديني اړيکو پر بنسټ د افغاني ټولنې د يو ځای کولو او رنګولو امکانات موجود وو، د يو ځواکمن مخالف ځواك په توګه عمل کړی او د افغانستان د خپلواك اسلامي دولت په جوړښت کې يې خپل بنسټيز رول تر سره کړی دی. اسلامي انترناسيوناليزم د مسلمانانو له مذهبي ولولو سره په تماس کې د ځواکمنو جذبو په لرلو سره د مارکسيزم له چاپېريال نه له راغلي پردي انترناسيوناليزم نه زيات د افغاني ملت پالنې نويو را پيدا شويو توکو ته زيان ورساوه.

اسلامي انترناسيوناليزم د سياسي ټولنپوهنې په اصطلاح خلك په پراخه کچه له ځانه پردي کړل او د افغانستان د ګټې د ساتنې مينه يې ورکمه کړه. د اسيا د جنوب ختيځ په بازارونو کې د افغانستان د لا جورودو او زمردو خرڅون، د عرب اميرانو په بازارونو کې د هېواد د ځنګلونو د لرګيو خرڅول، د پاکستان او ايران په بازارونو کې د دښمن د جګړه ييز ماشينونو د ټوټو ټوټو اوسپنو خرڅول او بالاخره د کابل موزيم لوټ، ټول د افغانستان د لوړو ملي ګټو په وړاندې د هغې بې تفاوتۍ ښکارندويي کوي، چې انترناسيوناليزم ورته لمن وهي. د دې تېرې شل

Ketabton.com

کلنۍ جګړې په ترڅ کې د افغانستان خاوره د روسي، ایراني، پاکستاني عربو او نورو اجنتانو په "کاروان سرای" بدل شوې دده چې هر یو د انترناسیونالېزم تر بیرغ لاندې د افغاني مذهبونو او قومونو پر پاشل شویو ټوټو باندې خپل رقیبان ځپل. خینو عربانو لکه سعودي عربستان ته د افغاني پان اسلامېزم له ګرم بازار نه د سوداګرۍ ګټې تر لاسه کول او په سیمه کې د ایران د پراختیا غوښتنې د مقابلې لپاره تر ټولو ښه لار ګڼل کېدله.

هغه وخت په افغانستان کې د دوو اسلامي هېوادونو سعودي عربستان او ایران مقابله په خپله د ملت پالنې څرګندوی وه، خو افغانان یې د انترناسیونالیستي لېوالتیاوو لرلو ته هڅول، انترناسیونالېزم یې د خینو افغانانو دعقیدوي ښوونځي په توګه یوازې د افغانستان په خاوره کې ساته.

د افغانستان په جګړه کې نورو ښکیلو عربانو (عربو ته د فلسطین په انډول) د افغانستان په لرې پروت هېواد کې د شهادت د درجې لاسته راوړلو لپاره په ارام زړه خپله پاملرنه راړولې وه. هغه د خدای بښلي جمال عبد الناصر په وینا ګني اسرائیل د مدیترانې په بحر کې لویدلي دي او فلسطین د یو خپلواك دولت په توګه راټوکېدلی دی.

له پورتنیو یادونو څخه څرګندېږي چې د پان اسلامېزم له مفکورې نه دفاع د افغانستان له ګټو نه د دفاع په مخالف لوري کې ودرېږي او ان د هېواد د له منځه وړلو لاره دده. که چېرې په اسلامي نړۍ کې دا مفکوره دعملي کېدو او پلي کېدو وړ وای، نو ډېر پخوا به د افغاني مذهبي ډلو د مشرانو په واسطه د انترناسیونالېزم د شعار په وړاندې کولو سره (په خینو برخو کې) د متفرقو او دښمنو اسلامي هېوادونو د عقیدوي، ایدیولوژیك، سیاسي او سازماني پیوستون شاهد وو. انګلیسانو له خپلو هر ډول ښکیلاکیزو چلونو سره و نه کړای شول، تر لومړۍ نړیوالې جګړې دمخه د منځني ختیځ عربي هېوادونه چې د یو دین، تاریخ، ژبې، فرهنګ او واحدې جغرافیا لرونکي دي، په یوه نړیوال سازمان کې سره متحد کړي.

Ketabton.com

هغه تېنګ اختلافونه چې ځينې وخت د خونړيو جګړو سبب شوي دي، د مسلمانو عربي هېوادونو تر منځ يې د بېلتون يوه غټه پوله رامنځته کړې ده. جمال ناصر له مصر سره (د يو فدراسيون په چوکاټ کې) د سورېې د يو ځای کولو او صدام حسين له عراق سره د کويټ په يو ځای کولو سره لومړي په سوله ييز او دويم د زور له لارې د يوې اسلامي امپراتورۍ د بنسټ د اېښودلو هيله لرله. دواړه په دې لاره کې بريالي نه شول. سورېې او کويټ دا نه منله، د دوو ډيکتاتوريو تر بيرغ لاندې چې دمسلمانو عربو نړۍ يې د تورې په زور جوړوله، له خپلو ملي طبيعي ګټو څخه تېر شي. د عربي هېوادونو د اخون المسلمين ګوندو نه چې د اسلام د نړيوال دولت د جوړېدو لپاره يې په سياسي برخه کې ځينې جنجالېزې پېښې رامنځته کړي، له نيمې پېړۍ نه په زياته موده کې د ټولو قهرجنو او سوله ييزو وسايلو په کارونې سره نه يوازې ان په يوه مسلمان هېواد کې د سياسي واك په نيولو بريالي نه شول، بلکې د اسلامي نړۍ د يووالي د پلي کېدنې په لار کې د اسلامي ټولنو له سياسي واقعيتونو څخه په ډېر لرې واټن کې د يوې بنسټپالې او ځانساتې ډلې په توګه يوازې يو لږکۍ (اقليت) پاتې شول او د سياسي مبارزې په ډګر کې تجريد شول. د بعث ګوند چې د "ميشيل افلق" په واسطه په ټولو عربي هېوادونو کې د واك نيونې له لارې د عربي هېوادونو د يووالي د راوستو لپاره جوړ شو، نه يوازې دا چې د عربي هېوادونو د يووالي په لار کې چې کوم ګام پورته نه شو کړای، بلکې د عراق او سورېې دوه هېوادونو چې په هغو کې د بعث ګوند ځانګې واك په لاس کې لري، کلونه کلونه يې له يو بل سره دښمني وکړه او په ۱۹۹۱ کال کې پر عراق باندې د غربي متحدينو د ځواکونو په يرغل کې، سوريه د سعودي عربستان، امريکا، انګلستان او فرانسې تر څوا ودرېده. د ايران او عراق د دوو اسلامي هېوادونو تر منځ نږدې لس کلنه جګړه او دايران او سعودي عربستان تر منځ اختلافونه د دې واقعيت څرګندې نښې دي چې يو هېواد هم تيار نه دی خپلې ملي ګټې له هغو د روغجنو سياسي شعارونو ځار کړي چې د بشکېلاك بوی ورڅخه راځي

Ketabton.com

تجربې په ډاګه کړې ده چې د افغاني ټولنې ټینګو واقعیتونو دین او ایډیولوژۍ چې له بهر نه داخل ته را ددننه شوي یا زغملي یا یې نه دي زغملي د دین زغم په هغه کچه (مقیاس) و چې د خلکو له روحیاتو سره یې یو ځای کوونکو اډستونو سمون وخوړ او بیا یې له خپل لومړنۍ بڼې سره څرګند توپیر پیدا کړی دی.

- امام ابو حنیفه کابلي د شریعت له آرونو څخه د زمان او مکان له شرایطو سره سم تفسیرونه راوکښل حنفي مذهب یې په رسمي، ملي او افغاني مذهب واړاوه.

- د مارکسېزم ایډیولوژۍ د افغانستان د سیاسي او ټولنیز ژوند له واقعیتونو سره په چلند کې څو ټوټې شوه او د دې ایډیولوژۍ توغ پورته کوونکي ګوند (کمونست ګوند چې د "وطن" د نامه تر شا یې ځان پوښلی او پټ کړ) د افغاني ټولنې د ملي او دیني جوړښتونو د درناوي په تظاهر کې ځان داسې نغاړه چې څېنو بهرنیو ډیپلوماتیکو کړیو ته یې چې له سیاسي لارې یې د افغانستان د ستونزې حل غوښته له خپل لومړي هوښ سره توپیر ډېر ګران کړی و. څکه نو په داسې حال کې چې په راتلونکي کې به له ټولو اسلامي هېوادونو په ځانګړي ډول له ګاونډیو سره د مسلمان افغانستان د ښو اړیکو لرل په بهرني سیاست کې یو نه انکارېدونکي اصل وي، د افغانستان په واسطه د پان اسلامېزم د مفکورې د پلي کېدو لپاره د عمل د نوبښت تر لاسه کول د هېواد د لوړو ګټو خلاف ملي ضد. تشه او له واقعیت نه لرې تګلاره ده، په وروستۍ شننه (تحلیل) کې د هغو کسانو سیاسي شعار دی چې د افغانستان له مسلمانانو نه د دین، مذهب په یو نړیوال ګټور تجارت کې ګټه اخلي او یرغمل کوي یې.

پان اسلامېزم د هماغو سیاسي، مذهبي مشرانو جادویزه افسانه ده چې د خپل اسلامي او ملي ځواك د ملاتړ له لارې د سیاسي واك د لاسته راوړلو هیله نه لري، او د خپل هېواد له پولو نه د باندې بهرنیانو ته یې د امید سترګې نیولې دي.

هـ- په هجرت کې د ملت پالو روڼاندو د سیاسي هڅو خنډونه له سیاسي

Ketabton.com

پلوه هغه لوی درس چې نږدې ۲۰ کلنې جګړې موږ ته را کړ دا دی چې د سیاسي ځواك راټولونه، جوړونه، تشکل او د سیاسي ځواك ښه سمون پر پېښو باندې ډېر اغېز لري. له همدې کبله شورویانو پر افغانستان باندې د یرغل په وخت کې هغو کسانو ته چې په ځاني ډول یې د روس د یرغل مخالفت کاوه د په ځنګزني ډول کتل، په داسې حال کې چې پر سیاسي ډلو پورې د تړلو اشخاصو له مخالفت ته یې وېره کوله. له یو سیاسي جوړښت سره د نه تړښت په مانا د نا پېیلتیا آرونه، د پخوانیو دولتي نظامونو ایډیالونه دي، چې په هغه کې سیاسي ګوندونو ته د شك او تردید په سترګه کتل کېدل او د ټولنې دننه اختلافونو د یوه ځواك په توګه د سیاسي سازمانونو په چوکاټ کې ځان نه و ښرګند کړی.

تجربې په ډاګه کړې ده چې په ننني افغانستان کې له ټولو سره د اړیکو لرل او هېڅ یوې ډلې سره نه لرل له دې کبله په سیاسي لوبو کې د پلې کېدو ځای پیدا نه کړ چې تر شا یې یو سازمان نه درلود. یانې د زور له موضع (واك د سیاست مضمون دی) په جګړه کې داخل شوی نه دی. له پورته یادونو ځخه دا ټکی څرګندېږي چې د ... د سیاست په برخه کې له یو جوړښت نه کار اخیستل په یوې رښیا اوښتې دي. د همدې اړتیا له مخې خینې روڼاندې په حقه په دې باور دي لکه څنګه چې نورو له بهر ځخه په رالېږل شویو ډلبندیو باندې هېواد ویجاړ کړ، نو موږ څنګه د خپل ځاني او ملي ډلبندیو په واسطه و نه کړای شو هغه بېرته ودان کړو.

ځکه نو په مهاجرت کې د سولې، د هېواد د بېمرازۍ او سوکالۍ په نیت د یو ملي سیاسي جوړښت د رامنځته کېدو هیله ډېره نېکه ده. خو خینې لاملونه دا نېکه هیله له ګډوډۍ سره مخامخوي.

- جغرافیای لامل. د یوې متشکلې ډلې د جوړښت لپاره د یو اندود (د تفکر طرز) د پلویانو تر منځ تفاهم پوره نه دی، د کار په پیل کې باید جغرافیایي واټن بنسټوال (موسسین) یو له بله لرې نه کړي. د یوې ډلې د کړنلارې او تګلارې جوړول چې د تفاهم د امکان واټن او لرې والی لنډ او ان ممکنوي. د اوونیو اوونیو-خبرو اترو غوښتنه کوي، د یوې

Ketabton.com

کړنلارې او تګلارې په جوړېدو سره پایته نه رسېږي. د دې لپاره چې کړنلاره او تګلاره د خلکو د پراخه پرګنو د جلب او جذب و ثیقه او یا لږ تر لږه د یوې عقیدې د سازماني اړیکو وسیله شي، باید د موسسې کانګرې له خوا تصویب شي.

د مهاجرت ژوند په شرایطو کې د موسسې کانګرې د غونډې د جوړولو امکان ډېر تنګ دی. له پورتنیو یادونو څرګندېږي چې د افغان مهاجرینو له خوا د اغېزمن سیاسي فعالیت تر سره کول یوازې له بهرنیو هېوادونو څخه تر سره کېدای شي چې د زیاتو افغانانو کوربانه (مېزبانان) وي. هغه وخت به مونږ په ټوله نړۍ کې د بېلا بېلو او خپلواکو ټولنو د راټوکېدو شاهدان یوو، هر کله چې هېواد ته د تلو امکانات برابر شي، د هغوی ټول پر یوه پلات فورم باندې د توافق له مخې کولای شي په یوه واحده جبهه کې ګډون وکړي. خو په دې شرط چې هغه منفي لاملونه چې لاندې یې یادونه کېږي له منځه وړل شوي وي.

- پولي او مالي لامل: له پولي او مالي ملاتړ پرته د یو سیاسي سازمان او ډلې تصورول د بې امکاناتو او بې وسلې اردو له تصور نه هم مشکل دي. په بنسټیز ډول هغه ډلو ته چې په افغانستان کې د جهاد په وخت کې یې ځان څرګند کړ، که له یوې خوا یې هغوی په پردیو هېوادونو پورې وتړل، له بلې خوا یې دوی ته د دې امکان پیدا کړ چې په اغېزمن ډول خپله سیاسي او پوځي پېژندنه په ډاګه کړي او د کمونیستانو له ماتې وروسته د پېښنو په لاربښوونکي ځواك بدل شي. د بهر د پولي او مالي ملاتړ د نشتوالي له کبله افغان ملتپالې ډلې په زیاته کچه له جګړه ییز سیاسي ځواك څخه بې برخې او تر ډېره حده له صحنې نه بهر شوې.

له ګټې او مهمو عایداتو پرته د سازماني چارو د پر مخ بېولو لپاره د ګډون پر ونډې، د غړیتوب په ونډې او نورو مرستو که څه هم اولسي سرچینه ولري نه د جګړې او جهاد په شرایطو او نه هم د مهاجرت په شرایطو کې کولای شو حساب وکړو

- رواني او کلتوري لامل په بهر کې استوګن افغانان په ځانګړې

Ketabton.com

اوعام ډول تر ګڼو رواني فشارونو لاندې ژوند کوي هغه ځوانان چې لږ تر لږ ۲۹ کاله عمر لري او له اوولسو کلونو څخه زيات وخت يې په پردي چاپېريال کې تېر کړی دی، ډېرې لېږې ملي ولولې لري. سپين ږيري چې د هېواد په مينه کې سوزېږي له يوې خوا د هجرت ژوند په ګڼ شمېره ستونزو کې ډوب دي او له بلې خوا سخت له فکري پاشلتيا سره مخامخ دي او تر اوسه پورې د دې کټګورۍ خلکو ولولې په کوم واحد مرکز کې راټولې شوي نه دي.

په لويديځو هېوادو کې د مهاجرو ډلو په منځ کې سياسي فعاليت د ظلم په اور د سوي خنګله په منځ کې د ډيوې له بلولو سره ورته والی لري. په دې هېوادو کې يوازې دومره کېدای شي د کلتوري او ليکنيو اړيکو په واسطه د عقيدې د ګډون لاره چاره برابره او يا د تفاهم په نويو لارو چارو کار وشي.

البته په دې منځ کې بايد پاکستان او ايران ته ځانګړی مقام ورکړ شي. په دې دوو هېوادونو کې د زياتو مهاجرو افغانانو شتوالی تل د سازماني چارو امکانات برابر کړي دي. خو غالباً کوربه هېواد د مهاجرو د سياسي ډلو سوق او اداره په لاس کې اخيستې او له هغو نه يې ځينې وخت د خپل ځان په ګټه او د افغانستان د خلکو پر ضد کار اخيستی دی.

له دې پرته کوربه پاکستان د جهاد د کلونو په بهير کې د سرې وژونکو خپلې استخباراتي دستګاه او يا په دوی پورې د تړليو ډلو په واسطه ډېر ملتپال روڼاندي وژلي او د سياسي فعاليت ور يې پر مخ ورتړلی دی.

افغاني وسلوال سياسي ګوندونه په داسې شرايطو کې نړۍ ته راغلل چې په افغانستان کې مطلقه ګډوډي واکمنه وه او سياسي مبارزې چې غالباً قهرجنه بڼه يې درلوده، قانوني او حقوقي جوړښتونو او ان مدني اخلاقو پرې څه اغېز نه کاوه. د جګړې کلتور که له يوې خوا د ښکېلاک د اغېز د له منځه وړلو لپاره ګټور ثابت، له بلې خوا يې خلکو ته ناوړه سياسي تربيه ورکړه. هغه خلك چې د عادت له مخې د وسلې پر زور خپله

Ketabton.com

اراده پرنورو ومني، په ډېره سختنه به تیار شي چې سوله ییز سیاسي قواعد ومني.

اوس موږ د سوله ییزو هیلو په لرلو سره، خو نه په نږدې وخت کې هغه واقعیت وینو چې د یو ملي سیاسي تشکل د جوړولو په بهیر کې چې مهاجر افغانان په ځانګړې ډول قلموال مجاهدین به په کې ونډه لري، هېڅ ډول هغه ستونزې چې پورته ورته اشاره وشوه، په منځ کې نه شته. په دې وخت کې به موږ د اخلاقي ځواك په توګه یو ځواکمن او د جګړه ییز ځواك له پلوه د کمزوري سیاسي جوړښت د شتوالي شاهد یوو. رښتیا خبره دا ده چې داسې یو جوړښت په ډېره ګرانه کولای شي د افغانستان د سیاست په چارو کې اغېزمن رول ولوبوي. دا چارې د هغو ډلو د زور ازمېیلو ډګر ګرځېدلی دی چې وسله لري. اصولاً هر کله چې د سیاست ډګر د تودې جګړې په ډګر واوښت بیا نو د پېښو په بدلون کې د اخلاقي او مانیز ځواك لرونکي ډلې ته د رول د اثبات مجال په لاس نه ورځي.

په داسې حال کې چې عملاً د دې ډلو بې وسلې کول امکان نه لري، د یو سیاسي جوړښت اخلاقي رول هغه وخت د توجیه وړ دی چې د ځینو وسلوالو ډلو له ملاتړ نه برخمن وي او په بله مانا مادي ملاتړ ولري. د اتکل له مخې دا له کړکېچ نه د وتلو یوازینۍ لار نه ده، خو په باور سره یوه رښتینې لار ده.

Ketabton.com

دویم څپرکی

د ناپیيلي حکومت غوښتنه او د ملي اردو د رغونې پر بنسټ د دولت د فزیکي لوړتیا بیا راژوندي کول(۱)

د ملي وسلوال پوځ د یو ملي اردو جوړول چې د داسې پوځي تجهیزاتو لرونکی وي چې پر وسلوالو ډلو او د هغو پر پلویانو لوړتیا ولري د سولې او په پای کې د دولت د فزیکي لوړتیا د تضمین لپاره لومړی ګام دی.

الف: د ملي اردو (ملي وسلوال پوځ) بیا جوړونه: تر ټولو دمخه د دې خبرې یادونه کوو چې په اوسني اضطراري حالت کې زموږ لپاره د ملي اردو په بیا جوړونه او تجهیزونه کې د کورنۍ سولې د ټینګښت او د حقوقو د دولت د جوړېدو هیله پرته ده، نه له کوم بهرني ځواک سره سیالي او دښمني. په داسې ډول د ملي اردو جوړونه چې لږ تر لږه د ګاونډیو هېوادونو له وسلوالو پوځونو سره د سیالۍ ځواک ولري، د افغانستان لپاره د

---

(۱) د دې برخې اړوند بحث د ملي اردو جوړول او د وسلې د راټولولو موضوع یوازې د یو ناپیيلي حکومت له نظره تر څېړنې لاندې نیول شوې ده. د یو جنګېدونکي ډلې (لکه طالبانو) له پیدا کېدو روسته د ملي اردو د جوړولو، د وسلې راټولولو او د حقوقو د دولت د جوړولو د سیاسي چوکاټ په توګه د هغوی رول په دې بحث کې په پام کې نیول شوی نه دی.

Ketabton.com

کړکېچ، ستونزو او غربیی په شرایطو کې یوه نه پلې کېدونکې هیله ده.

د دولت د فزیکي لوړتیا د تأمین لپاره د ملي اردو جوړونه د یو ناپېیلي حکومت د جوړښت له لارې امکان لري. ناپېیلی حکومت باید په تولیز ډول د یوه ناپېیلي اردو پر ملاتړ ډډه ولګوي. د ملي اردو په جوړښت کې د وسلوالو ډلو داخلول له دې کبله ګټور نه دي:

- سیاسي شوي اردو، د ناپېیلتوب له حالت نه چې د جګړه ییزو غاړو د باور د خپلونې بنسټیز توکی دی، د باندې وځي.

- د ګڼو وسلوالو ډلو په منلو سره چې ممکن په دستوري ډول په اردو کې ځای ونیسي له واحدې قوماندې نه د ملي اردو سوق او اداره له ستونزو سره مخامخوي.

- په ملي اردو کې د تنظیمي ډلو په ځای نیونې سره، وسلوال پوځ د ناپایه تنظیمي حسابونو د پاکونې د نښتو په ډګر اوړي. د ملي اردو کدر باید له تېرو سلطنتي او جمهوري صاحب منصبانو څخه جوړ شي چې له وروستیو لاس پوڅو رژیمونو سره سیاسي تړښت و نه لري. د اردو په لیکو کې باید د خدمت تر بیرغ لاندې د شر'.ضو پوره کوونکي ځوانان او په پراخه کچه هغه کسان جذب شي چې یوې نیمې لسیزې جګړې هغوی د هېواد د اقتصاد او فرهنګ په برخه کې په نه کارېدونکو عناصرو بدل کړي دي. دا کسان به په خپله خوښه د اردو خدمت ومني.

ملي اردو به په اوسنیو اضطراري شرایطو کې چې اوزګارتیا د تولنې د کار د ځواك زیاته برخه له ګټې ایستلې ده، د جلب او جذب ځواك ولري.

د ملي اردو په جوړښت کې د دغه اردو د بودجې د لاسته راوړلو مسئله د پام وړ ده. ناپېیلی حکومت په داسې وخت کې د سولې د ټینګښت لپاره د دې اردو مرستې ته اړتیا لري چې له جګړې نه را پیدا شوې ګډوډۍ له ملي سرچینو او عوایدو څخه د اردو د بودجې لاسته راوړل ناممکنوي. هغه وخت نو د اردو د تمویل او تجهیز یوازینۍ سرچینه بهرنۍ مرستې دي. له هغو خبرونو نه چې د هجرت په خپرونو کې خپاره شوي دي

Ketabton.com

 څرګندېږي چې د اروپايي ټولنې هېوادونه او د امريکا متحده ايالات تيار شوي نه دي چې د ملي اردو په بيا جوړونه کې له راتلونکي ناپېيلي حکومت سره مرسته وکړي. د دې مرستو په ملو کې به د انډول ساتل په نړيواله کچه د راتلونکي حکومت د ناپېيلي سياست د بنسټ لومړۍ ډبره کېږدي.

موږ تر اوسه پورې د وسلوالو ډلو له دريځونو سره له اړيکو پرته د ناپېيلي حکومت پواسطه د ملي اردو د بيا جوړونې په برخه کې خبرې وکړې. د وسلوالو ډلو له معضلې سره له رښتيني چلند او د هغوی له بې وسلې کولو پرته به د يو نا پېيلي حکومت تشخص ناممکن وي.

ب- وسلوالې ډلې او د بې وسلې کولو ربړه: د شوروي د يرغل وخت هغه پړاو و چې دوسلوالوډلو شتوالی چې د ملي مقاومت په برخه کې بې کرنده ونډه درلوده، د توجيه وړ ګرځاوه. له افغانستان نه د شوروي د يرغلګرو ځواکونو په وتلو او په ځانګړي ډول په راتلونکي کې د حقوقو د يو دولت په ټينګښت سره وسلوالې ډلې د خپل شتوالي منطق له لاسه ورکوي.

همدا اوس د وسلوالو ډلو زياته برخه د هېواد د خاورې دخپلواکۍ او ملي واکمنۍ پر ضد د بهرنيانو د لاسوهنې په وسايلو اوښتې ده. دا ډلې د سولې د ټينګښت او په هېواد کې د حقوقو پر آرونو د ولاړو حکومت د رامنځته کېدو مخه نيسي.

د افغانستان جيوپوليټيک جوړښت، هېواد تل د لښکرکښيو او فتوحاتو له خطر سره مخامخ کړی دی. په ځينو برخو کې د افغانستان واکمنان ګاونډيو هېوادونو ته د لښکرکښيو سرچينه وه. دا سوبې څه کورنۍ وې که بهرنۍ. د دې سبب شوي چې د افغانستان د خلکو يوه برخه د تاريخ په بهير کې د سپکې وسلې له کارونې سره په ښه ډول اشنا شي او هغه د ناموس په شان د خپلې ځانې او ملي پېژندنې د تثبيتولو د وسيلې په توګه وساتي.

د افغانستان د ټولنې په هغو سيمو کې چې قبيلې استوګنې دي، کله کله وسله د ټولنيزو شخړو په حل کې د قاضي ځای نيسي.

Ketabton.com

د دې واقعیت په پام کې نیولو سره چې پورته ورته نغوته (اشاره) وشوه، د وسلې راټولول د سولې د بهیر تر ټولو ستونزمن پړاو ګڼل کېږي. همدې ستونزې ته په پام لرلو سره ځینې د نظرخاوندان په دې عقیده شوي چې د وسلې د راټولونې پر ځای دا اوسنی وسلوالې ډلې د سولې د ټینګښت د مسوولینو په ډله کې په رسمیت وپېژني. په دې برخه کې لږ تر لږه د دوو آلترنتیفونو وړاندیز شوی دی:

- د ملي اردو له موازینو سره سم د قوماندانانو د شوار جوړېدل: دا وړاندیز له دې کبله د تایید وړ نه دی چې قوماندانان له دښمنو تنظیمونو سره تړلي دي او په یوه جوړښت کې یې راټولول اسانه کار نه دی. که بیا هم کله چې د قوماندانانو په سازماني سمبالښت کې ستونزې موجودې نه وي، د قوماندانانو د پرېکړو لپاره د ملي اردو تر څنګ د یو بل امنیتي اورګان ځانګړي کول، په یوه سیمه کې د دوو پاچایانو مقوله را ژوندی کوي، دا له یوه مسوول لاسه د سولې د ټینګښت له هیلې سره سمون نه خوري.

- د ملي اردو په تشکیل کې د وسلوالو ډلو ادغام بل د پام وړ آلترنیتف دی. دا آلترنیتف که څه هم له تنظیمونو سره د ډلو د نه پیوستون له ژمنو سره مل وي، په ملي اردو کې په لویه کچه عقیدوي جګړې خپروي او د وسلوالو خواکونو یو رنګي او یووالی چې په لېږدوونکي پړاو کې د سولې د ټینګښت او حقوقو د دولت د د بنسټ اېښودلو د دندې سرته رسول کمزوري کوي.

له پورته یادونو څخه دا ټکی څرګندېږي چې د ملي اردو جوړښت باید د وسلوالو ډلو د درنو وسلو د راټولو له پروګرام سره یو ځای وي. د سپکو وسلو راټولول به د هغو وسلو په ډول چې پر افغانستان باندې د شوروي تر یرغل د مخه له خلکو سره پاتې کېدلې لږ کم شي او فکر نه کېږي د حکومت د اضطراري پروګرام برخه شي. د سپکو وسلو راټولول هغه وخت د انتقالي حکومت د دندو په سر کې راتلای شي چې له دې اړخه را پیدا شوی خطر د دولت امنیت ته ګواښ وکړي. د سپکې وسلې له پلوه به

Ketabton.com

دا خطر په لږه اندازه محسوس وي.

د بې وسلې کولو پرگرام باید پړاو په پړاو د عمل په ډگر کې پلی شي. د دې پروگرام د پلي کېدو لومړی پړاو باید په کابل او د هغه په شاوخوا سيمو کې تر سره شي. په کابل کې د يو ځواکمن مرکزي حکومت ټينگښت به د افغانستان په نورو سيمو کې د دې حکومت د فعاليتونو د تر سره کولو لپاره لاره هواره کړي.

ج. د درنو وسلو راټولول: د درنو وسلو راټولول د لنډ مهالي حکومت له جنجاليزو دندو څخه گڼل کېږي. د دې کار ستونزه په دې کې ده هغه تنظيمونه چې خپله سياسي پېژندنه يوازې د وسلې په ساتنې او کارونې کې گوري او هغه مواضع چې د دې وسلې په واسطه يې تر لاسه کړي دي په اسانۍ سره له لاسه نه ورکوي. د دې دليل دا هم دی چې دوی غواړي د واك له دې مورچله د راتلونکو سياسي پېښو پر پرمختگ کنټرول ولري. بهرني لاسوهونکي هېوادونه به هم په دې لاره کې تر خپل ملاتړ لاندې تنظيمونه وهڅوي، خو بيا هم له سختې جگړې نه د ستړيا لاملونه، له بې پايلې زور ازمويلو څخه دعقل سر ته راتلل، د دښمنو غاړو د جگړه ييز ځواك کمزوري کېدل او د سولې د منلو د يو مېکانېزم راوستلو ټول کورني او بهرني فشارونه بايد وي. د درنې وسلې راټولول چې بايد د دې مکانېزم په منځ کې ځای ولري تر يوه حده د لنډ مهالي حکومت په واسطه د وسلوالو ډلو د باور د جلب په اندازې پورې اړه لري. په بله وينا بايد د لنډ مهالي حکومت په جوړښت کې د ټولو سياسي ډلو پوره توافق او د انتقالي دورې د دندې (له هغې جملې نه د وسلو راټولول) پر مخ بېولو کې د دې حکومت ته د وړتيا او واك ورکول په خپله د هغه باور ښکارندوی دي چې وسلوالې سياسي ډلې به يې پر لنډ مهالي حکومت ولري.

گومان نه کېږي چې د لنډ مهالي حکومت په وړاندې دا باور تر دې کچې وي چې وسلوال گوندونه ډلې ډلې په خپله خوښه درنه وسله ناپېيلي حکومت ته ورکړي. يوازېنۍ لار چې هغه وخت ناپېيلي حکومت ته پاتې کېږي د لنډ مهالي حکومت په واسطه د بازار له نرخ نه په اوچته بيه

Ketabton.com

د درنو وسلو پیرېدل دي. په دې برخه کې باید د ناپېیلې حکومت له خوا د نړیوالو موسسو پولي مرسته جلب شي او له دوستو هېوادونو نه د مرستې په لاسته راوړلو کې د هغوی بې غرضي په پام کې وي. سر بېره پر دې د مرستو په پیدا کولو کې باید لازم انډول مراعات شي.

زموږ په اند له افغانستان نه د شوروي ځواکونو له وتلو وروسته نور د جهاد اوعقیدې جګړې خپل ځای د تنظیمونو په واسطه د سیاسي واك د تر لاسه کولو لپاره پوچو او ناوړه لوبو ته پرې ایښی دی. طالبانو تر یوه حده د دې ورانوونکو لوبو په تګلورو کې کمښت راوست. غالباً هغه کسان چې په دې لیکو کې وو، د دې ناوړه پېښو بلهاریان (قربانیان) شول. د اکثریت لیکو په زغرده جنګېدل د کومې لوړې عقیدوي هیلې لپاره نه وو، خو په داسې شرایطو کې بې جګړه د ژوند ځروېېدنې وسیله وګڼله چې جګړې او کړکېچ په هېواد کې له روا او اصولي لارې نه د معاش تر لاسه کول ډېر سخت کړي وو. دا ډله چې کولای شو په یو ډول ورته اجیر ووایو، په اسانۍ سره به تیاره شي چې د یوه مناسب انډول په مقابل کې خپله وسله دولت ته ورکړي.

د کار، دندې، ښوونې او روزنې زمینې په برابرولو د دې ډلې د راتلونکي ژوند په تضمینولو سره به د ټولنې د ګټو د ساتنې لپاره یو بل لامل هم زیات شي.

د ملي اردو د جوړېدو او د وسلې راټولونې پروګرام باید د افغانستان د پولو د کنټرول له کړنلارې سره په یوه وخت کې پلی شي. د وسلو راټولول به تر هغه وخته پورې چې د وسلوالو ډلو او بهر تر منځ د ترېښت لوژیستکي او تدارکاتي پُل ویجاړ نه شي، هېڅ درد درمل نه کړي. له دې کبله نو په کار ده چې:

- انتقالي حکومت باید د سولې د ټینګښت په اړه له لاسوهونکو هېوادو سره په پراخ تفاهم کې وي. دا کار ستونزمن دی. ځکه چې د لاسوهونکو هېوادونو هیله دا ده چې د افغانستان شخړه کې د خپلو نږدې دوو لسیزو سیاسي پانګې نه په داسې شرایطو کې لازمه ګټه پورته کړي

Ketabton.com

چې نر څو په هېواد کې په ورو ورو ډول قانوني حکومت ټینګېږي. له یو دوو ډلو سره چې د بهرنیو لاسوهونکو هېوادونو په لمسون څان د سولې له بهیر نه ګوښه کوي، د لنډ مهالي حکومت قهرجن چلند بل بد کار دی، لنډ مهالی حکمت باید د راتلونکي اټکلي ټکرونو لپاره ور تیاری ولري

- د افغانستان د پولو د څارنې لپاره باید د وسلوال پوخ څانګړي یونټونه (ټولګي) په پام کې ونیول شي. د کورنیو ټولګیو د سمبالښت په برخه کې نړیواله (د ملګرو ملتو او د اسلامي هېوادونو د کنفرانس) مرسته او یا له نړیوالو ټولنو نه د بهرنیو یونټونو تدارک به څه زیان و نه لري.

د. د درنې وسلې د راټولولو لپاره د لازمې نېټې ټاکل: د اور بند څارنه او د وسلو راټولونه د لنډ مهالي حکومت لومړۍ او بنسټیزې دندې ګڼل کېږي لومړۍ او بنسټیزې په دې مانا چې دا دندې د دې حکومت د نورو دندو د سرته رسولو، د اساسي قانون جوړولو، د لویې جرګې جوړولو، ټاکنو، د مهاجرینو د بېرته را ګرځېدو او په پای کې د حقوقو د دولت د جوړېدو لپاره لاره هواروي.

لنډمهالی حکومت د حکومتي تشکیلاتو او ملي اردو د بیا جوړنې او په یوه مانا د خپل ملي او نړیوال دریځ د تثبیت لپاره لږ تر لږه نهه میاشتې وخت ته اړتیا لري. د وسلو د راټولونې د پروګرام پلي کېدنه د دې نهو میاشتو له تېرېدو وروسته امکان لري. هغه وخت چې د وسلو د راټولونې لپاره به ورته اړتیا وي، د یو کال په شاوخوا کې اټکلېږي.

هـ. لنډ مهالی حکومت او د مشروعیت ستونزه: د ملګرو ملتو د سولې په پلان کې چې د مستیري له لارې یې وړاندیز شوی و، د لنډ مهالي حکومت ټینګښت د لویې جرګې تر جوړېدو دمخه دی. په دې برخه کې هغه پوښتنه چې حل یې ډېره څېرتیا غواړي دا ده چې ایا لنډ مهالی حکومت به د خپلو پرېکړو (د لویې جرګې تر جوړېدو دمخه) په څانګړي ډول پر اوربند باندې د څارنې، د امنیتي څواک په سازماني چارو، د وسلې دراټولولو او نورو لپاره د مشروعیت (د قانون له لارې د کولو او نه کولو د واك د لاسته راوړلو) پیدا کولو ته د اړتیا احساس کوي او که نه؟

Ketabton.com

که چېرې حکومت د لويې جرګې له لارې جوړ شوی وای، دا ستونزه نه پېښېدله. ځکه چې حکومت له لويې جرګې نه چې د ملي واکمنې د حق لرونکی اورګان دی، د باور رايه اخيسته او مشروعيت يې تر لاسه کاوه.

د ملګرو ملتو پخواني عمومي منشي پتروس غالي د افغانستان په باب په خپل کلني راپور کې چې د ۱۹۹۵ کال د نوامبر په ۱۹مه نېټه يې عمومي غونډې ته وړاندې کړ، داسې وويل: د مشورتي کمېسيون په اند د يو انتقالي حکومت د ټينګښت لپاره تر ټولو لنډه لار په جګړه کې د ښکېلو غاړو بې پرې لورو او خپلواکو شخصيتونو څخه د يوې واکمنې جرګې جوړېدل دي."

د انتقالي حکومت ټينګښت په هغه ډول چې دې مشورتي کمېسيون نظر ورکړی دی، په هېڅ ډول دهغو سترو دندو په سرته رسولو کې چې په وړاندې يې پرتې دي، له هغې جملې نه د ملي اردو په سازماني چارو، دوسلې په راټولولو او د حقوقو د دولت په جوړښت کې د دې حکومت مشروعيت نه تضمينوي.

زموږ په اند مشورتي کمېسيون د يوې لويې جرګې د جوړښت اساسي عناصر د يوې واکمنې شورا په جوړښت کې چې د حکومت د جوړولو دنده لري ځای کړي دي. که چېرې د دې عناصرو تر څنګ نور معمول مرکبات يو ځای شوي وای او د واکمنې شورا نوم د لويې جرګې په نوم اوښتې وای، د لنډ مهالی حکومت په وړاندې اصلاً د مشروعيت ستونزه نه رامنځته کېدله.

د دې ستونزې د چټک حل لپاره يوازې يوه لاره پاتې وه او هغه په بحراني اضطراري شرايطو کې د انتقالي حکومت دريځ ته پاملرنه وه. د سياسي موسسې د پرمختګ بهير په ډاګه کړې ده، هغه حکومتونه چې په "بحراني شرايطو" کې د چارو واګې په لاس کې اخلي، د مشروعيت د تر لاسه کولو لپاره د عادي حالت او مناسبې موقعې په انتظار، کولای شي د اجرائيه ځواک دوديزې بريکړې د پلي کېدو پړاو ته ورسوي.

Ketabton.com

د حالاتو په عادي کېدو سره انتقالي حکومت ناچار دی له واکمنۍ سرچینې (لکه لویه جرګه، پارلمان او نورو) نه د خپل ځان او خپلو پرېکړو لپاره مشروعیت تر لاسه کړي.

د انتقالي حکومت ډېرې بنسټیزې دندې لکه د لویې جرګې جوړېدل او د ټاکنو تر سره کول چې د دولت د ماشینرۍ او اخلاقي لوړتیا لپاره لاره هواروي، د سولې په ټینګښت کې نېغ په نېغه له انتقالي حکومت سره تړلي دي. د سولې ټینګښت په خپل وار سره د ملي اردو له بیا جوړونې او د وسلې له راټولونې سره تړلی، چې دا په خپله د دولت فزیکي لوړتیا بنسټ ګرځي. انتقالي حکومت د وسلوالو ډلو د یو پراخ او رښتیني تفاهم له ملاتړ او له نړیوالو مرستو پرته نه شي کولای د لویې جرګې د جوړېدو، ټاکنو، د ملي اردو په بیا جوړونه او دوسلې د راټولونې په ستري دندې سرته ورسوي.

په دې کې شك نه شته چې د ملي وسلوال پوځ په بیا جوړونې سره کېدای شي دولت په یوه داسې ځواك سمبال شي چې د خپلې فزیکي لوړتیا د اثبات لپاره ورته اړیتا لري. په دې وخت کې به موږ د دولت د اجباري اطاعت شاهدان یوو.

د اجباري اطاعت پر ځای د خپلې خوښې اطاعت په هغه ډول چې د دولت په وړاندې د سرې باغي روحیه، د سازښت پر روحیې، مفاهمې او روغې جوړې واړوي، ډېر اوږد واټن په مخ کې دی.

Ketabton.com

دريم څپرکی

د واک د کلاسيکو بنسټونو ويجاړېدل او د هغو د نويو ملاتړو څرګندېدل

الف: دواك د کلاسيکو بنسټونو ويجاړېدل:

يو. قبيله او کورنۍ: قبايلو تر کمونيستي کودتا دمخه د ژوند د ښاري کېدنې په بهير سره په کمه کچه خپل يو څه ټولنيز ځواك له لاسه ورکړ. کمونيستي کودتا د واك د مادي ملاتړ په توګه کرنيزې ځمکې د قبايلو له لاسه بهر کړې. هغوی د جګړې د دوام او د سيمه ييزو وطنونو په پرېښودو سره Deracine شول. سره له دې چې اوس قبايل او د هغو مشران د هېواد په دننه او يا له هېواده د باندې د مهاجرو په کمپونو کې خپله پخوانۍ سياسي او ټولنيزه اتوريته نه لري، خو بيا هم د ټولنيزو ځواکونو د انډول په ساتنه کې د بنسټيز رول لرونکي دي.

په کورنيو کې د کمونيستي ايډيولوژۍ او نورو سياسي ګوندونو اغېز، له سياسي نظره د هغوی غړي وېشل. په دولت کې د دندې تر سره کول او يا له هغه د ځان لرې کول د کورنيو د غړو تر منځ د اختلاف بل لامل شو او د هغوی مانيز يووالی يې له منځه يووړ.

کمونيستي کودتا د افغانستان ارستوکراتيکو او بوروکراتيکو کورنيو ته چې زياتره په ښارونو کې د اخلاقي اتوريتي سرچينې وې له قومونو او قبايلو نه زيات زيان ورسوه او په داسې حال کې چې قومونو او قبايلو خپله فزيکي او اخلاقي خپلواکي د افغانستان د فزيکي جغرافيې په حدودو او ګاونډيو هېوادونو کې وساتله، د کورنيو غړي د نړۍ په ګوټ ګوټ کې تيت و پرك شول. څرنګه چې دا کورنۍ زياتره د هېواد تحصيل

Ketabton.com

کړي او روښانه قشر ته منسوبې وې، د هغوی نشتوالی "د مغزونو فرار" د غمیزې څرګندونه کوي؛ د افغانستان بیا رغونه به له ستونزو او د هېواد د سیاسي مبارزې ډګر به له نااندولتیا سره مخامخ کړي.

په هر حال! د شلکلن کړکیچ او جګړې په بهیر کې د نویو شخصیتونو د شتمنۍ او شهرت په شاوخوا کې نوې کورنۍ د افغانستان په دننه او بهر کې د جوړېدو په حال کې دي.

د افغانستان په سیاسي جګړه کې د مذهبي شخصیتونو راڅرګنېدل له دې پلوه نه دي چې افغانستان د ملي غوښتې د پر مخ بېولو لپاره سیاسي سړي نه درلودل، بلکې زیاتره په دې خبرې پورې تړلي دي چې:

- د روسانو په وړاندې په وسلوال جهاد کې یوازې مذهبي مشران د مذهبي ولولو څرګندونکي وو او هغوی په یوازیتوب سره "د شهادت په ډګر کې" د مسلمانانو پرګنو د سوق او ادارې ځواک درلود.

- مذهبي لارښوونکو په یوازیتوب سره د افغانستان په چارو کې د اسلامي انترناسیونالېزم پر بنسټ د بهرنیو هېوادونو د اغېز د خپرولو لاره هوراه کړې.

- یوازې ښاغلیو حضرتانو، ملایانو، مولویانو، مولاناګانو او نورو هر یو په سیمو (نه په ملي په کچه) په خپل اغېز سره کولای شول د افغانستان په چارو کې د بهرنیو مسلمانو هېوادو د ارام او ورو اغېز د خپرولو وسایل شي.

له دې پرته د جهاد د دیارلسو کلونو په بهیر کې، ایران، پاکستان خپلې تبلیغاتي دستګاوې او ډله ییز ارتباطي وسایل اوسعودي عربستان د تبلیغ په برخه کې د لیدنې او اورېدنې وسایل، د خپلو مرستو د "شکر ایستونکو" په واك کې ورکړل. په دې منځ کې د ملي شخصیتونو د زرغونېدو لپاره ځای پاتې نه شو.

دلویدیځو هېوادونو د ماس مډیا د خپلو خپرونو د اصولي تګلارو له مخالف سره سره د شوروي نظام د واکمنۍ په وخت کې په سیاست کې

Ketabton.com

د مذهب په دخالت سره "مجاهدین" د دښمن پر لور د یوې تیارې "ګولۍ" په څېر ومیندل او خپل مکروفون او لوډسپیکر یې یوازې د هغوی په واک کې ورکړل. له افغانستان نه د شوروي په وتلو سره لویدیځ هېوادونه د دښمن د ماتې موخې ته نږدې شول. هغه وخت یې په ځینو برخو کې خپله پاملرنه د افغانستان په سیاسي چارو کې د مذهب د دخالت مخالفت ته را وګرځوله او په تبلیغاتي دستګاوو کې یې د پوهنې او پوهنتون استادانو بوروکراتانو او ملي شخصیتونو ته د ونډې ورکولو غوښتنه کوله. خو دا کار ډېر ناوخته و.

دوه. شتمني: په پخوا وختونو کې د افغاني ټولنې په منځ کې ځمکه، پولي او مالي پانګه د ټولنیز او وروسته د سیاسي واك سرچینې وې. د ځمکې د وېش پر بنسټ د خلکو ډیموکراتیك ګوند اقتصادي پروګرام او پر مالي او پولي پانګې د دولت کنټرول، د هغه دودیز اقتصادي سیستم د پاشل کېدو سبب شو چې د هغه پر بنسټ ځمکوال او پانګوال د ټولنیز واك سرچینې ګڼل کېدې. د جګړې فشار د افغانستان له داخل نه د پولي او مالي پانګې د زیاتې برخې د ایستنې سبب شو او د ټولنیز ځواك په توګه یې د شتمنۍ اغېز کمزوری کړ.

له دې سره سره په افغانستان کې د ۱۸ کلونو په بهیر کې دښمنو غاړو ته د بهرنیو هېوادونو پولي، مالي او د وسلو مرستې د شتمنۍ د نویو سرچینو سبب شوي دي: د تنظیمونو ځینې مشران، د جهاد ځینې قوماندانان، د مهاجرینو په کمپونو کې د بهرنیو پروژو د تمویل او ادارې دنده لرونکي افغان شخصیتونه او یا دهېواد په دننه کې نوي اربابان د سرو زور پیدا کوونکي ګڼل کېږي.

په نننیو شرایطو کې له شتمنۍ څخه یوازې د واك د نورو سرچینو (لکه سیاسي ګوند) د مادي ملاتړ په توګه ګټه اخیستل کېږي. ځکه نو د واك د خپلواکې سرچینې په توګه د هغو رول ډېر کمزوری دی.

درې. عمر او د ژوند تجربه: پخوا تجربه کار سپین ږیري د خپل ټولنیز ژوند په چاپېریال کې د سترې اخلاقي اتوریتې لرونکي وو. هر کله چې عمر

Ketabton.com

او تجربه د ټولنيز واك له نورو سرچينو لکه روحانيت، لويې کورنۍ او مخور قوم سره يو ځای کېدل، شخص يې د خپلو شاوخوا خلکو د پاملرنې او درناوي وړ ګرځاوه.

د کمونېزم افت د ژوند د باتجربه سړيو اخلاقي اتوريته کمزورې کړه او په ځينو برخو کې يې هغه له منځه يوړه. په ښارونو کې چې هلته کمونېزم ځاله جوړه کړې وه، د تجربه کارو شخصيتونو د لارښوونکي رول له منځه وړل زيات ځرګند شو. ځوانان په هغه تبه کې چې د انقلاب نوم يې پرې ايښی و، پرته يې ويله او پر خپلو "پلورونو" يې د انقلاب ضد ارتجاعي اند لرلو تور ولګاوه... د کمونيستي کودتا په لومړيو کلونو کې له کومه ځايه چې تجربه کار سړي د ژوند د چاپېريال د پخوانيو جوړښتونو (چې د کودتا په پيل کې په خپلې ځواکمنۍ سره پاتې وو) پر بنسټ د لويو ښارونو په شاوخوا کې د مانيز ځواك لرونکي وو، ځکه نو د جهاد مشري يې وکړه. له دې کبله په هېواد کې وسلوال جهاد له کليو او باندو څخه پيل او ورو ورو له لويو ښارونو را تاو شو.

د کمونيستانو د تيوريکې او مجردې پوهې له مخې بې ځمکې بزګرانو ته د ځمکې وېش بايد د انقلاب د دفاع لپاره د بېنوا بزګرانو د باور د جلب سبب شوی وای، وې نه کړای شول چې د انقلاب په وړاندې د پرګنو د قهر څپې کېنوې. د ماهوهيست شعار؛ د کليو په واسطه د ښارونو محاصره پلې شوه، خو ځرنګه چې د دې محاصرې انګېزه مادي نه وه، د هغه څه په وړاندې چې د زيارکښانو انقلاب په نوم نومول شوی و، ترتيب شوې وه، په خپله د داسې ټولنيز مذهبي اوښتون (انقلاب) د ځرګندېدو په ښو بدله شوه چې نه يوازې د مارکسېزم له هېڅ ډول موازينو سره د توجيه وړ نه وه، بلکې له هغه سره يې په ځرګنده تناقص درلود.

ځلور. تنکوکراسي او پوهه: په افغاني ټولنه کې د واك له نويو بنسټونو څخه ګڼل کېږي چې په (۱۹۰۴) کال کې د نويو ښوونځيو له ښوونو سره د پاملرنې وړ وګرځېدل. په هېواد کې د نوې ښوونې له پيل سره له نوي کلونو څخه زياته موده تېرېږي، خو له دې سره سره بيا هم د لوستو کسانو شمېر

Ketabton.com

په سلو کې له پنځو زیات نه دی او د هېواد د ټولو وګړو په اند ۱ د ښوونځیو او پوهنتون د فارغ التحصیلانو شمېر هېڅ د تصور وړ نه دی.

د خلکو ډیموکراتیك ګوند کودتا د عصري پوهنې د بهیر ورو پرمختګ نور هم ورو کړ او په ځینو برخو کې یې ان ودراوه. "په ۱۹۷۸ کال کې دهلکانو لپاره ۳۰۰۶ لومړني ښوونځي او د نجونو لپاره ۴۵۳ لومړني ښوونځي موجود وو په داسې حال کې چې په ۱۹۹۰ کال کې د هلکانو لپاره ۴۷۰ ښوونځي او د نجونو لپاره ۱۱۷ ښوونځي پاتې وو."(۱)

د دې لپاره چې د کمونیست حکومت له خوا د افغانستان پوهنې ته د رسول شویو زیانونو ښه جاج واخیستل شي لومړی تر کمونیستي کودتا وروسته د پوهنتون حال او چارو ته یو اجمالي نظر اچوو او بیا د ځوان پښت په منځ کې د پېژندنې (هویت) د بحران ستونزه تر شننې لاندې نیسو.

۱. د پوهنتون د بنسټیزو ارزښتونو ویجاړول: پوهنتون د زده کړې د یوې لوړې موسسې په توګه د په اصطلاح انقلاب په بهیر کې نه جبرانېدونکي زیانونه وزغمل.

په ۱۹۸۲ کال یانې په افغانستان کې تر کمونیستي انقلاب څلور کاله وروسته د دولت له خوا یو فرمان صادر شو، د هغه پر بنسټ د ښوونځیو د لسم او یوولسمو ټولګیو فارغان چې د یو او دوو کلونو لپاره یې په خپله خوښه د عسکري خدمت مانه، د وخت په تېرېدو سره هغه کلونه چې په ښوونځي کې د دوی له فراغت نه پاتې وو، دوی ته د بکلوریا دپلوم ورکول کېده، یانې (په عسکري قطعه کې) د ښوونځي د دپلوم له اخیستلو وروسته په پوهنتون کې د شاملېدو وړ ګڼل کېدل.

دا فرمان د زده کړې له موسسو سره د چلند په برخه کې د دولت د کلتوري سیاست ډېر ښه ځرګندوی و، دا یې ښکاره کوله چې نور نو د سولې تأمین او د سیاسي واك د ټینګښت موضوع د کابل د مارکسیست

۱- په فرانسوي ژبه د افغانستان اخبار مجله، ۱۹۹۶ کال، ۱۷ ګڼه، ۴۰ مخ.

Ketabton.com

دولت د ټولو دندو په سر کې وه. که چېرې زده کړې وکولای شي د تش په نامه انقلاب د دفاع په لار کې د عسکري قطعې رول تر سره کړي، ګټې دوه موخې به تر لاسه شوې وي. يو به د وسلوال پوځ د ځواك د پياوړتيا څرګندوی او له بل اړخه به په ښکاره د فرهنګي موسساتو ساتنه چې د نظام د پوهې پالنې(!) په سياسي پېژندنه کې يې مرسته کوله.

پوځي کافدرا يا پوځي څانګه د همدې موخې لپاره د پوهنتون په کدر کې منځته راغله. پر افغانستان باندې د شوروي له يرغل وروسته د زده کړې په موسسو کې د تدريس او ښوونې په برخه کې "انقلابي" بدلونونه رامنځته شول.

د دې بدلونو ټوليزه موخه په ملي فرهنګ کې د ايډيولوژيك اغېز شيندل او د روس له ښکېلاکيز سيستم نه د دفاع د سپاهيانو په توګه د پوهنتون او پوهنې د فارغانو تر لاسه کول وو. دا بدلونونه چې موخه يې د افغانستان د خاورې او فرهنګ روسي کول وو، له يوې خوا د نويو تشکيلاتو او نوي درسي نصاب په واسطه او له بلې خوا د نوي پرسونل په واسطه پلي کېدل. د دې هر يو بدلون په باب د ويلو ډېر څه شته. په لاندې ډول يې موږ په دې برخه کې د غټو ټکو يادونه کوو:

- د پوهنتون د تشکيلاتو او درسي نصاب په برخه کي بدلون:

ځيني موسسې د کابل پوهنتون له تشکيل څخه بېلې شوې. لکه انجنيرۍ پوهنځی، دکابل پوهنتون له تشکيل څخه بېل او له پولي تخنيك او تخنيکم سره يو ځای شو. د طب پوهنځی "د دولتي طب انستيتيوت په نوم"، چې نورې طبي موسسې يې په خپل کدر کې ځای کړې، له پوهنتون څخه بېل او له عامې روغتيا وزارت سره وتړل شو. د پوهنتون د کدر په تشکيل کې نوې موسسې او څانګې زياتې شوې. د ټولنېزو چارو معاونيت او په اصطلاح د افغان شوروي د دوستۍ انجمن له دې جملې څخه دي. په دې منځ کې لومړی ګوندي سازمان او د مستخدمينو او کارکوونکو صنفي اتحاديې په ټول پوهنتون کې د ګوند د سياسي واك د ساتنې او غځونې دنده تر سره کوله او پوځي کافدرا د محصلينو د پوځي روزنې دنده پر غاړه

Ketabton.com

واخیسته.

له ۱۹۷۹ کال وروسته د ښوونې او روزنې پوهنځی چې له کمونیستي کودتا دمخه له منځه تللی و، بیا جوړ شو

د ادبیاتو او بشري علومو پوهنځي له منځه یوړل شو او د هغه د ځینو څانګو پر ښسټ نوي پوهنځي منځته راغلل. د جغرافیا له څانګې څخه د ادبیاتو او د ځمکپوهنې پوهنځي راوټوکېدل او د ادبیاتو پوهنځي د ښکلو هنرونو څانګه پوهنځي ته لوړه شوه.

له ۱۹۸۲ کال وروسته د ټولنیزو علومو پوهنځی د تاریخ او فلسفې او ژورنالېزم پر دو پوهنځیو ووېشل شو. د پوهنتون په تشکیل کې بدلون د سیاسي کتنو له کبله و، نه دعلمي انګېزې له مخې. مثلاً د روس لاس کېنولي رژیم د لنډ فکرۍ او کینې له مخې د انجینرۍ پوهنځی له دې کبله د پوهنتون له تشکیل نه وایسته چې هغه یې د خپل رقیب لویدیځ هېواد (المان) د سیاسي فعالیت ځانګه ګڼله. د طب پوهنځی او د هغه په شان نورې موسسې له دې کبله د عامې روغتیا په وزارت پورې وتړل شوې چې په اصطلاح د انقلاب په شرایطو کې د طبابت د علمي اړخ په اندول د هغه اداري اړخ ته په زیات ارزښت قایل شول. د پوهنتون تحصیلي نصاب هم د ایډیولوژیکو کړلېچونو له ستونزو سره مخ شو او هغه څه چې له پخوا نه پاتې وو له هغو سره په تناقص کې راغی. د روسي ژبې، د مارکسېزم اقتصاد، د مارکسېزم فلسفه او دې ته ورته نور مضامین الزاماً د ځینو پوهنځیو په درسي نصاب کې شامل شول.

د مارکسېزم د منطق په لور د هغو مضامینو د محتوا بدلون چې د ټولنیزو علومو په پوهنځي کې لوستل کېدل، په پوهنتون او له هغې لارې پر ملي فرهنګ باندې د مفکوروي واکمنۍ لپاره د روس د ښکېلاکېزې ایډیولوژۍ د جبري اغېز څرګندوی دی.

د پرولتاریا د انترناسیونالېزم له آر سره د پوهنتون ایډیولوژیک ترېنت د دې غوښتنه کوله چې د ټولنیزو علومو په پوهنځي کې د افغانستان تاریخ مضمون درسي ساعتونه کم شي. د همدې موضوع لپاره

Ketabton.com

د حقوقو په پوهنځي کې زياته هڅه وشوه چې د معاصر افغانستان مضمون درسي ساعتونه کم شي او پر ځای يې د مارکسيزم د فلسفې او ټولنپوهنې مضامين زيات شي.

روسي ښکېلاك د ځينو پوهنځيو د تحصيل وخت، له هغه څه سره چې د انقلابي شرايطو په نامه يادېدل د عيارولو لپاره وروستي کم حد ته را لنډ کړ. مثلاً د طب په پوهنځي کې د تحصيل وخت له اوو کلونو نه پينځو کلونو ته را ټيټ شو.

دا کار چې په طب پوهنځي کې له نړيوالو معيارونو نه مغاير و له دې کبله عملي شو چې افغانستان ته د طبيبانو د زيات ضرورت له کبله د طب د ډاکټرانو زيات کمښت احساسېده. د طب پوهنځی به د مستعمل طبي کورس په توګه "د انقلاب د شرايطو" د معلولينو او ټپيانو د درملونې لپاره د طبابت بازار ته خپل بې ګټې لښکر وړاندې کړي.

د ازموينې د اخيستلو ډول هم د خلکو ډيموکراتيك ګوند له سياسي لوبو سره مخامخ شو: د ګوند غړو يوازې په جګړه ييزو فعاليتونو کې د ګډون په بهانه کولای شول هر وخت چې وغواړي وروستی ازموينه ورکړي. په بله وينا د ګوند غړي د حاضرۍ د نصاب په پوره کولو او د ورځيني درس په تعقيبولو مکلف نه وو، د لوړو مقامونو له خوا هغو ته د ازموينې د څووم چانس اجازه ورکول کېده.

د تحصيل معيارونه لکه د ډيپلوم اخيستنه چې تر کمونيستي کودتا دمخه د دولتي او اداري مرتبو په سلسله کې د امتياز او پرمختګ د لاسته راوړلو بنسټيز محرك بلل کېده، له کودتا وروسته يې خپل ځای سياسي معيارونو ته پرېښود.

په دې مانا هر چا چې د واکمن کمونيست ګوند غړيتوب تر لاسه کاوه که څه هم تحصيلي سويه نه درلوده، کولای يې شول د خپلې ګوندې سابقې له مخې، داسې سياسي او اداري امتيازات تر لاسه کړي چې تر کودتا د مخه يوازې د ډيپلوم د خاوندانو لپاره وو. په بله وينا د ګوند د غړيتوب کارت له تحصيلي سند نه ډېر ارزښت تر لاسه کړ. څکه نو د

Ketabton.com

پوهنتون هغه فارغ التحصیلان چې د خلکو ډیموکراتیك ګوند غړیتوب یې نه درلود، سره له دې چې دپلوم یې لاره خو په دولتي ادارو کې د امتیازاتو له زیاتې برخې نه بې برخې شول. مثلاً هغوی په یوه اداره کې الزاماً د یو داسې ګوندي شخص تر امرونو لاندې کار کاوه چې اصلاً د ښوونځي د زده کړې دوره یې هم بشپړه کړې نه وه.

وروسته له هغې چې پوهنې په اداري سلسله کې د پرمختګ او د تولنیز امتیاز د تر لاسه کولو طبیعي محرك په توګه خپل ځای ګوندي اړیکو ته پرېښود، پوهنتون ډېرو محصلینو ته د پوهې د زده کړې د ټولنې پر ځای، د اردو له خدمت نه د تېښتې د یو پناه ځي حیثیت پیدا کړ. په داسې حال کې چې ښځینه محصلینو له هغه نه د یو ښکلاییز او تشریفاتي ځای په توګه کار اخیسته.

د ثور کودتا د دې زمینه برابره کړه چې په ادارو کې لوېې څوکۍ چې مخکې د تجربې او دپلوم خاوندانو ته ورکول کېدې، د بې تجربې او بې دپلومه ګوندي اشخاصو له خوا ونیول شي. د دې لپاره چې ګوند پورې تړلي عناصر په هغو دفترونو کې چې دوی یې د بې دپلومه آمر په توګه دندې سرته رسولې، د هغو کسانو په وړاندې چې د لوړو تحصیلي سندونو او دپلوم په لرلو سره یې ټیټه (د مادونۍ) دنده سرته رسوله، د ناراحتۍ احساس و نه کړي او د حقارت عقده ورته تکلیف ور نه کړي، ګوند د هغو د تحصیلي او تعلیمي نیمګړتیاوو د بشپړونې په لټه کې شو او ددې موخې لپاره یې د شپې پوهنځي جوړ کړل. په شپې پوهنځیو کې غالباً د مدرسینو په توګه د ګوند د منسوبینو له خوا د ورځینو درسونو جوول شوې برخه شاګردانو ته وړاندې کېدله.

د دقیقو اټکلونو له مخې د کابل پوهنتون د شپې د محصلینو په سلو کې ۸۰ برخه د خلکو دیموکراتیك ګوند منسوبین او د خاد کاروونکي وو. د دولت موخه دا وه چې خادیستان په راتلونکي کې "د څراغ لرونکو غلو په توګه" د هغه څه له ارزښتونو نه چې د انقلاب په نامه یادېدل د "علمي" دفاع لپاره تیار کړي.

Ketabton.com

په داسې شرايطو کې چې پوهنتون له يوې خوا تجربه کار علمي کادرونه او له بلې خوا د لوړې علمي سويې فارغ التحصيلان له لاسه ورکول او درسونه د ځرنګوالي او څومره والي له پلوه سخت راټيټ شوي وو، د روس لاسپوڅې حکومت په دې لټه کې شو چې په ځينو پوهنځيو کې د تحصيل پوړۍ ماسټرۍ او ډاکټرۍ ته لوړې کړي او په مزار شريف او هرات کې دوه نور پوهنتونونه جوړ کړي. دې کار د پوهنيزو ارزښتونو د دفاع په لار کې د دولت دروغجنه ځانښودنه په ډاګه کوله.

د علمي پرسونل په برخه کې بدلون: له کودتا وروسته پوهنتون له لسو نه د زياتو کلونو په موده کې خپل دوه پر درې برخې تجربه کار استادان او علمي کدرونه له لاسه ورکړي وو.

هغه وخت چې افغانستان د روسي عسکرو تر واکمنۍ لاندې و، روسي استخباراتي اجنټانو د استاد او پروفيسر په نوم د پوهنتون د پخوانيو استادانو تر څنګ د تدريس دنده پر غاړه اخيستې وه. په ۱۹۸۲ کال کې هغوی پرته له دې چې د لوړو زده کړو د وزارت له خوا پوهنتون ته معرفي شي، نېغ په نېغه يې د شوروي له سفارت نه پوهنتون ته مراجعه کوله او د خپلې خوښې مضمونونو د تدريس غوښتنه يې کوله. په همدې کال د روسانو د دې خپلسرۍ او زور واکۍ په وړاندې د يو شمېر با درده او با درکه استادانو له خوا عکس العمل وښودل شو. د دې عکس العمل تشکيلاتي چوکاټ د افغانستان د استادانو او ښوونکو "دولتي ضد او انقلابي ضد" اتحاد و.

د دې کتاب ليکوال د دې اتحاديې غړيتوب درلود. د ۱۹۸۲ کال د مي په ۲۱ د دې ټولنې غړي تر څارنې لاندې راغلل. د دې کرښو ليکوال په لس کاله زندان محکوم شو چې له هغې جملې نه يې پينځه نيم کاله د ځرخي پله په زندان کې تېر کړل.

په هر حال! د تدرسي کدر د کمونې بله برخه د پرچم ډلې په واسطه ترسره شوه. پرچميانو د پوهنيز واك او ان اخلاقي اهليت له لرلو پرته د مقررۍ د فرمانونو پر بنسټ چې له ګوندي اورګانونو څخه يې تر لاسه

Ketabton.com

کول. د تدریسي کدر د ګومارنې په لایحه کې د څرګند شو یو پړاوونو له تېرولو پرته خپل ځان پر پوهنتون باندې تحمیلاوه. هغوی د هغو تجربه کارو استادانو پر ځای چې یا زندان ته بیول شوي وو او یا تبنتېدلي وو د تدریس دنده پر غاړه اخیسته. بیا نو په تدریسي کدر کې د ګومارنې د مقررۍ د تطبیق پوښتنه چې د تدریس د ډېرو بااستعداده مینوالو د جذب ډاډمن ضمانت و مطرح نه وه.

پرچمیانو د روسانو په مرسته د پوهنتون د پخوانیو قوانینو او مقرراتو په بدلولو لاس پورې کړ. د دې بدلون پر بنسټ د پوهنځي د استادانو په غونډه او د پوهنتون په علمي شورا کې د ګوند د استازي ګډون حتمي شو. د خلکو دیموکراتیك ګوند غړو له دې امتیاز نه په ګټې اخیستو سره د پوهنتون د مشرۍ پر علمي او اداري پرېکړو خپل ایډیولوژیك اغېز خوروه. علمي ترفیع، په بهر کې تحصیل، په بهرني کنفرانس او سیمینار کې ګډون د ګوند د منسوبینو د موافقې له تر لاسه کولو پرته امکان نه لاره.

د پوهنتون روسي مدرسینو د ګوندیانو په مرسته د ټولنیزو علومو په پوهنځیو کې په ځانګړي ډول د افغانستان د تاریخ په اړوند مضمونونو کې زموږ د هېواد د تاریخ د مسخه کولو لپاره لویه دسیسه جوړه کړه. د افغانستان د وروستیو اویا کلو دمخه پېښې له هغې جملې نه د ملي خپلواکۍ تر لاسه کول د شوروي د ۱۹۱۷ کال د انقلاب په منځي (محور) کې تفسیر شول. د افغانستان تاریخ په اړوند درسي کتابونو باندې په ټولیز ډول بیا کتنه وشوه. لنډه دا چې هڅه وشوه چې په شاګردانو کې د یو خپلواك، لرغوني او له ویاړه ډك تاریخ لرونکي هېواد د اتباعو په توګه د ملي غرور او روحي خپلواکۍ روحیه له منځه یوسي. هڅه وشوه چې د محصلانو په ذهن کې دا ښکېلاکیزه مفکوره تنباسي چې افغانستان یوازې د روسیې تر پوځي او سیاسي ملاتړ لاندې کولای شي د یو نه تجزیه کېدونکي او خپلواك هېواد په توګه پاتې شي.

له نېکه مرغه ناپوهو، بې تجربې او د علمي واك نه لرونکو

Ketabton.com

ګوندي مدرسینو او د هغوی روسي ملګرو د دې غوښتنه درلوده چې په بېلا بېلو برخو کې ستنډرډ تکس بوکونه تالیف کړي. هغوی په ډېرو برخو کې له ناچارۍ نه له هغو کتابونو نه ګټه اخیسته چې تر کودتا دمخه د باتجربه او د علمي واك لرونکو استادانو له خوا تألیف شوي وو او د پوهنتون په فرهنګ کې یې د یوې ځلېدونکې ډیوې په توګه د انقلاب په تیارو کې خپله لار پرانیستله. په دې ډول په تدریس کې د روسانو او د خلکو ډیموکراتیك ګوند د منسوبینو نیمګړتیا او د یو شمېر کمو پخوانیو استادانو شتوالی د دې سبب شو چې په ډېره لږ کچه په پوهنتون کې د تدریس علمي او ابژکتیف تسلسل وساتل شي.

د کونیستانو له کودتا وروسته له عسکري خدمت نه له هېواده بهر ته د ښوونځیو د فارغ التحصلانو تګ او د ښوونځي له فراغت وروسته پوځي خدمت ته د ګوند د ځینو منسوبینو تګ، د هغو کسانو شمېر چې په پوهنتون کې د لوړو زده کړو د ادامې لپاره تیار وو ډېر را کم شوی و، ځکه نو ټولو ته په پوهنتون کې د شاملېدو چانس ورکول کېده. له دې کبله د پوهنتون د نویو شاملینو او شاګردانو کانکور د ډېرو با استعداده شاګردانو د پلټنې او ارزونې د لویې وسیلې په توګه خپل ارزښت له لاسه ورکړی و.

زه (د دې اثر لیکوال) چې د نږدې شپږ کلن زندان د تېرولو تر یوې وقفې، د روسانو تر لښکرکشۍ وروسته یو ځل بیا د حقوقو په پوهنځي کې په لوست چارو وګومارل شوم، متوجه شوم چې زما شپږ کاله مخکې درسونه په غوښ ډول هغو شاګردانو ته چې له ښوونځي څخه په نیمګړې تعلیم پوهنتون ته راغلي وو د پوهېدنې (هضم) وړ نه دي. له دې کبله مې له ناچارۍ د درسي نوټونو او لکچرونو سویه تر وروستي ممکن بریده را ټیټه کړه.

دا ټکی هم د یادونې وړ دی چې له ۱۹۸۲ کال وروسته د دقیقو اطلاعاتو پر بنسټ خاد هر کال خپل ۳۰۰ تنه اجنټان د کابل پوهنتون د

Ketabton.com

ښېلا ښېلو پوهنځيو په لومړيو ټولګيو کې د شاګرد په نوم شاملول. دې شاګردانو چې زياترو يې د بکلوريا سندونه په لاس کې نه لرل په خپل وار سره د شاګردانو د سويې کچه راټيټه کړه. خادېستانو د راپورونو د برابرولو ، د اعتصابونو او مظاهرو له منځه وړل، د دولت د مخالفو استادانو د درسونو د ګډوډولو لمسون، د درسونو د سياسي او ايډيولوژيك کنټرول او د سياسي وژونو او چاودنو د ترسره کولو دندې لرلې.

د خاد د وژنو او چاودنو زياتره موخې د خپل دښمن خلق ګوند د غړو له منځه وړل وو. څکه چې يوسفي (د حقوقو د پوهنځي رئيس) او سعيدي (د پوهنتون رئيس) د پرچم ډلې د توطيې قربانيان وو.

په پوهنتون کې د خاد د سنو په پياوړتيا کې د اسد الله حبيب (په هغه وخت کې د پوهنتون رئيس) د کې، جي، بي د دې پېژندل شي ګوډاګي رول بايد له ياده و نه ايستل شي.

له پورتنيو خبرو څخه دا څرګندېږي چې:

- هغه ګډوډي چې له کودتا وروسته د پوهنتون په علمي نظام کې راڅرګنده شوه د دې سبب شوه چې د څومره والي او څرنګوالي له پلوه د درسونو سطحه را ټيټه شي: کم تجربه او نيمګړو مدرسينو په ځانګړي ډول د حکومتي ګونډ غړو او دې سره سره اکثرو استادانو تر کودتا دمخه په انډول د سمستر تر پايه خپلو شاګردانو ته څلوېښت فيصده درسونه ورکول، څکه نو د شاګردانو سويه د ۴۰ فيصدو زده کړې په لرلو سره د پخوا په انډول تر ۶۰ فيصدو پورې راټيټه شوې وه.

- پوهنتون د خپل کدر تجربه کار پرسونل دوه په درې برخه له لاسه ورکړه. دا کار د دوستو هېوادو د فرهنګي مرستو په غوځېدو سره د پوهنيزو څېړنو د پروژو د پرمخ وړلو د ګډوډۍ لامل شو او د درسونو پر څرنګوالي يې ناوړه اغېزه وکړه.

- پر پوهنتون باندې د کمونيستانو د لس کلنې ايډيولوژيکې واکمنۍ په بهير کې موږ له پوهنتون څخه د زرګونو لاقيدو، پاسيف او ټيټ سويې خوانانو د فراغت شاهدان وو چې له خپلې راتلونکي څخه يې روښانه

Ketabton.com

لرلید نه درلود. له دې ځوانانو سره باید په زړګونو هغه ځوانان هم یو ځای شي چې په پخوانۍ شوروي او ختیځې اروپا کې پر زده کړه بوخت وو. دا محصلین به د فرهنګي خپلواکۍ د یوې ناجوړې پېښې په توګه افغانستان له ناوړو بدلونو سره لاس او ګرېوان کړي.

لکه څنګه چې یادونه وشوه پوهنتون او د افغانستان د لوړو زده کړو موسسو د روسي یرغلګرو د کلتوري انقلاب تر ټولو درانه ګوزارونه زغملي دي.

د پوهنتون بیا رغونه چې د یو ملي حکومت دنده به وي په راتلونکي کې تېنګو هڅو ته اړېتیا لري. له هغې جملې:

د هغو پوهنتونو حذفول چې د منځته راتلو دلیل یې سیاسي کتنې وې نه کلتوري. شورویانو غوښتل چې د قومونو (د روسانو په اند ملیتونو) خپلواکه فرهنګي پېژندنه د ملي فرهنګي پېژندنې پر ځای کېنوي.

تر څو په دې ډول د فدرالېزم د یو سیاسي جوړښت لپاره لاره هواره شي. د فرهنګي اړتیاوو او د هېواد د راتلونکي پرمختګ د اړتیاوو پر بنسټ د پوهنتون ساتنه او د سیاسي او نمایشي پوهنتونو لغوه کول به په راتلونکي کې د فرهنګي چارواکو د پاملرنې وړ ټکي وي.

افغانستان ته د شلوکلونو لپاره د دریو پوهنتونو شتوالی: د کابل پوهنتون، د ننګرهار پوهنتون او دهرات پوهنتون پوره دی. د دې دریو پوهنتونو بیا رغونې ته پاملرنه چې د کمونیستي جګړې د غمیزې په ترځ کې په پوره ډول زیانمن شوي دي، زموږ لپاره به د راتلونکو ۲۰ کلونو په بهیر کې ښه بوختیا رامنځته کړي.

- د پوهنځیو، خانګو، او تحصلي نصاب بیا رغونه، په هغه ډول چې تر کمونیستي کودتا دمخه وو.

- د بهرنیو مرستو راجلبول او د اړیکو د سیستم بیا رغونه: د تدریسي کدر لپاره د اړیکو د سیستم پر بنسټ د دوستو هېوادونو د پروفېسروانو ګومارل.

- د یو پلان طرح: مثلاً د مهاجرو او په بهر کې له مېشتو افغانانو

Ketabton.com

نه د تدريسي کدر د بشپړونې لپاره درې کلن پلان او د دې موخې لپاره:

الف. د پوره معاش تاکل او د هغو د ساتنې لپاره وړ ضمانت ورکول.

ب. هغه شمېر استادانو ته چې په جهاد کې د برخې اخيستنې له سمه زنداني شوي وو د اکاډميکو مکافاتو (لکه امتيازي معاش) ورکول.

ګڼ شمېر استادان د جهاد په بهير کې په شهادت رسېدلي دي. د هغوی پاتې کسان بايد د مقاماتو د ښې پاملرنې وړ وګرځي.

ج. د هغو استادانو لپاره چې په بهر کې د خپلو کورنيو د ليدو هيله ولري، د مسافرت د مساعدو لارو چارو برابرول.

د. د استادانو علمي اثارو د چاپ د امکاناتو برابرول.

د پوهنتون اوډلې (منظمه) او پلانيزه بيا جوړونه د يو رياست لکه د پوهنتون د بيا جوړونې رياست په نوم د جوړېدو غوښتنه کوي. دا رياست به دنده ولري چې د پوهنتون د بيا جوړونې لپاره مثلاً يو څلور کلن پلان تر لاس لاندې ونيسي.

په هر حال! د کمونيستي واکمنۍ په بهير کې د خلکو قهرجنو ډلو، په داسې حال کې چې پخوا وختو کې ښوونکي او ښوونځي ته د پوهې د تر لاسه کولو د وسايلو او د دولتي څوکيو د نيولو د وسيلې په توګه زيات ارزښت ورکاوه او د همدې موخې لپاره يې خپله ځمکه او کليوالي کور ښوونځي ته د مرستې په توګه ورکاوه او خپل زامن يې د ښوونځي د دېوالونو او چتونو د جوړولو لپاره د خپلې خوښې کار ته هڅول، د خپلواکۍ، هېواد، دين او ناموس په حق کې سپکاوی يې د نوې پوهې پر غاړه واچاوه او ځينو ښوونځيو ته يې اور ورته کړ. خو دې سره سره اوس هم ښوونکی، استاد، زده کړې او تحصيل ته د درنښت مثبتې اغېزې د پرګنو په ذهنيت کې له منځه نه دي تللي. د دې درناوي يوه برخه کولای شو په اسلامي ښوونه او د بدايه ملي فرهنګ او اخلاقو په جوړښت کې ولټوو. دا لاندې بيت له دين سره د پوهنې د نه شلېدونکي پيوند ځرګندوی دی.

Ketabton.com

چو شمع از پی علم باید گداخت
که بې علم نتوان خدا را شناخت

خو بنستپال اسلام زیاتره مذهبي فقو ته د ټولنیز او سیاسي باور تر لاسه کولو د مرکزونو په توګه پاملرنه کوي او (اهل حل و عقد) ته چې د دیني علومو له پوهانو څخه جوړه شوې ده، د ټولنې اداره په همدې شخص پورې تړي او د ښوونځي او پوهنتون فارغ ته په دویمه درجه اهمیت ورکوي.

منځلارې روحاني ټولنه هڅه کوي چې پر دیني پوهانو باندې د ډېرې لګونې تر څنګ د پوهانو، تکنوکراتانو، د پوهنې او پوهنتون د پوهانو په راټولونې سره خپلې ټولنېزې ستنې پراخه کړي او دې ټکي ته په کتنې سره چې افغاني ټولنه په اکثریت ډول له منځلارو مسلمانانو څخه ډکه ده، د ټاکنو په شرایطو کې د یو بې رقیبه سیاسي ځواك په توګه څرګند شي. ځکه نو منځلاري تنظیمونه د اولسواکۍ د ارزښتونو منلو ته ډېر لېواله ښکاري.

۲- د پېژندنې (هویت) کړکېچ او له هغه څخه را پیدا شوې پایلې:

د افغانستان په دننه کې هغه کوچنیان چې د (۱۹۷۸ کمونیستي کودتا په پیل کې زیږیدلي دي، په ۱۹۹۷ کال کې د ځوانۍ پر عمر باندې اتلس کلنۍ ګام ږدي. د دې ځوانانو زیاته برخه د درس او تعلیم له نعمت نه بې برخې ده.

هغه کوچنیان چې د کمونیستي کودتا په پیل کې د ښوونځي په لومړي ټولګي کې شامل وو، اوس (۱۹۹۷ کال) کې د څلرېښت کلنۍ عمر ته رسېدلي دي. هغوی له لوست او زده کړې نه بې برخې دي.

هغه کوچنیان چې له کونیستي کودتا وروسته له افغانستان نه ګاونډیو هېوادو ته په مهاجرت مجبور شوي دي د اتیا فیصدو په شاوخوا کې نالوستي او نا زده کړې پاتې شوي دي، هغوی هم اوس د ځوانۍ عمر ته رسیدلي دي. یوازې د هغوی کورنیو کوچنیان چې په افغانستان کې تر قتل او وژنو وروسته پر مختللو صنعتي هېوادونو ته مهاجر شوي دي، د

Ketabton.com

نوست او زده کړې امکان بې پیدا کړی دی، په بهرنی ژبه او پردي فرهنګي چاپېریال کې د دوی لوست او د زده کړې څرنګوالی په خپله یو بحث پارونکی مطلب دی، چې وروسته به په دې برخه کې ځینې تکي وړاندې شي. اوس دا تکی د یادونې وړ دی چې نالوستي او د ځوان پښت د زده کړې کمی، هغه پښت چې باید د خپل مټ او ځواکمن مغز په زور سه یوارې د ټولنې له سر او څېرې د جګړې ګرد او غبار لرې کړي ملکې لازمه ده چې هغې ته د هیلو وړ ډینامېزه او خوځو ـ هم ورکړی، دا هغه ستره ستونزو ده، چې د هغې د حل د لارې د امکاناتو په سو ـ پـ ـ ـ هم وس فکر وشي.

لومړی. د افغانستان په دننه او ګاونډیو هېوادو کې افغاني ځوانان. د افغانستان د ننه او د ګاونډیو هېوادو ټولنیز چاپېریال د دې ځوانانو د فکری تشکل سرچینې جوړوي. کله چې مورږ د ځوانانو پر فکري تشکل د معـ ـ ـ ن په دننه کې د ټولنیز چاپېریال په باب خبرې کوو، ژر تر ژره مو په ذهن کې د کمونیستي او مسلمانو حکومتونو ښوونیز او روزنیز رو ـ ګرځي. دا ښوونیز او روزنیز رول له مدرسې، ښوونځي او پوهنتون څخه د باندې چې ټول هېواد په کنډرو بدل شوی دی، ځوانانو ته د ډله ییزو وـ بلو (ماس مډیا) له لارې د رسېدنې او اغېز وړ دی. هغه څه چې له ماس مډیا) نه د کمونیستي او مسلمانانو حکومتونو په واک کې پاتې وو او دوی د هغو په واسطه په تبلیغ لاس پورې کاوه او په یو ډول بې له خلکو سره اړیکي ټینګول، راډیو او تر یوه حده تلویزون و

د راډیو او تلویزون له پروګرامونو څخه زیاتره د دروغجنو او تېر ایستونکو تبلیغاتو له لارې د حکومت د فزیکي شتوالي د اثبات لپاره ګټه اخیستل کېده او د خپرونو روښانوونکي او روزنیز اړخ ته بې کمه پاملرنه کېده

د راډیو او تلویزون له لارې له غرض نه ډک یو ډول تبلیغات د دې سبب شوي وو چې خلک زیاتره د بهرینو راډیوګانو اورېدو ته لېواله شي. خو دې سره سره بیا هم د خپرونو تداوم او د کورنیو څپو د چارو ښه والی د

Ketabton.com

دې سبب شوي وو چې افغاني راډيو تلويزون هم د خلکو په منځ کې اوريدونکي او ليدونکي ولري. هغه هم په دې شرط چې برېښنا يې درلودله.

په هېواد کې د کړکېچ د بهير په اوږدوو کې، حکومتي راډيوګانو تل د جګړې اړوند خبرونه او وسلوالې نښتې د خپل خبري پروګرام په سر کې خپاره کړي دي، د نژادي کينې، مذهبي دښمنۍ او طبقاتي جګړې او دتنظيمي دښمنۍ لمسون تل د راډيو له څپو نه د ځوانانو ذهنيت چې اکثراً نالوستي او يا نيم لوستي وو، مسموم کړی دی. له همدې ناوړه فکري لارې څخه، تنظيمونو او دښمنو سياسي ډلو د ځوانانو او تنکيو ځوانانو په کړيو کې د سرتېرو د راټولولو پراخه کړنلاره پلې کړې ده.

اخلاقي انحرافات او په څانګړي ډول پر مخدره موادو ککړتيا چې اوزګارتيا او نالوستی يې د ودې زمينه برابروي د ځوانانو په منځ کې په چټکې سره دود شوي دي. د عيني شاهدانو په وينا د کمونيست حکومت اردو، د کابل د ۱۹۹۲ کال ايتلافي ادارې او جهادي تنظيمونو په ليکو کې جګړه مارانو د ښې جګړې د تر سره کولو لپاره د چرسو او ترياکو تر نشې لاندې توپک ته لاس وروړ.

کوچنيان چې په پاکستان او ايران کې د افغان مهاجرينو په مېشتغالو (کېمپونو) کې د ځوانۍ عمر ته رسېدلي دي، د هغوی نړۍ د کډوالو د کېمپونو په چاپېريال پورې تړلې ده، د دې ځوانانو لږ شمېر په ديني مدرسو کې د شاملېدو امکان تر لاسه کړی دی. د هغو طالبانو ذهني راټولونې چې د مذهبي درسونو د لوست چانس ورته په لاس ورغلی دی، يوازې د شرعي موضوګانو په باب دي. په ټوليز ډول په ګاونډيو هېوادو کې استوګن افغاني ځوانان په بدمرغۍ او غريبۍ کې لوی شوي دي.

بهرنيو مرستو د هغوی بيولوژيکي اړتياوې تر ډېره کمه حده خړوبې کړې دي، خو د هغوی د فکري، رواني مانيزو او عقيدوي اړيتاوو د ډاډ او خړوبونې لپاره هېڅ مرجع موجود نه وه.

په کېمپونو کې مهاجر افغاني ځوانان تر ډېره کمه حده د خپل کار له لارې ژوند خړوب کړی دی. هغوی ډېر ستونزمن ژوند لري، دې ځوانانو

Ketabton.com

چې خپل ښې او چپ لاس پېژندلي د مهاجرت، راشن (جیرې) جهاد، تنظیم، اسلام، الحاد، شیعه، سُني، پښتون، تاجك، هزاره، توغندي، ماین، کلاشینکوف، او نورې خبرې یې په خولو ګرځي.

مهاجرو ځوانانو دوه‌ډوله د ملګرو ملتونو له کمېشنرۍ نه خوړلې او ډانګې یې د پاکستان او ایران د پولیسو له خوا. هغوی که هر کله د ټولنیز مقام د تر لاسه کولو هیله ولري، هغه به یوازې همدا وي چې ډېر ښه "ملا" ورځخه جوړ شي.

د جهاد بهیر او د اسلامي انترناسیونالېزم تبلیغاتو، په پوره ډول د ځوانانو په ذهن کې د اسلام د سیاسي افسانوي یووالي په لور د عاطفې، تربیت ذهنیت پیچکاري کړې دی. ځکه نو هغوی ته افغانستان د هېواد په توګه مطرح نه دی، افغانستان، فلسطین، الجزایر، کشمیر، او بوسنیا د اسلامي نړۍ د خاورې په توګه چې شریعت په کې جهاد فرض کړی دی، د بحث وړ دي. په دې منځ کې د هېواد په توګه له افغانستان نه دفاع د الحاد له خطر سره د نورو مخامخو هېوادونو په اندول هېڅ غوره والی نه لري. خو دا لوړتیا د جغرافیایي دښمنیو په نیت د سرتېرو د کېمپونو دجوړولو لپاره وه.

د ټولنیزو شخړو په حل، هېواد پالنې، د ښځو درناوی، د لویانو درناوی، مېلمه پالنې او نورو کې د جرګې د رول منل د هغو ټولنیزو ازښتونو برخه ده چې کورنۍ او قبایل یې خپلو زامنو ته لېږدوي. په نننې افغانستان کې د ځوانانو لپاره د کورنۍ او قبیلې روزنیز چاپېریال رول د دغو دوړو جوړښتونو د پاشل کېدو له کبله ډېر کمزوری شوی دی: ډېرو کورنیو او قبیلو د کورني او بهرني مهاجرت له کبله د خپل واك او اغېز جوړونکي توکي له لاسه ورکړي دي. د ځینو کورنیو مشران په جګړو کې وژل شوي او یا یې په زندانونو کې شتمني له منځه تللې ده. ځکه نو په هېواد کې په اوسنیو شرایطو کې د ټولنیزو واحدونو په توګه د کورنۍ او قبیلې رول د ځوانانو د روزنیز او فکري تشکل په برخه کې له پخوا سره د پرتلې وړ نه دی، خو کورنۍ او قبیلې په هېڅ ډول د افغانستان د خلکو په

Ketabton.com

عامه ذهنیت کې خپل ټولنیز اعتبار له لاس ورکړی نه دی. د ځوانانو په منځ کې به د پلرونو او د قوم د مشرانو د نصیحتونو اورېدونکي لږ وي، خو په ټولنه کې باید د هغو له مثبت انعکاس نه ډاډه واوسو. د لویې جرګې نومونه (اصطلاح) د ځوانانو لپاره د پوهېدو وړ نه ده. خو د عامو خلکو په معتقداتو کې د هغې پر لوړ مقام پوره باور دی.

دویم. په لویدیځو هېوادو کې افغاني ځوانان: د دې ځوانانو په منځ کې هغه چې په افغانستان کې د ثور د کودتا په پیل کې زیږېدلي وو او له یو دوه کلونو وروسته له خپلو کورنیو سره لویدیځو هېوادونو ته را وکوچېدل، د ۱۸ او ۱۹ کلونو عمر لري. هغو د مهاجرینو په کور به هېوادونو کې لوست او زده کړه کړې او ثانوي زده کړو ته رسېدلي دي. دا مهاجر ځوانان د هغې ډلبندۍ په اندول چې د دې بحث په پیل کې ورته اشاره وشوه لږې ټولنېزې او رواني ستونزې لري. هغوی غالباً د کورنیو د پالنې تر سیوري لاندې ژوند کوي او په ورو ورو ډول یې د پردي تعلیمي او ټولنیز چاپېریال تر اغېز لاندې فکر او دماغ د همدې ټولنې او چاپېریال بڼه خپلوي.

د ټولو هغو ځوانانو لپاره چې په لویدیځو هېوادونو کې یې پناه اخیستې د ښوونې او روزنې چانس برابر شوی نه دی، د دې مهاجرینو یو شمېر چې د افغاني ښوونځیو او پوهنتونونو له خپل نابشپړ تعلیم سره مهاجر شوي دي. نېغ په نېغه د کار بازار ته ووتل او یا یې په ډېره لوړه بڼه د حرفوي کورسونو له بشپړېدنې وروسته د کار بازار ته لاره پیدا کړه، په لویدیځو هېوادونو کې مهاجر ځوانان پر خپلې ملي ژبې نه پوهېږي او یا ورو ورو هغه څه چې په کړنې ژبه یې زده کړي وو هیروي. هغوی غالباً په پردۍ ژبه خبرې او لیک کوي. یوې واحدې کورنۍ ته منسوب دوه تنکي ځوانان چې په دوو بهرنیو هېوادونو لکه فرانسې او امریکا کې یې ژوند کړی د یوه او بل ژبې سره اشنایي نه لري. د ساري په توګه د کاکا زامن په یوه ژبه خبرې کولای نه شي.

کورنۍ دې اواره ځوانانو ته د ملي ژبې او فرهنګ د لېږد یوازینۍ

Ketabton.com

سرچینه ده. کورنۍ اکثره د خپل ژوند د اړتیاوو د پوره کولو په ستونزه کې داسې ډوبې دي چې د خپلې کورنۍ د غړو لپاره ډېر کم کلتوري رول لوبولای شي. کورنۍ په هېڅ ډول د دې وس نه لري چې د پردي فرهنګ په وړاندې د ملي فرهنګ په واسطه د ملي او اسلامي کلتور او ژبې ساتنه وکړي او د خپلو زامنو په ذهني تشکل کې د پردي چاپېریال، پوهنتون او ښوونځي د اغېزو مخه ونیسي.

تقریباً په ټولو پرمخ تللیو صنعتي هېوادونو کې مهاجر افغانان د زده کړو لپاره د هغو مرکزونو له لرلو څخه چې لږ تر لږه د مهاجرینو زامن په اونۍ کې څو ساعته د افغاني کلتور دود او لوست زده کړي بې برخې دي.

که چېرې داسې مرکزونه وي هم، په سختۍ سره د لویدیځ جادوګر ان ناروغ کلتور د اغېزو مخه نیولای شي. د ګوتو په شمار یو شمېر مذهبي مدرسې چې په دې لټه کې دي د اواره افغاني زامنو لپاره د شریعت اصول زده کړي باید له دې خبرې نه مستثنی وګڼل شي. خو دا مدرسې غالباً د دیني مضمونو له تدریس سره سر و کار لري او په داسې نصاب کې د افغاني عمومي کلتور کوم څرك نه شته.

په هر حال! د زده کړې چاپېریال او ټولنیز چاپېریال په لویدیځو هېوادونو کې د مهاجرو ځوانانو دوه روزنځایونه دي. زموږ زامن په پردي هېواد کې په پردۍ ژبه د کوربه هېواد ترانه زمزمه کوي، د بهرنیو پوهانو او هنرمندانو نومونه اخلي. د لویدیځ له تاریخ سره نږدې کېږي او له افغاني ټولنې څخه ورور ورو لرې کېږي.

نور نو د خوشال خان ختك، احمد شاه بابا، مولانا بلخي، خواجه عبد الله انصاري او د افغانستان د تاریخ نورو په سلګونو پوهانو او واکمنو نومونه د ځوانانو لپاره الهام بښونکی نه دي. هغوی دهېواد له کلتور، تاریخ او جغرافیا څخه ناخبره دي. د مهاجرو ځوانانو پېژندنه (هویت) په رښتیا له سخت خطر سره مخامخ ده.

د کلاشینکوف او زورواکی پښت، نالوستی نسل، له افغاني

Ketabton.com

کلتور نه ناخبره نسل، د هېواد له تاریخ نه ناخبره نسل، له ماضي سره ناتړلی نسل، د ملي احساس نه درلودونکی نسل، بې هېواده او بې هویته نسل او داسې نور د هغه خوان پښت ځانګړنې دي چې د طبیعت د قانون پر بنسټ باید د افغانستان راتلونکی په لاس کې ونیسي او د هېواد د بیا رغونې ګټورې دندې پر مخ بوځي.

د یو هېواد لپاره تر دې ستره بدمرغي نه شته چې د هېواد د چارو واګې له ټولنې ځخه د پردیو عناصرو لاس ته وسپارل شي.

په خواشیني سره زموږ هېواد باید د ټولنې د بنسټیزو ارزښتونو د زیاتې پاشنې د مخنیوي لپاره هغه پښت چې د جګړې ظلم او افت له پوهې او لید څخه بې برخې کړی دی، د راتلونکي افغانستان په اداره کې له فعال رول څخه محروم کړي. ګنې هغه دنده چې ځمکني او اسماني قوانین یې د ټولنې د روغ ژوند د دوام د تضمین لپاره ځوان پښت ته ورکوي، لعنتي جګړه هغه له هغو څخه بېرته اخلي. که چېرې سوله نږدې هم وي، نو افغانستان باید لږ تر لږه له شلو نه تر دېرشو راتلونکو کلونو پورې د ځوانانو د یو بل پښت تر رسېدو پورې په لویو چارو کې د زاړه عمر د پښت په وسیله یانې د هغه پښت په وسیله چې دودیز قوانین هغه د متقاعد قشر په نامه د فعال ژوند په حاشیه کې راولي اداره شي.

متقاعد پښت، ځانساتی پښت دنده لري، هغه تېږونه چې د انقلابي پښت له خوا زموږ ټولنې ته رسېدلي، درمل کړي. دا پښت د تېر، حال او راتلونکي تر منځ د اړیکو د پله په توګه دنده سرته رسوي. د زیات عمر لرونکی پښت راتلونکي ته د ټولنې د ساتنې وړ هغو دودیزو ارزښتونو چې د کمونیستي انقلاب له افت نه روغ پاتې دي، لېږدونکی ګڼل کېږي. عمر خوړلی پښت په حقیقت کې د روح د ارامی لپاره یو داسې ژوندی موزیم دی چې لږ تر لږه د افغانستان د معاصر تاریخ په پاڼو پورې اړه نیسي.

په دې کې شک نه شته هغه ټولنه چې د سپین ږیرو سرو او سپین سرو ښځو په لېږېدونکو لاسونو اداره شي، طبیعي ده چې د خو ځون او پرمختګ نوبت به و نه لري. خو بله چاره نه شته. جګړې او ټولنیز

Ketabton.com

کړکېچونه ناوړه او نا طبيعي بدلونونه پر ټولنې زغمي او هغه ټولنيز اندول چې د سولې په بهير کې رامنځته شوی په بې رحمۍ سره له منځه وړي.
ب- د واك د نويو ملاتړو څرګندېدل:
يو. جهادي تنظيمونه: له مکتبي بنسټپالو مسلمانانو پرته زياتره جهادي تنظيمونه د کمونيستي يرغلګرو پر ضد د جهاد د ادامې د شرايطو زېږنده وو. په افغانستان کې د شوروي پوځي او وروسته سياسي واکمنۍ، زموږ خلك له ډېرو بهرنيو هېوادونو په ځانګړي ډول له مسلمانو هېوادونو سره د دښمن د يرغل د ماتولو د ګډ هدف لپاره د پيوستون او يووالي په ليکه کې ودرول.
د بهرنيو هېوادونو بې درېغه پولي، مادي، سياسي، تبليغاتي او پوځي مرستو جهادي تنظيمونه د سياسي واك په ستر ځواك او د کابل د کمونيست حکومت په نه تسلمېدونکو دښمنانو واړول. مجاهدينو ته د افغانستان جهاد "اخروي اجر" او د تاريخي وياړونو د تر لاسه کولو د وسيلې او بهرنيو هېوادونو ته د نړيوال کمونېزم د ماتې په حربې بدل شو. د بهرنيو هېوادو ډله ييزو ارتباطي وسايلو له مذهبي شخصيتونو نه سياسي ليډران جوړ کړل... په دې جګړه کې د افغانستان ملي او مسلمانو شخصيتونو او د تېرې بوروکراسۍ د لويو شخصيتونو د تبارز لپاره ځای نه و، نه د هغوی په خوله څوك د جهاد ډګر ته تلل... له افغانستان نه د روسانو ځغلول د مټ ځواك ته اړتيا درلوده، نه د استدلال او عقل ځواك ته.
له نښو نښانو (په ځانګړي ډول د لويديځو هېوادونو د مرستو له بندېدو) څخه داسې ښکاري چې لويديځو هېوادونو د روسانو په واسطه د افغانستان د پوځي اشغال په وخت کې د جهادي تنظيمونو ملاتړ د هغو جګړه ييز رول ته د پاملرنې له مخې کاوه او جهادي تنظيمونه يې د جګړې د وخت سرتيري ګڼل. لويديځ هېوادونه يو وخت په دې لټه کې شول چې د هېواد د پخوانيو بوروکراتانو او تکنوکراتانو نه (د سولې د وخت) د ذخيروي ځواك په توګه کار واخلي.

Ketabton.com

د سولې اردو پوځي وسايل او امکانات نه درلودل او د جهادي تنظیمونو له ملاتړ پرته ناممکنه وه چې کوم کار تر سره کړي. څکه نو د افغاني ټولنې د دوو قشرونو تر منځ یووالی د یوې نه پوره کېدونکې اړتیا په توګه رامنځته شو. د کابل کمونیست حکومت د خپلو اسخبتاراتي اجنټانو له لارې تل هڅه کوله چې د افغانستان د پوهنې (معارف) خاوندانو په وړاندې د اسلامي تنظیمونو کینه را وپاروي او پر پوهو اشخاصو باندې د کفر او الحاد د تورونو په لګولو سره چې غالباً ناروا دي، د ټولنې دوو قشرونو تر منځ اختلاف په دښمنۍ بدل کړي. هغه وخت به نو په اصطلاح (پلار وطنه ملي جبهه) چې وروسته د ملي جبهې په نامه یاده شوه د یوه ډاډمن سیاسي پناه ځي په توګه د ښوونځي او پوهنتون د روڼاندو پر مخ خپل غېږ پرانیځي.

لکه څنګه چې دمخه یادونه وشوه قومي او قبیلوي پولو جهادي تنظیمونه یو له بېلول، دا تنظیمونه هېڅکله هم د دیو واحد سازمان (ګوند یا متحده جبهې) په چوکاټ کې سره راټول نه شول او نه یې مهربانه روڼاندو ته یې خپل غېږ پرانسته. هغوی هېڅکله د افغانستان د ملت د ټولیزو (عمومي) ایډیالونو او ټولو هیلو منعکسوونکي نه وو او په خپلواک ډول یې دهېواد د اداري ځواك نه درلود.

طالبان په دې لټه راووتل چې افغانستان د تنظیمونو له شره وژغوري، خو دوی هم کوم دقیق، ټولنیز، سیاسي او اقتصادي پلان نه لري. دوه د جهاد قوماندانان: د ټولنیز او سیاسي واك نوي ډاډخایونه وو چې په عملي توګه یې د جهاد د پوځي چارو د پرمختېولو دنده لرله. په داسې حال کې چې قوماندانان له سیاسي او پوځي پلوه تنظیمونو پورې تړلي وو، له خلکو سره د تنظیمي مشرتوب د اړیکو واسطه ګڼل کېدل.

په داسې حال کې چې جهادي تنظیمونو د سولې د یوې ستراتیژۍ په جوړولو او د یوې رښتینې سیاسي لارې په موندلو بریالي نه شول او خپل تګلوری او سازماني یووالی یې رامنځته نه کړای شو. د جهادي قوماندانانو د خپلواك عمل په برخه کې د کورنیو او بهرنیو فشارونو بار

Ketabton.com

مخ په زیاتېدو شو. له همدې کبله قوماندانانو دوه درې ځله په یوه ګډه جرګه کې سره راټول شول، چې له دې پوځي کانفدراسیونونو څخه په زړه پورې سیاسي پایله تر لاسه نه شوه. د قوماندانانو د خپلواکې کړنې رامنځته کول (د جهاد د یوې لسېزې په بهیر کې له تنظیمونو سره د هغوی د پولي مالي او پوځي تړښت له کبله) په هغه اندازه ناممکن وو لکه د هغوی تر منځ سیاسي یووالی، ځکه چې د دښمن له خوا د تنظیمونو تر منځ قومي، سیمه ییزو، ژبنیو او مذهبي اختلافونو ته لمن وهل کېدله.

د قوماندانانو له ګډو جلسو او د نظر له تبادلې نه یوازې د تنظیمي پیوستون د تأمین لپاره د سیاسي فشار د یوې وسیلې په توګه په داسې شرایطو کې کار واخیستل شو چې د کابل کمونیست حکومت د تنظیمونو تر منځ خپلمنځي اختلافونه د واک د لېږد لپاره یوه بهانه ګڼله.

Ketabton.com

څلورم څپرکی

د جهاد په بهیر کې قهر او روغه

الف: قهر:

یو. د کله شینکوف او ستهنګر نسل: د افغانستان تاریخ له ډېرو خونړیو پېښو سره مخ شوی دی. د شوروي او د هغه له لاسپوڅي حکومت سره دولس کاله جګړه او د دښمنو تنظیمونو تر منځ نږدې شپږ کاله جګړو د ټولنیزو او سیاسي شخړو په حل کې د قهر او زور کارول په یو ډول میخانیکي عادت بدل کړي دي.

د خپلواکۍ، هېواد او اسلام د لارې اکثرو جنګیالیو د خپلې ځوانۍ د وخت زیاته برخه د مورچل تر شا تېره کړې ده. هغه هلك چې په ۱۹۷۸ کال د جهاد د ګډون په نیت په دیارلس کلنۍ کې د ښوونځي شپږم ټولګی خوشې کړ، اوس (۱۹۷۹ کال) د او دیرش کلنۍ عمر ته رسېدلی دی. ده په دې عمر کې هر هغه څه چې له ښوونځي څخه یې زده کړې وو هېر کړي او د خپلې کورنۍ له غړو لرې والي ورته خطرناکې نیمګړتیاوې زېږولي دي.

د دې راز جنګیالیو زړونه هغو کسانو ته چې د ښارونو په منځ کې یې د ښوونې او روزنې له نعمت او دخپلې کورنۍ په غېږ کې له ژوند څخه خوند اخیستی او په یوه مانا د ښېراز ښاري ژوند له امکاناتو یې ګټه اخیستې او له مجاهدینو سره یې څنګ په څنګ په جهاد کې برخه نه ده اخیستې، له عقدو اوغچ اخیستنې ډك دي.

Ketabton.com

"د کله شینکوف او ستمګر پښت" چې د قهر، کینې او زور په غېږ کې د ځوانۍ عمر ته رسېدلی، د ښاروڼو ودانۍ پر توغندیو ولي، د دښمن له اسیرانو سره نه پخلا کېدونکي دي او تیار نه دي هغه ویاړونه چې د برچې په زور یې تر لاسه کړي دي له نورو بې احساسه مکتبیانو او بوروکراتانو "فرصت غوښتونکو او ننداړچیانو" سره ووېشي. حق د هغوی پر خوا دی، خو د یو هېواد د ادارې لپاره چې جګړې د هغه د شتمنۍ زیاته برخه له منځه وړې وي، یوازې د نېك احساس، نړه ګروهمنتیا (اعتقاد) او د ځواکمنو متو لرل پوره نه دي. باید له دې بې درکه او بې درده لښکر سره (زموږ حکم عمومي نه دی، قلموال مجاهدین ترې بېل دي) چې اکاډمیکه پوهه او تخصص لري، جوړ راشي. دا د وخت غوښتنه ده که څه هم د جهاد غوښتنه به نه وي.

دوه. تروریزم په سیاست کې د جنایت د هڅې ښکارندوی: تروریزم(۱) هم د افغانستان د نولسمې پېړۍ په تاریخ کې، هغه وخت چې د سلطنت دستګاه د شهزادګانو او دښمنو واکمنو د رقابت له خطر سره مخ وه، د تاج او تخت د مدعیانو له خوا د دښمن له لوري د متوجه خطر د له منځه وړلو تکتیك په نوم کارېدلی دی. د تاریخ په دې پړاو کې د واك له لاسه وتلو غم او د واکمنۍ د مقام ساتلو هیلو کورني عواطف تر پښو لاندې کړل او په ځینو برخو کې یې د قومونو او قبایلو تر منځ پر نېکو اړیکو ناوړه اغېزه وکړه. په داسې حال کې چې د نولسمې پېړۍ په اوږدو کې سیاسي تروریزم د دښمن د بې وسلې کولو دود ډول و، د تاج او تخت د مدعیانو د پاملرنې وړ و، د شلمې پېړۍ په پیل کې تېك هغه وخت چې افغاني ټولنې د اتوریته لرونکو رژیمونو د ټېنګښت پر بنسټ سیاسي ثبات پیدا کړی و، د ملطقیت په وړاندې د سیاسي مبارزې په برخه کې د پټ اپوزېسیون د سیاسي مخالف د ځرګندوی په توګه خپله لار پرانیستله.

۱- په دې بحث کې تروریزم د سیاسي هدف لپاره د نفس د وژنې په پراخه مانا که د یو فرد له خوا وي که د دولت له خوا کارېدلی دی.

Ketabton.com

سیاسي ترورېزم د شلمې پېړۍ په اوږدو کې په يو ډول، نور هم ـ مختللي پړاو ته ورسېد. په دې مانا چې له دې پېړۍ نه د مخه په داسې حال کې چې ترورېزم، د شخصي غچ اخيستنې له مخې د ځاني (انفرادي) کړنې (اکټ) ځرګندوی و، له هغې وروسته له يو لړ ګروهو نه چې د ټاکلي سياسي سازمان په چوکاټ کې يې انعکاس موندلی و، د دفاع د تکتيک په توګه ځان ځرګند کړ. دې سازمان ته د سياسي واك تر لاسه کول او يا يې ساتل د زياتې پاملرنې وړ و.

پر افغانستان باندې د شوروي د يرغل د نښو نښانو له کبله، سياسي ترورېزم ته له قهر نه په ډکه دوديزه افغاني ټولنه کې د ښې ودې زمينه برابره شوه. د دې ودې لاملونه دا دي:

- د اولسواکۍ او خپلواکۍ د موازينو او د سياسي شعور د ودې نشتوالی، د دې پر ځای چې دوی خپل سياسي مخالفين په دې قانع کړي چې د سياسي غونډو د جوړېدو او د ټاکنو صندوقو ته چې تر اوسه لا جايز او دود نه وو ولاړ شي، يو بل ته مورچل نيول غوره وګڼل.

- د ترورېزم په القاح او سياسي وېرې په خپرولو کې د تاريخ د زده کړې رول:

- د سياسي او ټولنيز کړکېچ پر ناروغۍ باندې د افغاني ټولنې اخته کېدل چې دهغې په بهير کې د ژوند تېر جوړښتونه پرته له دې چې نوي ارزښتونه يې ځای ونيسي تر پوښتنې لاندې راغلل، دې کړکېچ د قانون او دولت د واکمنۍ وېره له منځه يووړه او د شخصي غچ اخيستنې او خينې وخت يې د عقيدوي تروريستي جګړې لپاره په داسې شرايطو کې لاره هواره کړه چې جګړې د مذهب اخلاقي ملي سوزولې وې، د ايډيولوژۍ او اخلاقو ارزښتونو نه لا دومره ژور شوي نه وو، چې د دولت د پوښتنې او د قانون د واکمنۍ تشه "خلا" ډکه کړي.

- د ژوند د دوام لپاره د مهاجرو افغانانو مادي او اقتصادي اړتياوې بهرنيو لاسوهونکو هېوادونو له دې اړتياوو نه "د اجيرو ترورېستانو" د ګومارنې لپاره ناوړه ګټه واخيسته.

Ketabton.com

په ځینو برخو کې د بهرنیو هېوادو سیاسي موخې د تروریستانو له سیاسي موخې سره سمون وخوري. بهرنیو هېوادو ځینې وخت له ټاکلو افغاني سیاسي ډلو سره یو ځای پر ترور او وېرې اچولو لاس پورې کړ.

ترور غالباً له سیاسي پلوه دوه هدفه درلودل: یو د دښمن په لیکو کې د وېرې او دهشت رامنځته کول، دلته یوازې د سیاسي شخصیتونو له منځه وړل مقصد نه دي، بلکې د دښمن ټوله شتمني هدف ده، او بل د یو شخصیت په شاوخوا کې د یو عقیدوي بهیر په وده کې د همغه شخصیت د فزیکي ترور له لارې د غنډ رامنځته کول.په افغانستان کې د خپلواکۍ له ګټلو وروسته په نږدې اتو لسیزو کې د دولت د ځینو مخالفینو، زیاتره د ترور له لومړني ډول نه د دولت په وړاندې ګټه اخیستې ده. په داسې حال کې چې د ترور دویم ډول زیاتره د مطلقه واکمنو په واسطه د سیاسي اپوزېسیون سره په چلند کې د پاملرنې وړ و او (د مستبدو واکمنو په اند) په زړه پورې پایلې ترې لاسته راغلي دي.

د خپلسرو واکمنو له خوا سیاسي ترور چې پر دولت باندې واکمن حقوقي فرهنګ کې ورته د اعدام(۱) نوم ورکړ شوی، د خپلې خوښې د نتیجو د تر لاسه کولو ستر علت په دې کې دی چې زموږ په وروسته پاتې هېواد کې د خان واکۍ او ارباب رعیتۍ ټولنیز قبیلوي جوړښت ته په پاملرنې سره د یوې ډلې د باور وړ شخصیتونو باندې مفکورې معتقدات راټولېږي. څرنګه چې دا شخصیتونه د سیاسي سازمانونو او تشکیلاتو په منځ کې ځای نیسي، د هغو په فزیکي له منځه وړنې سره اړوند سیاسي سازمان او تشکیل پاشل کېږي. په دې شرط چې نوموړی سازمان د لارښوونکي شخصیت له وژنې وروسته د ټولنیز ځواکمن ملاتړ لرونکی

۱- اعدام (د قانون پر بنسټ جوړ شویو نظامونو کې) له قانون نه د سرغړاوي او (استبدادي نظامونو کې) د واکمن له ارادې نه د سرغړاوي په مقابل کې تر ټولو سخته سزا ده، ترور د خپلسرې واکمنې ډلې له نظره له هغه اعدام څخه عبارت دی چې له واکمن (حاکم حکومت) نه د سرغړونې په مقابل کې ورکول کېږي.

Ketabton.com

شوی نه وي:

- د لومړي مشروطيت غورځنګ (پټه ملي ټولنه) چې په ۱۹۰۳ کال کې جوړ شو، له درې کلونو پټ فعاليت وروسته ونيول شو او د هغه ۴۳ تنه غړي د امير حبيب الله خان په وسيله ووژل شول او يا زنداني شول. غورځنګ عملاً له منځه يووړل شو.

- د دويم مشروطيت غورځنګ په ۱۹۱۱ کال کې جوړ شو. دا غورځنګ پر پادشاه باندې دخيل يو غړي (عبد الرحمن خان لودين) د ناوړه ناکام قصد له امله د لومړي مشروطيت په برخليك اخته او تار په تار شو.

- مترقي ډيموکراتيك ګوند د خدای ببنلي مېوندوال له وژنې وروسته ونه کړای شول په پښو ودرېږي او خپل ژوند ته دوام ورکړي. که څه هم د يوې نيمې عيسوي لسيزې په اوږدو کې د "مقاومت" دجريدو په خپرېدو سره د دې ګوند د پاتې شونو غړ څه نا څه پورته شو، خو ګوند هېڅکله بيا را ژوندی نه شو.

- د سردار محمد داود د ملي غورځنګ ګوند (۱۹۷۷) د هغه له وژلو سره (۱۹۷۸ اپريل) له منځه لاړ.

- د خلکو ډيموکراټيك ګوند د نور محمد تره کي او حفيظ الله امين په وژنې سره تباه کوونکی ګوزار وخوړ. هغه څه چې د "پرچم" ډلې تر نامه لاندې يې څو کاله فعاليت وکړ د (وطن ګوند) د نامه له نظره سياسي تګلارې او عقيدوي آرونو يې له لومړي طرحې سره ډېر زيات توپير درلود او په واقعيت کې د يو بل مستقلْ ګوند د رامنځته کېدو څرګندوی و.

- په زيات ګومان د کابل مسلمان ډوله اداري د خپلو خاديستو ملګرو په وسيله د ۱۹۹۵ کال په نومبر کې د تفاهم او ملي وحدت شورا د رهبرۍ غړو جنرال عبد الحکيم کتوازي او وزير محمد خدرانړ وژنه د تفاهم د شورا د فعاليت د سُستيا سبب شوه. نوموړې شورا په داسې حال کې چې پخوا يې په منظم ډول د افغانستان د ورځنيو ګرمو پېښو په اړه کنفرانسونه جوړول او خبرتياوې (اعلاميې) يې صادرولې، په يو واريز ډول د چوپتيا او تمېدو له خطر سره مخ شوه. دا خبره که چېرې د شورا د

Ketabton.com

سیاسي پایته رسېدو په مانا نه وي، نو ضرور خو به یې د فعالیت په بهیر کې د څنګه ځرګندوی وي.

په افغانستان کې د محمد داود د کودتا له پیل نه د شوروي د لښکرکشۍ تر لومړي کال پورې د اوو کلونو په بهیر کې شپږ دولت رئیسان یا صدر اعظمان وژل شوي دي. په همدې وخت کې لږ تر لږه څلور ناکامې کودتاوې کشف او په سلګونو تنه عاملین یې څپل شوي. دا لړۍ د سیاسي واك د تر لاسه کولو ډیموکراتیکو لارو چارو (ټاکنو، لویه جرګې...) ته د مغاني سیاسي شخصیتونو د نه پاملرنې ښکارندوی او د واك د تر لاسه کوونکي په توګه د دولتي تروریزم د منلو ځرګندوی ده. په بله مانا تروریزم د دولت د سیاست په ارکانو کې مناسب ځای پیدا کړی دی.

د افغانستان د ستونزې نړیوال کېدل او د هېواد د پېښو په ګلوري کې د سیمې د هېوادونو لاسوهنې، تروریزم پر داسې یوې حربې بدل کړ چې د بهرني هېواد په لاس کې د هغه د دښمن هېواد تر ملاتړ لاندې سیاسي شخصیتونه وځپي. دا سیاسي شخصیتونه چې د نورو په معامله کې خپل ژوند په وړیا ډول له لاسه ورکوي افغانان دي. له نبښو ـــنو څخه ځرګندېږي چې سعودي عربستان پورې د افغاني ډلو ځینې تړلي سیاسي شخصیتونه د ایران د دولت له خوا ترور شوي او یا د هغه پر عکس.

په پاکستان کې د ضیاء الحق او نواز شریف حکومتونو د آی، اس، آی په واسطه د پخواني پاچا د پلویانو، د افغان ملتپالو او په عمومي ډول پېژندل شویو روڼاندو د ترور (وژنې) منظم پلان تر سره کول تر لاس لاندې نیولي و.

د هندوستان دولت چې د افغانستان د ننني سیاسي پېښو پرمختګ یې له نږدې تر څارنې لاندې و، نه شك پرته یې د کابل د "واد" په ملګرتیا په پاکستان پورې دتړلو افغاني ډلو د عناصرو په وژنه کې بنسټیز رول لرلی دی.

د افغاني شیعه ګانو کړیو ته د منسوبو عناصر وژل، د سُنیانو پر

Ketabton.com

یوې ډلې باندې د تور پورې کول، په زیان منونکي افغاني ټولنې کې د دوو مذهبونو د پلویانو تر منځ د بې اتفاقۍ او دښمنۍ رامنځته کول د هغو هېوادونو په واسطه تر سره کېږي چې د افغانستان له کړکېچ نه د ګټې اخیستنې هیله یې د افغاني ټولنې د ننئیو مذهبي او قومي بې اتفاقیو او دښمیو په دوام پورې تړلې ده. په همدې ډول د یو قوم او قبیلې د سرېو وژل او پر رقیبې قبیلې او قوم باندې تور لګول په بهرنیو هېوادو پورې د تړلیو افغاني ترورېستانو په واسطه د قومي بې اتفاقۍ د اور ګرم ساتل د نوموړو هېوادو د ګټو د پاللو مانا ورکوي.

بهرني هېوادونه د افغاني ټولنې له داخلي، قومي، قبیلوي او مذهبي اختلافونو نه د ګټې اخیستنې په کار کې د سیاسي ډلو تر منځ چې اکثره د قوم، قبیلې او مذهب له مخې جوړ شوي دي د دښمنۍ او واټن د لاسختولو لپاره په افغانستان کې د نږدې شلو کلونو کړکېچ په بهیر کې ډېر بریالي وو. سیاسي ترورېزم او د دې ترورېزم د یوې حربې په توګه له افغانانو نه ګټې اخیستنې د بهرنیو هېوادونو بریالیتوب تضمین کړی دی.

د اسلامي تنظیمونو په خپل منځي اړیکو کې کړکېچ د ترورېستي پېښو د اټکل په اړه د په زړه پورې او هم دروغجنو پېښو د ښکاره کېدو سبب شوی دی: هغه وخت چې د دې کتاب لیکوال په پېښور کې استوګن و (۱۹۹۰ او ۱۹۹۱ کلونه) د ښاغلي مجددي د ملي نجات جبهې او ښاغلي حکمتیار د اسلامي حزب تر منځ اړیکي ډېر کړکېچن وو. د اسلامي حزب یو غړي ما ته روایت وکړ چې: "زموږ ګوند په دې نږدې وختونو کې د خپلو استخباراتو یوه پراخه شبکه د حضرت صاحب د مصونیت د تأمین لپاره موظفه کړې ده. موږ تشویش لرو چې د حزب دښمنان به ښاغلی مجددي ترور کړي او په دې برخه کې به د حزب له بد شهرت نه په ګټې اخیستو سره خپله ګناه زموږ پر غاړه را واچوي." ما د ټوکو په بڼه وویل: "د اټکل له مخې ښاغلي مجددي به د ښاغلي حکمتیار د ځان د دفاع لپاره همدې ته ورته هڅه کړې وي..."

زما دوست وویل: حزب د بل چا مرستې ته اړتیا نه لري. ما ورته

Ketabton.com

وویل: "مقابل لوری" ستاسو له اړتیا نه چندان خبر نه دی او ضرور یې د حزب د امیر د امنیت د تأمین لپاره لازم تدبیرونه نیولي دي...

په افغانستان کې د کمونیستي واکمنۍ د بهیر په اوږدو کې د شوروي کې، جي، بي او د کابل خاد او واد د تروریستي موخو د تر سره کولو لپاره زیاتې پیسې لګولې دي. "خاد" او "واد" د تروریستي توطیو د تر سره کولو له لارې څو هدفونه تعقیب کړي دي:

- په سیاسي برخه کې د قدرت د انحصار او واك د ساتلو لپاره د مخالف اپوزېسیون د سیاسي شخصیتونو له منځه وړل.
- د دښمن پر لیکو د سیاسي فشار خپرول.
- د قومي او مذهبي بې اتفاقۍ رامنځته کول.
- له یوې خوا د اسلامي تنظیمونو تر منځ د دښمنۍ زمینې برابرول او له بلې خوا د پوهنې او پوهنتون تحصیلکړیو منځلارو مسلمانو ملتپالو او د یاد شویو عناصرو وژل او پر اسلامي ډلو د هغوی د وژنې تور لګول (دا حکم عام نه دی، ځینو اسلامي تنظیمونه هم د اخرت د اجر(!) په ګټلو کې د سر لوڅو او بې ړېرو مسلمانانو د وژلو له لارې د کابل د حکومت په جرم کې شریك دي) تر سره شوي دي. د خلکو ډیموکراتیك ګوند په دې ډول غوښتي دي چې باید د پلار وطنې جبهې یا ملي جبهې پرانیستې غېږ د قلموالو مجاهدینو پناه ځای معرفي کړي.

په هر حال! دا چې د سیاسي وژنې لامل د کابل حکومت وي او که په بهرنیو هېوادونو پورې تړلي اسلامي تنظیمونه، د پوهو مجاهدینو په منځ کې د وېرې او وحشت د فضا د رامنځته کېدو سبب شو. د تروریزم په وړاندې له جګړې تېښته د دې کته ګورۍ مجاهدینو طبیعي عکس العمل او پاسیف و چې د هغه د دوام لپاره یې لاره هواره کړې ده.

له ترور څخه ډېره وېرونکې خبره، د هغو سیاسي ډلو په واسطه په راتلونکي افغانستان کې د سیاسي واك د نیولو تصور دی چې د مخالفینو په وړاندې له وژنې (ترور) څخه "د سیاسي مبارزې د تکتیك" په نوم کار اخلي. له دې ډلو نه د جوړ حکومت په سیاسي تګلاره کې به د ډېر لږ

Ketabton.com

مصونیت او سیاسي خپلواکیو نه د ګټې پورته کولو لپاره کوم ځای او فضا مطرح نه وي.

جګړه او ټولنیز کړکیچ او له دې لورې د ټولنیز ژوند د جوړښتونو او ارزښتونو راټیټېدل، قومي، قبیلوي او مذهبي اختلافونه، د کینې او غچ اخیستنې د احساس زیاتون د اولسواکۍ پر آرونو نه پوهېدل، په افغاني ټولنه کې د تروریزم د ودې مساعده رواني زمینه برابره کړې ده او تروریزم یې د سیاسي موخو د پرمخبیولو د عادي وسیلې په توګه بدل کړی دی.

ترور او وېره خپرول د مخالف لوري د ایمان او پوهې د ټینګې واکمنۍ په وړاندې د ماتې خوړلې تروریست د کمزوري منطق د چلند ښکارندويي کوي. تروریزم په سیاست کې د جنایت د اکټ د نښې په توګه په تېر وخت کې په دې نه دې بریالی شوی، د خپلواکۍ د ابدي ارزښتونو، برابرۍ او عدالت د تر لاسه کولو لپاره د انسان د مبارزې خنډ شي او په راتلونکي کې به هم بریالی نه شي.

ب. **روغه:** له یوې لسېزې نه زیات جهاد د دې سبب شو چې ټول جهادي تنظیمونه خپل غړي وسلوال کړي او له دې وسلې نه یوازې پر دښمن باندې د ګوزار بلکې ځینې وخت د خپلمنځي اختلافونو لپاره ګټه پورته کړي.

وسلوال خلك چې د وسلې له کارونې سره روږدي شوي دي پر دې خبره قانع کول چې د سیاسي تاو تریخوالي د له منځه وړلو لپاره له قهر شیندلو پرته بله لار (لکه ټاکنې، رفرندم، لویه جرګه) هم شته، ډېر سخت کار دی، خو نا ممکن نه دی. هغه څه چې لږ څه ستونزمن ښکاري دا دي چې موږ هغه وسلوالې ډلې چې تل یې په خپلو ځانګړو سیمه ییز اغېزمنو برخو کې فعال ژوند کاوه د انتخاباتو له پایلې نه د اکثریت د راپیدا شویو نظر درناوي ته راوبولو. د اکثریت د واکمنۍ منل او دمخالف (نه دښمن لږکي په واسطه د نه کولو دامر تر سره کول، (د دودیزو جرګو له لارې) تعاملي یا (په اوږده واټن کې د هغې د زده کړې او القاح له لارې) اکتسابي پدیده ده. د نړدې شلو کلونو جګړې د ټولنې د دودیز ژوند زیاتو ارزښتونو ته پرته له دې چې د اولسواکۍ نوي جوړښتونه یې ځای ونیسي، زیان

Ketabton.com

اړولی دی، خلك د اولسواکۍ له یوې ډېرې ښستیزې پدیدې یانې د رایې حق نه د ګټې اخیستلو تمرین نه لري. له ۱۹۲۱ کال (د لومړي لیکلي اساسي قانون له تطبیق) وروسته د ۱۹۷۸ کال تر کمونیستي کودتا پورې یانې له نیمې پېړۍ نه په لږ زیاته موده کې رایې ورکوونکي (هغه په سلو کې ۲۰ کسان چې د رایو حق یې درلود) یوازې درې ځله (په ۷، ۸ او ۱۲ دورو کې) د رایو ورکولو صندوقونو ته تللي دي، خو هغه ټاکنې چې د اولسواکۍ د ښوونې په نیت ور څخه تبلیغاتي ګټه اخیستل کېده، له لسو ځلو څخه زیات اعلان شوي دي.

څکه نو زموږ په هېواد کې پر ټاکنو ډېره لګول هغو ته د عقیدوي او رواني لارو چارو تر برابرولو د مخه ګټوره پایله نه ورکوي. د هغه پښت لپاره چې د خپلې ځوانۍ د عمر په زیاته برخه کې یې، د توپك له ډز پرته بل هېڅ شي د سیاسي فضا چوپتیا نه ده ماته کړې او د خپل ژوند په اوږدو کې یو وار هم د رایو ورکولو صندقونو ته نه دی ودرېدلی، ټاکنې یوازې د یوه سیاسي شعار تر بریده کېدای شي ارزښت ولري.

ځینو تنظیمونو ته له ټاکنو سره مخالفت عقیدوي دلایل هم لري. ښستیپالې اسلامي ډلې د عقیدوي ارزښتونو له مخې، "اهل حل و عقد" جرګه د ټاکنو د ځاینیونې ور ګڼي. د "اهل حل و عقد" شورا چې له مذهبي پوهانو څخه جوړه شوې ده ټاکنو ته د مذهبي پوهې او سیاسي شعور د نه لرونکو پرګنو د ارادې د څرګندوی په توګه، زیات ارزښت نه ورکوي.

د اهل حل و عقد پلویان په دې ګروهه دي چې مذهبي پوهه د حکمت کلي ده. په دې ځای کې موږ د هغه حکومت له طرحې سره چې د افلاطون د نظر له مخې باید د فیلسوف په واسطه اداره شي د حل و عقد شورا د طرحي د نږدېوالي شاهدان یوو.

د نږدې شلو کلونو جګړې او له هغې څخه را پیدا شوي ټولنیز کړکېچ د افغاني اولسواکۍ د یو ښکلي توکي (عنصر) په توګه د لویې جرګې اعتبار ته هم زیان ورساوه. د لویې جرګې دود ته مخه کول د سیاسي او قومي مخالفت له خطر سره مخ شول.

Ketabton.com

- سياسي له دې پلوه هغه شخصيتونه اوډلې چې د جهاد له لسيزې نه را پيدا شويو نويو شرايطو هغوى د واك د نويو ستنو په توګه د پاملرنې په مركز كې ودرولي، لويه جرګه د واك كلاسيكه او پرې ښودل شوې ښكارنده (پديده) ګڼله.

- قومي له دې پلوه چې قبيلوي او مذهبي لړكيو ته منسوبې ډلې د لويې جرګې په جوړښت كې د پښتنو قبايلو (چې د ټولنې اكثريت نفوس جوړوي) زياته ونډه او د افغانستان د نوي دولت په جوړېدو كې د هغوى رول چې په ملي رهبرۍ كې د نومو‌ړو قبايلو له رول سره يو ځاى و، لويه جرګه (د نفوس په جوړښت كې د دې قبايلو د اكثريت شمېر ته له پاملرنې پرته) د پښتنو قبايلو د واكمنۍ د حقوقي توجيه حربه ګڼي او د دولت په اداره كې په خپلې پخوانۍ ونډې راضي نه دي. دا ډلې لويې جرګې سره له قومي پلوه چلند كوي. هغوى ان د افغانستان له تاريخ نه د لويې جرګې نوم د له منځه وړلو لپاره "جرګه بزرګ ملي" "و" "شوراى كبير ميهني" په نوم، د لويې جرګې د نوم بدلونې په لټه كې دي.(۱) د لويې جرګې د تاريخي نومونې پر ځاى د جرګه بزرګ ملي، جرګه بزرګ ميهني او نورو اصطلاحاتو كارول چې د هېواد د تاريخ د تحريف او د افغانستان د نوم د له منځه وړلو لپاره د معلوم الحاله عناصرو د عمومي پلان يوه برخه ده، د هغو كړيو تر منځ د غم او خواشينۍ سبب شول، چې د افغانستان له ښكلي نامه سره مينه لري. د لويې جرګې اصطلاح د افغانستان د تاريخ له ارزښتونو او د هغه د خلكو له ملكيتونو څخه ده. يو قوم، يوه سياسي ډله او يوه مذهبي فرقه دِ دې حق نه لري چې هغه د لنډ فكرۍ او كينې له مخې لرې ګوزار كړي او د خپل ځان له خوا جوړ شوي او مصنوعي اصطلاحات د هغې پر ځاى كېنوي.

افغانان د يوې كورنۍ په توګه، د افغانستان په خاوره كې ژوند

---

(۱): "جرګه هاى بزرګ ملي افغانستان" د محمد علي فيض زاده تأليف. ۱۹۸۹ع كال پېښور چاپ. كتاب ته دې مراجعه وشي.

Ketabton.com

کوي. د دې کورنۍ يو غړی حق نه لري، د يوې کورنۍ ميراث چې ټولو پورې تړلی دی، په يوازې ځان او د زور په ښکاره کولو سره له نورو واخلي.
د لويې جرګې پر ځای د هرې بلې اصطلاح کارونه نه شي کولای د ټول هغه څه د څومره والي او څرنګوالي څرګندونکی وي چې د لويې جرګې په نومونه کې راټول شوي دي. د لويې جرګې پر ځای د بلې کلمې کارول د افغاني اولسواکۍ (لويې جرګې) تر ټولو آر او نړۍ پديدې بڼه (قيافه) مسخ کوي، او د افغانستان په تاريخ کې د اولسواکۍ پر اصولو د ولاړو موسسو د څېړنې په برخه کې په ځانګړې ډول د بهرنيانو لپاره تياره او ستونزې رامنځته کوي.
په سويس کې مختلف قومونه ژوند کوي. خو د لاندس ژمند اصطلاح چې د مستقيمې اولسواکۍ د څرګندويو غونډو لپاره کارېدله، د سويس په معاصر تاريخ کې يې خپل لار پرانيستې ده.
د "بونديستاك" او "بونديسرات" نومونې چې همدا اوس د المان د پارلمان دوو جرګو ته کارول کېږي. اصلاً د شمالي المان (۱۸۷۱ تر ۱۸۹۹) او وروسته د المان امپراتورۍ (۱۸۷۱ تر ۱۹۱۸) د کانفدراسيون جرګو ته کارېدلې.
د "لوك سبها" او "راجاسبها" نومونې چې د هندوستان ذ پارلمان د دوو جرګو نومونه دي، اصلاً آريايي کلمې دي چې د هندوستان په مختلف النژاده او ګڼ قوميزه هېواد کې د نژادونو او قومونو د بريدونو له خطره بچ پاتې شوي او د هندوستان د اوسني اساسي قانون په غېږ کې ارامې پرتې دي. د يو تاريخي ارزښت د ښکارندويه نومونو د ساتنې په برخه کې کېدای شي ګڼ شمېر بېلګې وړاندې شي او د هغو کسانو لپاره چې غواړي د افغانستان له کړکېچن حالت نه ملي ضد او د هېواد د قومونو د يووالي خلاف ګټه پورته کړي د پوهېدنې سبب شي.
په هر حال! د اساسي قانون له څلورو متنونو څخه چې د افغانستان د خپلواکۍ تر ګټلو وروسته د ثور تر کمونيستي کودتا پورې نافذ شول، د هغه درې متنونه د قهرجنو پېښو په واسطه لغوه شول ځکه

Ketabton.com

نو د څلورو لويو جرګو له پرېکړو څخه چې د څلورو اساسي قوانينو د تدوين په چوکاټ کې منعکس شوې وې، د قهر له را زېږېدو وروسته د پرېکړو درې کته ګوريو د وخت په اوږده بهير کې د پلي کېدو مجال پيدا نه کړ. له همدې کبله د سولې او سياسي روغې د روحيې په پياوړيتا کې د لويې جرګې روزونکی رول په ټيټه سطحه پاتې شو.

له قانون سره سم د اداري په چارو کې نه بلدتيا او د مقصد په لور د اوډلي او پلانيزه يون نه لرل زموږ پر روحيې داسې سيوری غورځولی چې د مجاهدينو هغه لنډمهالی حکومت چې په پېښور کې جوړ شو نه يې اساسي قانون درلود او نه حکومتي کړنلاره.

له دې پرته هغه ايتلافي اداره چې د جمعيت تنظيم په مشرۍ له ۱۹۹۲ کال وروسته د کابل پر ځينو ناحيو کې واکمنه شوه، اساسي قانون يې نه درلود او هېڅکله يې خپله تګلاره (چې اصلاً يې وجود نه درلود) اعلان نه کړه.

د طالبانو اداره چې تر اوسه يې د افغانستان درې پر څلور برخې تر خپل کنټرول لاندې راوستې دي، نه اساسي قانون، نه ملکي حکومت او نه هم سياسي تګلاره لري.

Ketabton.com

پایله

د افغانستان خلك د ټیټ سیاسي شعور لرونکي دي او د سیاسي ثبات د جوړوونکي په توګه یې د اولسواکۍ له تجربې څخه ګټه پورته کړې نه ده.

نړېدې شل کلنې جګړې د قبیلوي اولسواکۍ پر دود د شك او تردید سیوری اچولی دی. په داسې حال کې چې د افغانستان خلکو د یو ملت په توګه د جهاد په کلونو کې خپل ملي پیوستون ساتلی و، د جهاد په پای کې ملي یووالی وشلېد. تر اوسه پورې داسې مشر چې د خپل شخصیت پر شاوخوا د ټولو باور جلب کړي او د افغاني ټولنې بېلې شوې ټوټې د یوې واحدې مشرۍ په چوکاټ کې راټولې کړي، څرګند شوی نه دی.

په افغانستان کې همدا اوس د قهر او روغې د واړه پدیدې د پېښو په زېږولو بوختې دي. خو د ډزو له غږ نه د سولې غږ ډېر لوړ د هېواد په ګوټ ګوټ کې غوږونو ته رسېږي.

جګړې تل د ملت د ارادې په څرګندېدو سره پایته رسېدلې دي. د سولې د ټینګښت او د افغان ملت د ارادې د څرګندېدو لپاره ډېرو څواکمنو کورنیو او بهرنیو لاسونو په اغېزمنتوب پیل کړی دی.

د افغانستان په ګاونډیو هېوادو کې د حکومت د ټاکلو لپاره د ټاکنو دایرول، د افغاني اولسواکۍ دودیزو موازینو ته مخه کول چې په لوړه کچه د لویې جرګې په واسطه تمثلېږي، په ذهنونو کې راژوندي شوي دي

Ketabton.com

هېڅ یوه دښمنه ډله د سولې او سیاسي ثبات د تأمین د وسیلې په توګه د انتخاباتو دایرول نه ردوي. اختلافات یوازې د ټاکنو د دایرولو پر وخت دي.

د جګړه مارو د ځینې او ټکونې په تګلوري سره دطالبانو راټوکېدل د دې سبب شول چې نن ورځ په افغانستان کې په پوځي او سیاسي ډګر کې دوه ډلې (طالبان او له بلې خوا په جمعیت تنظیم پورې تړلی ایتلاف) د لسګونو وسلوالو او دښمنو ډلو ځای ونیسي. دې کار د ملي تفاهم له ټینګښت سره مرسته کړې ده.

افغاني ملتپالنې د هېواد تاریخ د یو لوی جوړونکي ځواک په توګه د افغاني ټولنې پاشل شوي عناصر د ټولنې او ملي جبهو په چوکاټ کې له یو بل سره یو ځای کړي او په لوړ غږ یې بهرنیو لاسوهنو ته اخطار ورکړی دی.

د افغانستان شخړې یو ځل بیا ورو ورو د سترو هېوادو او د سیمې هېوادو پر اړیکو د واکمنۍ عمومي ستراتیژۍ په محتوا کې ځای نیولی دی. له دې سره په یوه وخت کې د افغانستان د شخړې په حل کې د ملګرو ملتو رول ډېر محسوس شوی دی. ملګرو ملتو تل په سیمه او نړۍ کې د سولې د وقایې لپاره په افغانستان کې د سولې پر اړتیا ټینګار کړی دی. له دې پرته د منځنۍ اسیا د شتمنۍ او سوداګرۍ امکاناتو نه ګټه اخیستل په افغانستان کې د سولې او سیاسي ثبات له تأمین سره مستقیم اړیکي لري. دا کار ځینې هېوادونه ناچار وي چې د افغانستان د شخړې د ژر تر ژره حل په نیت د ملګرو ملتو پر موسسې له خپل اغېز څخه کار واخلي. پورتنیو کورنیو او بهرنیو لاملونو د افغانانو د دښمنیو په نرمولو کې زیات اغېز لرلی او هغوی یې د ټولنیزو شخړو د حل لپاره روغې ته رابللي دي.

په هر حال! راتلونکی افغانستان به د قبیلوي ادارې له دودیز سیستم سره، دکړکېچ او د جګړې د بهیر د "توښتونو" په یو ځای کولو سره بېرته سیاسي ثبات تر لاسه کړي.

د افغانستان ملت به د پېښو له خطره خان وژغوري. سوله به د

Ketabton.com

ملي خپلواکۍ د ډاډخې په توګه تأمین شي. خو په هغه هېواد کې چې تاریخ یې په وینو لیکل شوی، د تلپاتې سولې او ټولنیز ثبات تأمین به دوخت تېرېدو ته اړتیا ولري. د داسې وخت تېرېدل چې په هغه کې به سوله او روغه د ژوند د یوې طبیعي او اوږدې ضابطې په توګه چې د یو ملي حکومت له خوا د یو ماستر پلان په ډول طرح او پلي کېږي. د زور او قهر ځای ونیسي.

PROPERTY OF ACKU 7553

ACKU

PROPERTY OF ARIC

Ketabton.com

چاپ: دانش کتابخانه، ډهکی نعلبندی قصه خوانی - پشاور

ACKU

Ketabton.com